

TRANSILVANIA

Anul 57.

Iulie 1926.

Nr. 7.

Sibiu, str. Șaguna 6.

† IOAN URSU.

Măști, în 6 Octombrie 1925, s'a stins în Brașovul Ardealului său iubit, în casa sorioarei sale, profesorul dela Universitatea din București, I. Ursu.

I. Ursu a fost unul dintre numeroșii intelectuali, pe cari satele din Ardeal i-a trimis în «țară», să lupte cu arme sufletești pentru desrobirea noastră și unitatea națională. Ursu a fost din cea mai fragedă vârstă un luptător neobosit, a dovedit o extraordinară putere de muncă și a ajuns în primele rânduri ale armatei de intelectuali, unde a desfășurat o activitate ne-curmată și, fulgerat de o boală ascunsă, a căzut ca un erou, ca un mucenic al slujbei sale, în plină activitate, la vârsta de 50 de ani, când catedra sa universitară, studenții săi iubiți și proiectele sale așteptau dela dânsul încă mulți ani de activitate rodnică.

Născut la 14/26 Octombrie 1875, în comuna Cața, care a dat o seamă de frunți ai vieții publice, a fost cel mai mare din numeroasa cunună de 7 copii ai învățătorului Ursu. Terminând școala primară sub povața și supravegherea părintească a tatălui său și-a făcut studiile secundare la liceul din Brașov, unde s'a distins între colegii săi prin o rară *bunătate* sufletească, prin *modestie* distinsă și printr'o *hărnicie* fără de seamăn, calități, pe cari le relevă și azi foștii săi colegi, preoți și învățători din jurul satului său natal. Aceste însușiri l-au însoțit ca buni prietini în tot cursul vieții sale. Multele privațiuni, pe cari a avut să le îndure în cei 8 ani de studiu, căci tatăl său nu putea să-i acorde din plin mijloacele materiale necesare, nu i-au slăbit de loc avântul și când, în vara anului 1895, cu bacalaureatul în

mână, s'a prezentat înaintea tatălui său, iar acesta i-a zis: «Băiete, de acum eu nu te mai pot ajuta, du-te în lume și-ți croiește un drum, cum te va ajuta Dumnezeu» și i-a pus 17 florini în mână, tinărul Ursu, fermecat de mirajul României libere, în apropierea căreia petrecuse 8 ani de școală, a trecut în «țară», numai cu 17 florini în buzunar, dar cu sufletul plin de nădejdi.

S'a înscris la universitatea din București, facultatea de litere, dedicându-se studiului istoriei și pentru a-și asigura pâinea zilnică a funcționat ca copist la răposatul V. A. Ureche. A avut ca profesori, între alții, pe Onciu și Iorga. Dela cel dintâiu și-a însușit severitatea și preciziunea în adunarea și verificarea datelor istorice, iar al doilea i-a menținut și desvoltat în cursurile d-sale avântul și însuflețirea pentru studiul istoriei. Firea sa bună și îndatoritoare și-a păstrat-o și în viața sa de student universitar. Studenții, cari se dedicau istovitoarei cariere de profesor, au găsit la școala normală superioară în colegul lor Ursu un frate mai mare totdeauna gata de a-i povăui și de a-i îndruma în nevoile lor.

Terminându-și studiile universitare a funcționat câte un an ca profesor la liceele din Brăila și Peatra-Neamț. A obținut apoi prin concurs o bursă pentru a-și continua studiile în străinătate. Au urmat ani grei de muncă și cercetări stăruitoare, fructul cărora l-a așezat în scrierile, despre cari va fi vorba mai jos. A studiat în München și Berlin, unde și-a luat 2 doctorate, în filozofie și istorie, apoi în Paris, Viena și Veneția, unde a făcut importante descoperiri prin arhive în legătură cu trecutul nostru, însușindu-și paralel cu învățătura și cunoștința limbilor: germană, franceză și italiană, în măsură îndestulitoare spre a putea face cercetări independente și a scrie corect în aceste limbi.

Și e vrednică de remarcat împrejurarea, că în timpul pribegiei sale prin țările străine și a muncii sale aprige nu și-a uitat un moment de familia sa și de locul său natal. Din modesta bursă, cu care se susținea în străinătate, a știut să rupă o parte pentru a ajuta pe cei 4 frați ai săi mai mici; cei 2 mai mari intraseră în viață, rămânând la coarneaule plugului ca să urmeze în școala secundară și astăzi — cu excepția unei surori moarte în anii pubertății — sunt vrednici intelectuali în carierele, ce și-au ales. Atât în străinătate, cât mai ales după întoar-

cerea sa acasă a fost un cald sprijinitor al acțiunii pentru ridicarea școlii din Cața, colectând însuș ajutoare pentru această școală și convingând pe tatăl său să gireze cu întreaga sa avere o datorie, ce mai rămăsese după terminarea impozantului edificiu și epuizarea completă a fondurilor; a fost atât de strâns legat sufletește de frații săi încât s'a simțit dator să rupă legăturile destul de intime cu o distinsă familie, jicnit de lipsa de atenție, pe care, i s'a părut, că această familie a arătat-o sorioarei sale mai mici, nedepinsă încă cu formele sociale subțiri ale elitei bucureștene.

Intors în țară, în 1909, i s'a oferit catedra de istorie medie și modernă la universitatea din Iași. Pentru aprecierea activității sale științifice de până aici, lăsăm să urmeze raportul eruditului istoric A. D. Xenopol, făcut în ședința Academiei Române dela 24 Mai 1910, pe temeiul căruia I. Ursu a fost ales membru corespondent al secțiunii istorice:

«Am onoarea a propune de membru corespondent în secțiunea istorică în unul din locurile vacante pe dl Ioan Ursu, doctor în filozofie, din Berlin și profesor suplinitor de istorie medie și modernă la universitatea din Iași. Dl Ursu, care are vârsta de 33 de ani, este un tânăr foarte râvnitor pentru științele istorice, care s'a distins până acuma prin mai multe lucrări de valoare.

«A început cariera sa de istoric scriitor prin un studiu asupra «Relațiilor dintre Moldova și Polonia», care a fost premiat de universitatea din București. După aceea, obținând prin concurs o bursă pentru istorie, a făcut studii la Berlin și la Paris, făcând și în Italia o călătorie de cercetări documentale. A trecut doctoratul în filozofie la Berlin, susținând ca teză cazitolul I din scrierea sa mai cuprinzătoare: *Die auswärtige Politik des Peter Rareș*. Însăși cartea dlui Ursu e de o erudiție bogată și nouă, folosindu-se de multe izvoare până acum neutilizate pentru studierea politicei celei ambițioase a Domnitorului moldovean. O recenzie destul de favorabilă, emanată dela o pană străină, este inserată în marea revistă istorică germană *Historische Zeitschrift*, vol. 104, p. 667.

«A doua lucrare a dlui Ursu, scrisă în limba franceză, are de obiect: *La politique orientale de François I*, cuprinzând 204 pagini. Asupra valorii acestei cărți credem, că ea reiese îndestul din criticile și dările de seamă destul de numeroase, inserate în revistele franceze. Cităm pe aceea a dlui G. Becquenault în *Journal des Débats*, 13 Aprilie 1909; a dlui Hauser în *Revue historique*, Maiu, Iunie 1909; a dlui Bourilly în *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, Decembre 1908; a dlui I. Isaac în *Revue de Synthèse historique*, Aprilie 1909; a dlui P. Perieur în *Revue des Questions historiques*, 1909; în *l'Hellénisme* de un anonim, Ianuar 1909; a dlui E. Peary în *English Historical Review* (Oct. 1909) și în *Historische Vier-*

teljahrschrift, XIII p. 91 (vezi un rezumat al acestor recenzii în Convorbiri literare din 1909). În deobște recenziile sunt favorabile dlui Ursu, unele din ele făcând oarecari rezerve, însă toate recunosc contribuția de seamă pe care compatriotul nostru a adus-o la istoria legăturilor dintre Franța și Orient.

«A patra lucrare este editarea unui cronicar italian, *Donado da Lezze, Historia Turchesca*, tipărită de Academia Română după cercetarea importantă a acestui izvor de către o comisie, compusă din dnii Kalinderu și Onciul. Mai multe recenzii din revistele italiene arată însemnătatea acestei publicațiuni a dlui Ursu. A cincea lucrare este un rezumat ai cronicarului *da Lezze*, inserat în revista *Archivio veneto*, XIX, partea I, 1910.

«Credem că meritele și întinsele cunoștințe ale dlui Ioan Ursu, documentate prin lucrările sale în mai multe limbi europene și în românește, îl califică îndestul pentru a fi primit în secția noastră ca membru corespondent».

Veniră nu peste mult anii de înfrigurată emoție ai războiului din 1913 și războiul cel mare din 1914. Cunoștințele sale istorice, viziunea clară a împlinirii idealului național și dragostea de neam l-au îndemnat să nu-și mărginească la catedră activitatea, ci să-și spună adeseori cuvântul asupra feluritelor aspecte, cari priveau atitudinea de luat a României. Prin articole publicate în ziare, prin broșuri, conferințe și prelegeri a căutat cu câțiva ani înaintea războiului să prepare opinia publică și mai ales tineretul pentru marile evenimente, ce au urmat. Scrierile sale în acest gen și le-a publicat într'un volum la Iași, în 1915, sub titlul: *Idealul nostru*. Sobru, documentat și scurt, militar pentru intrarea armatei române în Ardeal. Părându-i-se prea strâmt cadrul ziarelor pentru propaganda sa naționalistă a scos însuși la Iași, în 1915 *Revista Neamului*, pe care o scria singur și în care documenta cu argumente istorice și actuale, că tot trecutul nostru, toată ființa noastră ne chiamă de partea puterilor antantei.

Cuprins de o îndreptățită mândrie, că ideile sale au biruit și oastea românească a intrat în Ardeal, a așteptat cu răsuflarea oprită cucerirea Ardealului. După dezastrul din 1916 și 1917 a alergat și el să apere țara ajunsă la marginea pieirii pe frontul, pe care putea fi mai folositor. Deși căsătorit de curând, în 1915, cu fiica generalului Grigorescu, biruitorul dela Oituz și Mărășești, având 2 copilași mici, a înfruntat drumul plin de primejdii prin Rusia și Svedia și împreună cu întreaga sa familie, pe care n'a părăsit-o nici un moment, a călătorit în Franța, unde a făcut parte din misiunea universitară, compusă din 10

profesori universitari. A scris *30 de studii și articole* în ziarele franceze și italiene, foarte apreciate de străinii doritori de a ști în ce constau și pe ce sunt întemeiate revendicările noastre formulate la masa păcii. A scris acolo broșura: *Pourquoi la Roumanie a fait la guerre*; o documentată lucrare asupra aspirațiilor noastre naționale legitime, care a adus reale servicii cauzei noastre naționale. A făcut parte din *Consiliul Național Român*, format la Paris sub prezidenția lui Take Ionescu, în timpul păcii dela București și în această calitate a fost trimis în Italia pentru recunoașterea acestui consiliu și acolo, împreună cu pâr. Lucaciu, colonelul Florescu, ministrul Lahovary, ș. a. a înființat prima legiune română formată din prizonierii români din Italia. Viața lui și a familiei lui plină de jertfe, de lipsuri și de abnegație, ce a dus-o în acel timp în capitala Franței ar fi greu de descris aici.

Intors în țară cu bucurie nemărginită în suflet, că și-a văzut realizat visul din tinerețe, deși obosit de pribegie, n'a pregetat a urma invitării Consiliului dirigent din Transilvania și s'a mutat în Ardeal ca profesor de istorie la Universitatea din Cluj. În timpul guvernului Averescu a funcționat ca director al învățământului superior dela resortul instrucției din Cluj și, intrând în viața politică, nu pentru a-și face din aceasta o platformă de înălțare și îmbogățire, ci pentru a-și servi cât mai bine neamul, a fost ales deputat al cercului Cohalm, ținutul său natal. Aceasta a fost o epocă de mare jertfă morală și materială pentru dânsul. N'a fost o cauză sau o plânsoare dreaptă a vre-unui om din cercul său, pe care să nu și-o fi însușit și să nu o fi dus la biruință. S'a interesat însă mai mult de nevoile culturale ale cercului său. În toamna anului 1920 a înființat gimnaziul din Cohalm, iar în toamna anului 1921 a pus piatra fundamentală a unui nou edificiu pe seama acestei școli — primul edificiu școlar pe care Ministerul Instrucției l-a început în Ardeal. A creiat o frumoasă bibliotecă de 1200 volume pentru acest gimnaziu, bibliotecă ce-i poartă numele, și pe care a sporit-o necontenit până a fost în viață din propriile mijloace cu cărți și reviste de valoare. Tot în toamna anului 1921 a întemeiat în Cohalm o școală inferioară de meserii. Ambele aceste școli își au astăzi edificiile proprii — al gimnaziului încă neterminat — și sunt puternice pârghii de dezvoltare culturală și economică din acest ținut.

Ca președintele comisiei bugetare a camerei deputaților și-a pus în anul 1921 în cumpănă toată influința sa și a reușit să satisfacă, cel puțin în parte, doleanțele juste ale învățătorilor și a scăpat astfel țara de catastrofa culturală a demisiei în bloc pusă în vedere de învățătorimea din toată țara. A ajutat și în alt mod această tagmă atât de iubită de dânsul, câștigându-i dela Ministerul de Războiu favoruri însemnate în sensul ca învățătorii să-și poată face stagiul militar în condiții mai puțin umilitoare.

Din anul 1923 a trecut ca profesor de istoria românilor la universitatea din București la catedra devenită vacantă prin moartea profesorului Onciu. În timp de 2 ani și-a știut câștiga desăvârșita iubire a studenților săi, al căror număr s'a ridicat până la 1000, astfel, că trebuiau împărțiți în serii, sălile de curs fiind prea neîncăpătoare. Atât la secția pedagogică cât și la universitate a fost unanim, urmat cu interes viu și stimat, nu numai pentru modul, cum își făcea cursul, cât mai ales pentru părintescul interes, ce-l purta studenților săi.

În cursurile sale universitare și în scrisul său Ursu n'a fost aderentul frazei bogate și cultivatorul meșteșugului de vorbe înflorite, care poate ascunde lipsa de fond și insuficiența informației sigure. Pe dânsul îl interesa în supremul grad fapta, realitatea, adevărul, pe care căuta să-l redea în forme cât mai simple, în cari auditorul sau cititorul să nu fie nevoit a vedea neconținut pe maestrul frazei, ci fapta și obiectul expus în toată claritatea. «Vom expune, zice dânsul, în *«Conceptia Istorică»*, adevărul în toată realitatea, căci *istoricul* este în primul rând un *preot al adevărului*».

Meritul său ca profesor, pe lângă bogăția cunoștințelor, ce-și acumulase și pe cari le reda cu o severă metodă, pe lângă cercetările sale publicate în numeroase studii și opere, stă mai ales în altruismul său, în bunătatea sa și mai mult în atitudinea sa nu numai de profesor, ci și de părinte, de educator al studențimii. El a rupt bariera dintre catedră și bancă, s'a apropiat de studenți, s'a interesat de toate nevoile lor materiale și morale, considerându-i de copii ai săi și tratându-i cu dragoste și cu blândețe. Nu era dascălul, care cu o diabolică pasiune urmărește pe student în labirintul de amănunte, ca să-l rătăcească, să-l terorizeze cu mulțimea sau greutatea problemelor de rezolvit,

ci fratele mai mare, care încurajază, ajută, povățuește, trezește pofta de lucru, desvoaltă ambiția nobilă, susține idealismul, caută să ferească de tot soiul de alunecări și, când ceartă, o face cu blândețe. «De pe patul din Brașov, unde o suferință de mai bine de 2 luni de zile îi istovise puterile, Ursu, deună-zi încă, se gândea la data examenelor și simțind, că nu va putea să asiste la ele și temându-se că înlocuitorul său va propune chestiuni pe cari studenții ar fi putut să nu le cunoască, însemnase pe foițe, cu grije închise în plicuri pecetluite, patru plicuri, căci repartizase studenții în 4 serii, subiectele de tratat și recomandase cu o mișcătoare prevedere, celor ce nu vor fi terminat lucrarea în timpul prescris, să o termine în voie». (Charles Drouhet, panegiric.)

Iubirea sa sinceră, profundă, față de studenți a transplatat-o și în familia sa în atât de mare măsură, încât la înmormântarea sa, nemângăiata soție și mamă a 2 copilași și-a stăpânit durerea și, sugestionată de neconținută grije, ce purta soțul său studenților, în cuvinte inspirate le-a comunicat testamentul lui și rugăminte de a nu-l desminți.

Acestei deosebite solitudinii studențimea i-a răspuns prin frumoase dovezi de stimă, alipire și recunoștință, atât în cursul vieții lui, cât și la înmormântare, purtându-i la groapă rămășițele neînsuflețite pe umeri, iar prin rostul studentului V. Nicolaescu, făcându-i făgăduința solemnă, că nu-l vor desminți și vor face să rodească în sufletele lor sămânța de idei și sentimente nobile și morale, sămânate de dânsul cu atâta îmbelșugare.

Delegat de Ministerul Instrucțiunii ca președinte al comisiei de bacalaureat la liceul din Pitești a suferit acolo o intoxicație alimentară; pe această boală s'a greșat tifosul, pe care organismul său robust, dar slăbit de sbuciumul și truda celor 40 de ani de muncă necurmată, nu l-a putut birui.

Căzând la pat nu l-a mai putut părăsi și a zăcut 12 săptămâni. Cei 6 doctori, cari l-au vizitat, nu i-au putut preciza organul, unde s'a localizat infecția și numai la autopsie s'a văzut punga cu puroiu, formată la ficat.

În momentele de extremă slăbiciune fizică, în care-l adusesese boala, își recapitula cu tristă resemnare viața sa plină de sacrificii, în care micile satisfacții morale, ce le-a avut, au fost atât de scump plătite. Se uita cu ochii plini de lacrimi la copi-

lașii săi, ce-i rămăneau orfani de mici («A treia generație, spunea el, când rămân în familie copiii orfani de mici»). Impresionat adânc de durata boalei, care-i slăbea sensibil puterea de rezistență, a luptat, totuș, eroic, ca s'o învingă; și prin autosugestie refuza să admită, că va trebui să părăsească viața aceasta, tocmai când în sufletul lui atâtea gânduri frumoase își așteptau realizarea.

Lucrările mai însemnate ale lui I. Ursu sunt următoarele:

1. Relațiunile Moldovei cu Polonia. Piatra 1900. 2. Cauzele de căpetenie ale căderii și măririi noastre în trecut. București 1906. 3. La Politique orientale de François I-er. Paris 1908. 4. Die auswärtige Politik des Peter Rareș, Fürst von Moldau. Viena 1908. 5. Historia Turchesca. București 1909, edit. Acad. Rom. 6. Uno sconosciuto storico veneziano del secolo XVI. Venezia 1910. 7. Bătălia dela Gwozdziec și Obertyn (1531). Analele Academiei Române 1913. 8. Bătălia de pe Câmpul Pâinii (1479). București 1913. 9. Un manifest românesc al Împăratului Leopold I, din anul 1701. An. Ac. Rom. 1912. 10. Din influențele politice europene asupra istoriei noastre (Moise Vodă). An. Ac. Rom. 1912. 11. Ștefan cel mare și Turcii. București 1914. 12. Idealul nostru. Iași 1915. 13. Politica României. Iași 1915. 14. Pourquoi la Roumanie a fait la guerre. Paris 1918. 15. Personalitatea lui Ștefan cel Mare. București 1921. 16. Petru Rareș. București 1923. 17. Concepția istorică. București 1924. 18. Ștefan cel Mare. București 1925.

Avea în preparație și alte lucrări mai mari despre

1. Vlad Țepeș.
2. Mircea cel Bătrân.
3. Mihai Viteazul.
4. Ioan Vodă cel Cumplit.
5. Monografia Generalului Grigorescu.

pentru cari întreg materialul era adunat, dar a închis ochii înainte de a le putea termina.

A fost un vrednic luptător pentru lumină. Odihnească în pace!

Emilian Stolca.

DIN CE SE TRAGE OMUL?

În Dayton (America) se pertractează procesul împotriva prof. Scopes. Prof. a îndrăsnit să propage teoria lui Darwin între elevii săi. În statul Tennessee s'a oprit prin legea din 21 Martie 1925 învățarea teoriei lui Darwin și Lamarck. Din hipodromul din New-Jork a primit Bryan, apărătorul „Bibliei”, două maimuțe și un șimpans, cadou — cecece a produs un răs general, la pertractările judecătorești (VII. 1925).
Ziarele.

Nu vreți strămoși maimuța? — Vi se pare
Că degradați pe om? E criminal?
Adesea tentațiunea-mi este mare
Să cred că omul iese din ... șacal!

Ilie Marin.

Impresii dintr'o călătorie în Orient.

De Dr. G. Preda,

director al spitalului de boli mintale, Sibiu,
vicepreș. II. al „Astrei”.

Constantinopolul și Atena.

Cu cât leul românesc scoboară scările valorii sale, cu atâta și călătorul român, dornic de a-și preumbla privirea prin țările orientale, întâmpină dificultăți materiale în întreprinderea unei astfel de călătorii.

Este drept că, deși taxele unei călătorii cu vapoarele românești nu sunt mult scăzute față de ale altor vapoare străine, confortul vapoarelor noastre se prezintă în condiții cât se poate de bune și, dacă exceptăm o parte din personalul de serviciu, care pe unele vapoare însoțește nemulțumirea sa cu strigăte și mahalagisme care desarmonizează [chiar în fața străinilor] frumoasa noastră limbă, — în rest modul cum este organizat și cum funcționează serviciul nostru maritim ne face cinste și plăcere.

Plecarea din portul Constanța spre Alexandria având loc în cursul nopții, nu poți simți plăcerea voiajului pe mare [pentru acei, cari nu suferă de rău de mare și cărora nu li se poate vorbi de un voiaj plăcut] decât a 2-a zi, odată cu apropierea de Constantinopol.

Constantinopolul este orașul oriental, care ori de câte ori l-ai fi văzut, dorești să-l mai vezi și emoția acestei plăceri începe chiar din momentul intrării în strâmtoarea Bosforului.

Pe ambele țărmuri ale acestei strâmtoari zărești ziduri înalte, fortărețe masive, clădiri, din cari cele mai multe construite de lemn, sunt încunjurate de livezi și grădini, unde se desfată în liniște vegetația zonei calde. Unele din aceste clădiri rămân singuratice pe țărm, constituind prin măreția lor adevărate castele sau palate; altele, adunate, formează mici sate sau porturi în rada cărora plutesc numeroase bărci, corăbii, caice sau vapoare.

Aspectul Bosforului este pe cât de măreț, pe atât de plăcut și cu multă dragoste și atenție voiajorul urmărește de pe țărmul european frumoasele localități de vară: Bô-

jükdere și Therapia, cu drăguțele vile ale miniștrilor plenipotențari: german, englez, francez și italian; Jeniköi, cu mărețul palat de vară al ministrului austriac; Emirghian, cu palatul viceregelui din Egipt; Rumeli Hissar, cu vestitul castel al lui Mehemet II, construit în 1452, Arnautköi și Bebek, cu palatele foștilor pași, marea moschee dela Ortaköi; Jildis-Kiösk, cu palatul Tschiraghan, ale cărui ziduri scoboară spre mare către Seraiul din Dolmabagtsche, în sfârșit palatele dela Fündükly, Salibasar și Tophane, cari se pot considera ca eclerorii portului Galata din Constantinopol.

Pe țărmul asiatic își defilează înaintea ochilor: Anadolu kavak, cel mai avansat port turcesc la Marea neagră, cu baterii și cu ruinele sale însemnate; Anadoli Hissar, unde se deschide valea „Apei dulci” a Asiei; numeroase alte aglomerații de case, care formează din loc în loc sate și mici porturi și în sfârșit Haidar pașa, punctul extrem al căii ferate din Anatolia, în apropierea căreia se găsește școala de medicină și casarma din Scutari, orașul asiatic din fața Constantinopolului, des vizitat de europeni pentru orgia religioasă ce are loc în vestita casă a dervișilor urlători.

Din vechiul Constantinopol, dispărut în parte odată cu murdăria, cu haitele sale de câni și mai ales, cu transformarea costumului și a coafurei turcești, rămân încă vestitele moschee, ale căror minarete înălțate sus arată, par'că, atotputernicia califilor de odinioară, apoi impresionantele locuințe vechi din Stambul, precum și întortochiatele, strâmtetele și rău pietruitele străzi, menite să distrugă, par'că, tălpile ghetelor europene, ce pășesc pe aceste locuri.

Cartierul Galata, cu toată strada sa principală, unde comercianți turci își expun mărfurile, cuprinde numeroase și înguste străzi, unde vieța orientală se vede în toată splendoarea ei.

Intre cartierul Galata și Pera se înalță „Turnul Galatei”, restul vechei fortărețe, ce privea Cornul de aur, turn, care în prezent servește ca post de telegrafie fără fir și ca observator al incendiilor.

Cartierul Pera a fost și rămâne cartierul european, cu străzi și bulevarde largi, clădiri mărețe, magazine bo-

gate în mărfuri măestrit aranjate în vitrine, grădini și parcuri [Taxim] drăguțe, numeroase tramvaie, autobuse, taximetre și lume, care dă vieața din marile orașe din Europa.

Pentru a merge în cartierul Stambul, care reprezintă vechiul oraș, este nevoie să treci puntea nouă, [ușor demontabilă pentru trecerea vaselor în Cornul de aur] și unde se plătește o taxă [de 1 piastru].

Alături de casele vechi de lemn cu balcoane eșinde, susținute uneori pe stâlpi puternici, cu ferestrele pline de zăbrele, cari se amestecă uneori cu clădirile moderne, mai zărești în acest cartier impozantele moschei, fiecare cu însemnătatea și bogăția sa istorică [cari îi fac vaza și atrag publicul străin]. Menționez: moscheia Jeni Walide Dschami, clădire zidită de mama sultanului Mohamed IV, plină înlăuntru de obiecte de faianță; vestita biserică a împăratului Justinian: Agia Sofia, transformată în moscheie, de turci și a cărei cupolă este considerată ca cea mai frumoasă din Constantinopol. Ea cuprinde în interior bogate covoare și frumoase coloane. Pe una din ele se mai păstrează [se zice] impresia copitei calului lui Mohamed, la intrarea sa în Constantinopol. Mai este moscheia Sultan Suleiman, ridicată de un arhitect turc [Sinan, în 1550] și care arată gradul de adevărată arhitectonie turcă, etc.

Tot în cartierul Stambulului poate cineva vizita: Muzeul nou din Tschinnili kiosk, unde, pe lângă numeroase sarcofage și bogățiile scoase din ele, se mai arată obiecte asiriene, chaldeice și egiptene; Muzeul antic, cu lucruri hymiaritice, semitice și palmirenice și cu multe statui în marmoră și bronz, precum și Muzeul Ienicerilor, care cuprinde istoria acestei grupări de oameni, atât de perseverenți în obiceiurile și datinele lor. În apropierea acestui muzeu se găsește renumita cisternă de 1001 coloane; care constă din un mare lac subteran, [plin de coloane de marmoră], printre cari te poți preumbla cu barca.

Seraiul intern, cu sala tronului și cu camera de bijuterii, îți dă încă o idee asupra confortului și averilor foștilor sultani.

Ceeace face însă caracteristica cartierului și a orașului întreg, sunt așa-numitele bazare, între cari se remarcă

bazarul egiptean și, mai ales, marele bazar, numit în turcește Bōjūk-tscharschi [cuvântul bazar în limba turcă înseamnă magazin de comerț și atunci când nu specifici, care bazar vrei să-l vizitezi, turcul îți arată vre-o prăvălie sau magazin, care e în cale].

Marele bazar constă dintr'o hală mare, cu sute de despărțituri, care formează prăvălii. Prin alinierea lor dau străzi, unele mai largi, altele mai strâmte.

Prăvăliile conțin diferite mărfuri: postăvării, țesătorii, pielărie, sticlării, lucruri în bronz, în aramă, argint și aur, dar mai ales frumoase covoare, cari prin felul cum sunt lucrate și prin culorile lor duc faima Orientului.

Nu poți trece prin Constaninopōl fără să nu fi întreprins o preumblare prin vestitul golf al Cornului de aur.

Vapoarele, cari fac cursa prin Cornul de aur, pleacă aproape la fiecare 10 minute de la puntea nouă și mergând cu ele ai pe partea cartierului Stambul stațiile: Jemischskele sau bazarul de fructe, pe înălțimea căreia se ridică moscheia Suleiman; Dshubali, care duce la moscheia lui Mehemed II; Ajakapu, care duce la moscheia lui Selim; Fanar, un cartier grecesc de unde ni se trimiteau domnii Fanarioții și unde se găsește reședința fostului patriarh; Haskōl, care duce la palatul Amiralității și la Arsenal, în sfârșit Ejub, moscheia în interiorul căreia se află drapelul sfânt al lui Mohamed. Tot în această din urmă localitate se găsesc cimitere mari și importante. De pe înălțimea Ejubului ai o privire din cele mai frumoase, peste întreg Cornul de aur.

În punctul cel mai lăuntric al acestui golf se găsește localitatea Kiatana sau Apa dulce a Europei, loc de preumblare căutat nu numai de europeni, ci și de mahomedani.

Grupele de arbori cu alei frumoase, ca și întreaga vegetație tropicală ce crește în această parte, dau priveliști încântătoare, ceea ce a făcut și pe foștii sultani să-și aleagă această localitate ca stațiune climaterică pentru sezonul de vară.

Râul Kiatan își are țărmurile transformate în alei mărginite de arbori maiestoiși, sub cari în zilele de sărbători se adună numeroși vizitatori, pentru petrecere.

Dacă odată cu plecarea sultanului a dispărut din Constantinopol vestitul Selamlık [eșirea la moscheie a sultanului, Vinerea, cu deosebit fast] a rămas încă pentru vizitatori printre curiozitățile orientale renumitul dans al dervișilor.

Există o categorie de *derviși ziși dansatori*. Aceștia se adună în biserica lor Tekke, din piața tunelului din Pera, în fiecare Vineri, ora 2 p. m. Stau în cete turcești, în jurul șefului lor, care cântă din un fluier. La un moment dat toți se ridică și încep să se învâртеască, balanșând cu mâinele în aier, într'aceeaș direcție, până ce amețiți unul sau doi, cad. După câțva timp de repaos dansul reîncepe.

O a doua categorie de derviși urlători se întrunesc Joia după amiază la biserica lor din Scutari. Aceștia țipă, strigă, urlă [de unde și numele] pe lângă dans, în plus că-și mutilează corpul prin trecerea prin piele și mușchii corpului a diferitelor ace.

Dacă timpul îți permite, se recomandă a face o vizită și pe insula Prinkipos. Vapoarele, cari fac cursa, pleacă aproape la fiecare 2 ore dela puntea nouă.

Exceptând partea portului unde clădirile sunt mai dese, în restul insulei se înalță vile frumoase, cu grădini și parcuri bogate în vegetație sudică, în special flori mirositoare, cari îmbalsamează drumul pe o distanță destul de mare.

Cu o climă dulce, bine adăpostită și igienic întreținută, insula face să fie căutată ca loc de repaos pentru tot cursul anului, bucurându-se de bunul renume al unei stațiuni climaterice.

Călătoria de la Constantinopol spre Pireu durează încă 24 ore și, cuprinzând în sine o noapte, îți rămâne puțin timp pentru admirația frumoaselor țărături ale Mării de Marmara sau a numeroaselor insule din Arhipelag.

Înălțimile *Munichia* și *Akte* ascund cu totul portul Pireu, așa că trebuie să pătrunzi cu vaporul în rada portului Leone [cum se mai numește golful Pireu] pentru ca să-ți dai seama și de numărul însemnat al mijloacelor de comunicație pe apă și de viața comercială a acestui port.

Nu te-ai oprit bine cu vaporul și o pleiadă de barcații

se aliniază vaporului, căutând prin strigăte și semne să-ți recomande hotelul sau prețul avantajos al transportului la țärm.

Târgul începe, însă pactul nu este respectat, căci, de-abea ajuns la cheiu, și începe o nouă socoteală, fie după numărul persoanelor, fie aceea a bagajului sau a micilor obiecte ce le ai asupra-ți. Cred că acest obicei înrădăcinat de secole întregi, de a nu respecta anumite tarife fixe și de a privi pe strein ca pe un bun plătitor, va mai dura mult timp și, chiar dacă cheiul portului Pireu, s'ar mări cu timpul în sensul de a putea primi vapoarele să acosteze la țärm și încă aceste vapoare vor trebui, poate, să rămână în larg, din cauza neplăcerilor ce le-ar putea avea de pe urma acestor numeroși barcagii, care-și întrețin existența, ducându-te câțiva metri pe apă, cu un preț, care este menit să-i asigure pâinea de toate zilele.

În Pireu sunt puține lucruri interesante de văzut. Portul este animat, are clădiri frumoase, străzi largi, pline de negustori fixi și ambulanți, iar în apropiere înălțimi, cari lasă ochilor priveliști încântătoare [Munichia]. Între Pireu și Atena se găsește Phaleronul, o localitate balneară și unde se distrează cu predilecție publicul din Pireu și Atena.

La Atena poți ajunge lesne, luând trenul electric, care pleacă din Pireu la fiecare 10'.

Atena cuprinde două regiuni însemnate: *Vechea Atenă* sau — mai bine-zis — regiunea *Vechei Atene*, unde se fac clădiri și, mai ales, fabrici noi, și *noua Atenă*, în care pe lângă relicvele, cari vorbesc cu atâta elocuență de vechea civilizație, se găsesc și tot ceea ce poate arăta progresul unei alte noi civilizații.

În adevăr, în această *Atenă nouă*, găsim: străzi și bulevarde largi și drepte, mărginite de arborii maestoi, clădiri mărețe, hoteluri, restaurante, magazine numeroase, cu vitrine frumos aranjate, biserici impozante, precum este *Marea Mitropolie*, (lângă care se găsește *vechea și mica Mitropolie*), etc., în sfârșit vehicule și lume, care se mișcă repede, mult și în toate direcțiile, dând cu totul aspectul marilor orașe din Occident.

Dacă Palatul regal prin arhitectonica sa dă aspectul unei vechi căzărmi, grădina palatului merită toată atenția, nu numai prin bogata vegetație tropicală, dar și prin aranjamentul frumoaselor alei și boschete, precum și a anticelor statui, cari o împodobesc.

La ieșirea din grădină dai peste marea clădire Zap-
peion, unde o expoziție de curând aranjată îți procură
ocazia să admiri operele noi de pictură și sculptură.

Încă de pe terasa Zappeionului privirea cuprinde
frumoasele coloane ale renumitului templu al lui Olimp,
adică Olimpionul.

Din cele 29 coloane ale acestui mare templu astăzi
nu se mai păstrează de cât vre-o 15, dar înălțimea (17 m.)
și grosimea lor (1 m. 5) îi dau un aspect grandios.

Construit pe timpul lui Peisistratos [530 a. H.] el a
fost terminat numai pe timpul împăratului Adrian [130 d. H.].

Ambiția acestui împărat se poate ceti pe inscripțiile
de pe frontispiciul porții, care îi poartă numele [poarta
lui Adrian] și care se găsește în regiunea vestică a tem-
plului. În adevăr, această poartă, înaltă de 18 m., cuprinde
pe o față a frontispiciului cuvintele: „Acesta este orașul
lui Adrian, nu a lui Teseu“, în opoziție cu cele scrise pe
partea cealaltă: „Aceasta este Atena, vechiul oraș a lui
Teseu“.

Străzile drepte ale Atenei permit ca aproape în orice
punct te-ai găsi să zărești cele două mari înălțimi, cari
mărginesc orașul: Acropolis și Lycabatos.

Acropolis [Acropolea] este la 154 metri deasupra
nivelului mării, și a fost considerată ca locul de reședință
a regilor mitologici și chiar tirani ai cetății.

Pentru eternizarea timpurilor de glorie s'au întrecut,
rând pe rând: Pisistrate, Temistocle, Pericles, etc., ca să
dea monumente din cele mai frumoase.

Acropolisul cuprinde în prezent vre-o 5 monumente
mai importante,

În primul loc avem Propyleele, chiar la intrarea în
Acropole.

Acest vestibul al Partenonului este construit din mar-
moră pantelică și prezintă în față 6 coloane mari, cari îi
dau un aspect grandios.

Aripa din dreapta cuprinde încă 3 coloane dorice și o sală internă, care a servit odinioară drept galerie de tablouri. Aripa din stânga este în parte ruinată. În apropierea acestei din urmă aripi se găsește fundamentul vestitei statui de bronz a Atenei - Promachos, care avea o înălțime de 23 m.

Partenonul este templul construit sub Pericles (437 a. H.), după desenele date de arhitecții Ictinos și Kallikrate. Și celebrul Phidias își are numele legat la această impunătoare lucrare. Măsoară în lungime 69 m. și în lățime 31, cuprinde 46 coloane dorice de câte 10 m. înălțime.

A fost ridicat în onoarea zeiței Atena Partenos, a cărei statuie, lucrată în aur și fildeș, de către Phidias, a fost devastată și răpită de turci.

Pentru menținerea în o stare cât mai bună a acestui edificiu un număr însemnat de lucrători căutau să completeze, să cimenteze și să întregească blocurile acestei vechi perle de arhitectură și sculptură.

Templul Cariatidelor din Acropolis simbolizează pe fecioarele Atenei. Are în prezent numai 7 din cele 9 frumoase statui de femei, care susțin pe capul lor tavanul templului.

Erehteionul din Acropolis este construit în onoarea zeiței Atena Polias și are 6 coloane de câte 6 m. înălțime, lucrate în stil ionic. Se zice că pe vremuri s'ar fi găsit în interiorul templului și statuia zeiței, lucrată în lemn de măsline.

Lângă Erehteion se găsește templul zeiței Minerva. Are numai 4 coloane de marmură, de câte 4 m. înălțime. Templul a fost ridicat în amintirea victorioaselor lupte de la Marathon, Salamina și Mycali. Atenienii, în dorința de a avea totdeauna cu ei victoria, au numit pe zeița Minerva „Aptera”, adică fără aripi (ca să nu mai poată să sboare dela ei niciodată).

Tot pe Acropolis se găsește și un muzeu cu multe lucruri de artă, găsite prin ruine sau luate de la acei ce și le însușiseră pe nedrept.

Chiar în fața Acropolisului, în direcția mării, se vede o înălțime numită „Bela Vista”, de pe care ai o priveliște

frumoasă, nu numai spre Atena nouă și veche, dar și spre mare.

Ieșind din Acropolis poți scoborî pe versantul din stânga, spre a vizita vestitul teatru al lui Herodot „Odeionul“. Teatrul a fost construit prin 160 d. H. cu locuri pentru 6000 de persoane. Ridicarea teatrului s'a făcut în memoria Regillei [soția lui Herodot],

Pășești printre numeroase ruine [resturi din clădirile regelui Eumenes II] pentru a ajunge la teatrul lui Dionisie, care, deși clădit cu mult înainte de Hristos, a fost distrus de un incediu și reconstruit sub Licurg. Se prezintă cu un amfiteatru mare, deschis și în semicerc, cu 30,000 locuri pentru spectatori.

Rândurile din față sunt niște adevărate fotolii de marmură și erau destinate demnitarilor și marilor preoți.

În apropierea teatrului se găsește un alt mic templu Asclepionul, iar mai în fund o cisternă.

Dacă, ieșind din Acropolis, vrei să ajungi spre templul lui Teseu nu poți ajunge acolo de cât trecând printre numeroasele ruine ale Areopagului, care se continuă către picioarele Bela-Vistei cu „Pnyx“ și așa-zisele vestigii ale închi-soarei lui Socrate.

Templul lui Teseu este construit în cinstea lui Teseu, ale cărui oseminte au fost aduse aici de pe insula Akyros. Are 13 coloane în lung și 6 coloane în larg.

Pe ziduri sunt scene mitologice în legătură cu trecutul poporului grec sau cu acele din viața lui Teseu.

Dacă de la Teseu vrei să ajungi calea spre Olym-pion trebuie să treci prin numeroase și strâmte străzi, unde numai din distanță în distanță se deschide câte un lumișiș mai larg, plin de ruine. Aici vom întâlni cele 2 turnuri sfinte [Dipylon]; Turnul de la Agora; resturile din Stoa Attalos și Stoa Hadrian; Turnul Vântului; în sfârșit clădirea lui Diogen [Diogenion], care nu trebuie confundat cu „laterna lui Diogen“, din templul coriatic [ce se găsește în apropierea porței lui Adrian] și care poartă numele de „Monumentul lui Lysicrate“.

Nu poți zice că vei cunoaște Atena fără a nu vizita

și celelalte instituții moderne ale ei, precum sunt: Politehnica, Universitatea, Academia de științe și Muzeul.

Câteva cuvinte despre acesta din urmă.

Muzeul, construit în stil ionic, cuprinde numeroase săli, unde găsim metodic așezate: diferitele lucrări arhaice și ale diverselor epoce grece și romane; numeroase sarcofage cu pereți sculptați și cu scene din viața decedaților, statui mici și mari, din cari aceea a lui Paris, care oferă Afroditei celebrul măr, excelează prin arta cu care se redă privirea zâmbitoare și musculatura armonioasă a corpului; în sfârșit vedem zeci și sute de ornamentații, vase, arme, inele, măști, coroane, cupe, brățări, diademe, cele mai multe lucrute din aur și argint și așa de artistic, încât nu-ți vine să crezi în vechimea lor.

Lycabetos se află la o înălțime aproape dublă Acropolisului [280 m.] și ca să ajungi la el, trebuie să treci pe lângă faimoasa stâncă: „gura broaștei“ [din cauza formei ei de gură], urci mai apoi pe un drum binișor întreținut, printr'o luncă cu pini.

Pe înălțime se găsește o mică biserică a sfântului Gheorghe, renumită ca făcătoare de minuni. Cu toată arșița soarelui și greutatea urcării, întâlnești în orice timp numeros public, compus în mare parte din femei, cari vin să expună icoanei sfântului doleanțele lor.

De pe înălțimea Lycabetosului poți privi nu numai orașul Atena și împrejurimile sale, dar poți zări culmile munților Hymetos [1027 m.] și Pantelika [1120 m.], iar câtră mare și pe timp senin insulele Hydra și Salamis.

Cu măiestria pusă în târguială, trăești în Grecia [mai ales la Atena] mai ieftin ca în Turcia. Religia și obiceiurile noastre ne apropie mult de poporul grec și de aceea oricât ai sta în această țară nu te simți așa strein.

Dar dacă o viză a consulatului grec îți permite o singură trecere prin Grecia [oricât ai sta], nu poți ieși din această țară fără a nu face cunoștința autorităților polițienești, cari pe lângă numeroasele răspunsuri de pe întrebările formularului, îți mai cere fotografii; precum și o sumă însemnată de drahme pentru timbrare.

Pare că aceste greutăți [ale noului regim de libertate republicană, cum îl numea cu răutate un monarhist grec] sunt înadins aranjate spre a-ți prelungi mai mult șederea în locurile unde vorbesc atât de mult faptele străbunilor unei atât de vechi și mărețe civilizații.

?

Sub abajurul roșu cravata-mi stă pe masă
Și-un semn al întrebării, încolăcit, îmi pare,
Cravata de mătase, cea verde, vaporosă,
Ce gâtu' alt'dat' — cuprinde în strânsă ninerare.

Acum mă 'ntreabă: unde-i? și: când a se mă lege,
Cu degetele-'n tremur, mici, fine, moi și caste?
Și când din stofa-mi verde ea nodu'-a să 'ntrupeze,
Cu ochi de pisicuță spre mine-a să adaste?

Și semnul întrebării mai larg mi se prelinge.
Ce-ai vrea? întreb. Se poate? Visări rebel - bizare?
Cravata-mi spovedește un gând ce nu-l învinge:
Cordon ar vrea să-ți fie, cuprins de 'nfrigurare!

O, vrei prea mult! Așteaptă! Mite desmeticește!
De ceri s'o ai în brațe, vei vrea odat' și gura
Să î se plimbe vesel pe verdele-ți [ghicește!]
[Mătase ce 'ntărâtă!]: să-i freamăte natura.

Și-ai vrea, o, spune, spune [ce limbă elocuentă
Imi mai vorbești, cravată, cu semn de întrebare!],
Ai vrea s'o ai de-apururi, încolăcită lentă,
Și să-i șimțești suflarea, în strânsă 'mbrățișare...

George Mărgean.

O carte prețioasă pentru „ridicarea poporului”.

Dacă m’ar întreba un învățător român ce carte să citească drept îndrumare la începutul carierei sale de învățător, într’un sat, i-aș întinde cu amândouă mâinile cartea profesorului *Spiridon Popescu*: «*Contribuțiune la munca pentru ridicarea poporului*». În piața de cărți românească nu cunosc carte, care să trateze aceeaș temă, în forma și cu succesul profesorului bucureștean.

Dacă amintesc că «Academia română» a găsit lucrarea vrednică de un premiu și că ediția I, s’a vândut bine, tipărindu-se a doua ediție, de care mă folosesc acum — cred că am dat recomandarea cea mai potrivită lucrării acesteia, când vreau să se răspândească și în cercurile învățătorimii noastre.

Nu numai ale învățătorimii, ci și ale preoților și ale tuturor intelectualilor români, cu tragere de inimă față de neamul lor. Cartea poartă, pe dreptul, subtitlul: «*Scrisori către învățători, preoți și către ceice vor să-și cunoască neamul*». (Edit. «Librăriei naționale. București, pag. 220)

Autorul scrisorilor este dl profesor sec. dela liceul «Mihaiu Viteazul» din București, *Spiridon Popescu*. O cunoștință literară veche a mea. În copilărie am citit cu multă plăcere articolele d-sale din revista «*Albina*», mai cu seamă seria aceea de articole, în cari ne descrie cum vorbește cu «Moș Gheorghe», țăranul român din România. (În anii din urmă a tipărit dl Sp. P. în 2 volume, prețioase nuvele și schițe, în cea mai mare parte analize ale sufletului țăranesc român.)

«Cartea de față, scrisă în 1903, s’a tipărit în 1904, apoi — în ediția a 2 a — în 1911¹.

Ceeace ne-o face atât de prețioasă este experiența bogată a autorului ei și expunerea amănunțită a o mulțime de *cazuri concrete*, din viața culturală dela sate — fapte, cari nu prea obicinuim să le discutăm în publicitate.

Autorul vorbește de a. 1869, anul, când a mers întâia-dată la școală ca copil de 5 ani. Zeci de experiențe și le așterne pe hârtie, ca să-și illustreze cele susținute. Se vede că are puțință să arunce ochii și în mașinăria ministerului de instrucție publică

¹ După războiu a apărut ed. III. la «*Viața Românească*», Iași, cu 30 lei.

— fiindcă analizează proteste, petiții; propunerile privitoare la instrucție, la mișcarea extra-școlară după original sunt numeroase.

În «Revista teatrală», redactată de mine (1913—4), ca secretar literar al societății de teatru, am introdus o rubrică permanentă, intitulată: «*Greutățile începutului*». Voiam să adun cazuri concrete de prin satele noastre despre greutățile, pe cari le întâmpină învățătorii și preoții noștri, răspândind cultura în masele poporului. Am rugat pe câțiva preoți de inimă să-mi trimită rapoarte în sensul dorit, au tradus rapoarte similare și dela străini, ca să se vadă și la noi că și într'alte țări există luptători pentru lumină, cari dau peste greutăți asemănătoare — ca să ne știm o *falangă* de propagatori ai culturii la sate. Atunci nu cunoșteam încă cartea dlui Sp. P., decât dintr'o, frunzărire fugitivă. Acum, după ce am citit-o, îmi dau prea bine seama că lucrarea aceasta poate să formeze piatra unghiulară, dela care să porceadă clădirea activității extra-școlare în România.

Să mă explic: se discută în volumul acesta problemele fundamentale ale educației la sate — se lămurește ținuta învățătorului, a preotului față de poporenii și întreolaltă, — pe scurt zis: avem aici puncte de mănecare pentru viitoare discuții, substrat real, texte, clar expuse, cari pot forma baza de discuție la congrese învățătoresci sau la adunări de ale societăților noastre culturale.

Scrisorile acestea (33) — căci întreagă lucrarea e tipărită în formă de scrisori, adresate unui învățător tânăr, care pășește pentru întâia dată în cariera de învățător — pot fi privite ca un referat la tema «munca pentru ridicarea poporului românesc dela sate» — și ar fi foarte de dorit ca învățătorimea noastră, și nu numai învățătorimea, să-și dea seama, în coreferate sau într'altă formă, despre cele expuse de dl Sp. P.

Îmi închipui prea bine că lucrarea dlui Sp. P. să fie considerată din partea unei societăți învățătoresci sau preoțești sau — culturale, în genere — drept referat, despre care să se presupună la o adunare generală că a fost citit din partea participanților și că pe baza celor referate se naște discuția. (Dacă materialul se pare prea vast să se aleagă capitole speciale, d. e.: «Ce gândesc țăranii despre cărți?», «Ce gândesc frunțașii satului despre școală?», «Cercurile culturale sătești», etc.)

Folosul acestor discuții poate fi foarte mare. În urma lor se lămuresc problemele, se pregătesc armele de luptă culturală, se cimentează legăturile între luptătorii pentru lumină.

Aici zace și însemnătatea cărții dlui Sp. P. Cetindu-o, învățătorul sau preotul, își trece în revistă activitatea și — dacă e conștient, — găsește părțile ei bune, precum și penumbra. Cu atât mai bine va știi cum să lucreze de aici înainte.

Vreau să arăt numai câteva din problemele capitale, pe cari le discută autorul cărții, nu ca să extrag tot ce se poate spune despre lucrarea de față și să desmânt pe cetitor astfel dela cumpărarea cărții, ci ca să îndemn pe fiecare să o citească cu răgaz și să-i dea cinstea cuvenită.

Înainte de toate vorbește autorul despre «trista necesitate» a *obligativității* școlare și despre *analfabetismul* răspândit în mijlocul poporului nostru. Dacă într'unele ținuturi avem un înspăimântător număr de analfabeți cauzele principale, după dl Sp. P., sunt: *a)* timpul prea scurt de când s'au introdus școalele prin sate; *b)* lipsa de oameni anume pregătiți pentru misiunea de învățători și *c)* lipsa de fonduri suficiente pentru de a ridica școli în toate satele românești. Discută pe îndelete rezultatele învățământului «școlii rurale» (cum i se zice în România școlii primare, sătești) — arată că după 50 de ani de activitate nu s'a sporit numărul alfabeților după dorința oamenilor de bine — fiindcă mai dăinuiește groaza de școală, mizeria poporului și năcazurile multiple, personale, ale învățătorului. Cu sistemul dojenei nu vei putea învăța pe nimeni carte. Și astăzi încă e înrădăcinată la poporul nostru amenințarea: «Lasă, că te-oiu învăța eu!», amenințare, care derivă dela pedagogii slabi din trecut, învățați cu bătăile la falangă — în loc ca «învățatul» să fie o bucurie sufletească, atât pentru învățător, cât și pentru învățacel.

În capitole speciale arată cu multă elocvență că nu acela este a se considera drept alfabet, care a trecut prin școlile satului, ca cânele prin apă, cum s'ar zice, ci acela de care s'a ales ceva. «Numără câte călamări cu cerneală găsești în sat, câte creioane!» «Dacă luăm în seamă hrana țaranului nu găsim nici o deosebire între celce a fost și celce n'a fost la școală. Unul a uitat tot ce a cetit asupra rolului hranei în organism, altul n'a avut de unde să știe ceva. Și unul și altul postesc cel puțin 200 zile pe an» (pag. 11).

Pentru starea aceasta de lucruri nu găsește autorul vinovat pe învățătorul actual. Relațiile sociale, trecutul — toate au contribuit ca învățătorul să nu poată fi ceea ce ar fi trebuit să fie.

Se prea poate că culorile, în cari sunt descrise stările culturale din satele din România veche sunt prea întunecate — dar nu strică nimic, dimpotrivă, din punct de vedere pedagogic, vor contribui ca învățătorii să i se deschidă ochii să vadă abizul, în fața căruia se află și să găsească cărarea, care duce la bunăstare și la liniștirea sufletului.

Di Șt. P. vorbește numai unui învățător din România veche și amintește cu plăcere (pag. 122) «roadele tovărășiei» între învățător și preot în satele de «peste munți» — punând față în față discordia din satele regatului cu armonia din satele ardelenene (!), cu toate acestea și învățătorul român din fosta Ungarie se va putea folosi de sfaturile și punctele de mănecare ale autorului cu tot atâta folos.

Li putem lua în nume de rău autorului dacă se plimbă prin satul ideal (cap. XXIII) și dacă pleacă capul în pământ, ajungând în satul real? Cu toate acestea nu pleacă capul, ca să nu și-l mai ridice, ci caută mijloace ca să poată ajunge, odată și odată, în satul ideal, visat de sufletul său de idealist.

De aceea are cuvinte atât de aspre față de obligativitatea școlară, când vorbește cu un învățător (obligativitate, care la urma-urmelor, este introdusă în toate statele «culte», nu numai în România!).

Rezultatele slabe ale învățământului la sate le vede, «în ultima analiză numai în lipsa simpatiei dintre învățător și sătean» (pag. 39), de aceea își propune să arate «în treacăt, greutățile pe cari le întâmpinau învățătorii până acum» și să arate și «în ce-ar consta mijloacele interne de a câștiga mulțimea și de a o cultiva» (pag. 54).

Di Sp. P. vrea să aducă viață în activitatea extrașcolară a satelor, căci constată că obligativitatea școlară la sate, introdusă în lege, în Principate, chiar de pe la 1864, n'a adus rezultatele dorite.

«Silești pe țăran să vie la școală, că gândul, ca fiind în școală îi va veni poftă de carte. Dar experiența de 50 de ani, făcută de școala rurală dovedește contrarul; nu numai că pofta de carte n'a venit, dar suntem siliți să facem, astăzi mai mult decât oricând, greșala de-a aștepta totul dela obligativitate» (pag. 21).

«Nu există țărani răi din fire», scrie dl Sp. P., «există țărani răi din împrejurări, independente de ei» (pag. 156).

Țăranului trebuie să-i arieți că are «valoare în ochii» tăi, că nu e desconsiderat (pag. 146). «Nu i s'a spus de către nimeni, cari îi sunt drepturile sale, n'a fost îndemnat de nimeni să se folosească de aceste drepturi, în schimb i s'a cerut să-și implinească datoriile sale în stat» (pag. 180).

Vorbind de adunările publice ale «cercurilor culturale» oficiale, susține, că nu-și ating scopul, nici pe departe și găsește următoarele pricini:

a) oamenii nu vin, de obicei, decât constrânși — ceea ce înseamnă că învățătorul satului n'are nici în clin, nici în mână cu satul;

b) oamenii încep să caște, în scurtă vreme — dovadă de entuziasm stârnit de discursurile învățătorilor oratori;

c) nici un țăran nu ia parte la discuție — ceea ce înseamnă că învățătorii oratori nu vor să controleze rezultatele discursurilor».

Ceva mai departe: «Nimeni nu se poate gândi la desființarea cercurilor culturale oficiale, toată lumea are datoria de a se gândi la mijloacele de a le face atrăgătoare, de a se simți și de țăran trebuința lor» (pag. 194).

«Vrei să te apuci să ridici starea culturală; te lovești de starea economică: sărăcia nu vrea să știe de cultură. Vrei să te-apuci să ridici starea economică; te lovești de starea culturală: ignoranța crede că știe destul și dă vina pe noroc, de câteori lucrul nu iese așa cum s'aștepta; ignoranța nu se găsește nici odată vinovată!»

«Toată lumea, nu numai învățătorii, văd acest cerc (vicios); însă nu toată lumea intră în el, se tem oare că nu pot ieși? Unii vin până la cerc, îl văd pe învățător înlăuntru și se întorc înapoi, victorioși și strigă în gura mare: da! Scăparea ti găsită, învățătorul îi în cerc... Ura! Alții vin până la cerc, se învârtesc împrejurul lui — bine înțeles în afara lui — se întorc apoi oboșiți și spun că au făcut tot ce au putut, dar că-i de prisos să mai între cineva în el ...pentru că asta-i treabă de învățător! Alții nu se duc nici până la cerc; se uită de departe — cei cu vederea scurtă se uită cu binoclu — și... fac filozofie! În sfârșit sunt unii cari nu știu, iar alții, — cei mai puțini, —

cari nu vor să știe nici că există cerc, nici că nu există. Atunci?... Apucă-te de lucru!»... (pg. 143).

«...Nu mă grăbesc», scrie dl Sp. P. «eu n'aștept schimbarea moravurilor numai într'o viață de om. Susțin însă că o singură viață de învățator apostol ajunge unui sat, pentruca să fie înzestrat cu tot ce-i trebuie, pentruca școala să nu mai aibă priedici; iar o astfel de viață își sapă, ea singură, o amintire nepieritoare în întreaga conștiință a neamului românesc». (pag. 94).

«N'avem dreptul să țipăm; avem datoria să muncim!» scrie altădată dl Sp. P. (pag. 85). «Pe noi trebuie să ne îngrozească gândul că suntem o nație mică la număr și încunjurată de popoare și mai numeroase și mai bine pregătite pentru luptă. Dacă popoarele vechi în cultură pot tolera, ca în sânul lor să aibă inși, cari să nu-și dea seamă de rostul lor pe lume, nouă însă nu ni-i permis». (pg. 135).

Iată câteva din prețioasele observații ale autorului, privitoare la mentalitatea țaranului român din România veche:

«Țaranul știe că sunt cărți; dar cine face cărțile și cum se fac... asta n'o știe. Despre cărți mai știe că ele nu sunt scrise de mâna omului, pentrucă el n'a văzut pe nimeni făcând o carte; notarul, primarul, arăndașul, etc. ... scriu... dar nu iese din scrisul lor o carte. Cum s'ar fi scriind... Dumnezeu știe! S'o fi turnând poate hârtia în mașină și-or fi ieșind cărțile gata! Dacă l-ai discusi (sic) în această chestie, ar ști să-ți spună doar atâta: unul, cine-o fi? bun de condeiu, adecă dat dracului, șmecher, ori bun de cap, s'apucă și scrie... și scrie.. până când i se mântuie sacul cu minciuni! Mai departe... nu mai știe!.. se vede că sunt și fabrici de cărți. Ce s'o fi făcând cu hârtia scrisă de mâna omului, cum o fi ajungând hârtia asta... carte; o fi, de bună seamă, vre-o legătură între scrisul cu mâna și tipăritura de cărți... întrebări de acestea nu i s'au pus încă țaranului și deci nu poate și nici n'are la ce să răspundă!..!» (pag. 43).

«La cercul adulților vin și cei ce pot ceti și cei ce nu pot. Vin de dragul dtale și stau la taifas. Dta presari taifasul cu învățături, cu cunoștinți nouă. Cetești bucăți de literatură istorică, la început. La început să nu cetești povești, pentrucă, mai ales analfabeții, cred că în cărți sunt numai fleacuri. Să cetești călătorii pe mare, cu descrieri de locuri, de oameni, de obiceiuri. Cetește pe Robinson, ediția din 1834; cetește întâmplări din lumea întreagă. Cearcă și vezi, nu cumva poți hotări pe cineva din cercul cultural al dtale să cetească în auzul tuturor; nu cumva vei hotări apoi să cetească pe rând? Dacă vei răuși să faci acest lucru, să ști ca-i făcut deja convingerea despre carte și despre școală. Treci apoi la bucăți cu învățături practice pentru viață. Să știi însă că cel mai potrivit timp pentru astfel de bucăți e chiar în momentul de a pune în practică aceea ce cetește. Să știi apoi și să nu oarecumva să pui să cetească vre-o bucată,

practica căreia n'ai încercat-o nici odată. Să nu te apuci s'areți cumva un lucru, ori să dai povești despre un lucru pe care nu-l știi bine.

«Dacă faci așa, cum îți spun eu, apoi să știi că asta înseamnă că arăți legătura dintre carte și viață, adevăcă areți adevăratul rost al cărții, adevăcă faci convingerea adevărată despre școală.

«Să variezi cetirea. Să faci popasuri. Să lași timp și pentru flectărit. Să cetești și bucăți hazlii. Dupăce vezi s'au prins dragoste de cercul dtale și dupăce vezi că prind și învățăturile practice, introduceau și poveștile. Dacă vreunul cântă bine, roagă-l să cânte. Bucățile românești, auzite la gramofon, afară de aceea c'ar plăcea, dar ar uniformiza muzica națională. Muzica descrețește fruntea, înalță sufletul.

«După câtuva timp vei vedea că vreun își arată dorința de a învăța carte? învață-l! Vezi? cercul dtale îi școală de adulți? Iar școala aceasta de adulți îi temelia școlii oficiale de adulți.

«Imprejurările își vor hotări normele de urmat, mai bine decât toate regulamentele și decât toate sfaturile. Aceasta la început. (pag. 294).»

Citatele de mai sus sper să fi convins pe cetitorul, care n'a cunoscut însă volumul dlui Sp. P. că avem de a face cu o prețioasă contribuție culturală și că observațiile dsale trebuiesc date mai departe.

Militați pentru ideile sănătoase din această carte! Numai astfel vom ajunge la creangă verde.

Praga, 1918.

H. P. P.

Postscript.

Praga, 26 Iunie 1918.

Cetind astăzi soldaților din bucățile menite pentru șezătorile culturale, din «Contribuția la munca pentru ridicarea poporului» de Spiridon Popescu — am ajuns tocmai la descrierea unei adunări culturale la sate, când m'au cercetat doi români de inimă: dl Gh. Repede din Cohalm și Nicolae Cornea din Cața — amândoi militari, și dâșii în Praga.

Au început să ne povestească despre casele culturale din ținuturile lor. Repede ne-a povestit cum și-au zidit românii edificiul, dupăce n'au fost priviți cu ochi buni în birtul comunal, cum își au acuma o sală de dans, o sală de teatru, cu scenă frumoasă, toate adunate creițărește, la îndemnul preotului din Cohalm. Nicolae Cornea ne-a descris frumusețea școlii, a bibliotecii, a casei de locuit a învățătorului, a sălii pentru adunările culturale — edificiul e ridicat de frații Mircea, stabiliți în București. (În «Lucafărul» s'au tipărit fotografii și dări de seamă — la timpul său.)

La miez de noapte...

*Nu-mi spune nimic...
Inchide pleoapele. Treacă
Un înger prin casă,
Un înger cu-un spic
De grâu, peste ținut seacă.
Doar dreapta în mâinile-mi lasă...*

*Și gândul să fie curat.
Avânte-se'n sfântă lumină.
Un înger și el, din mister.
Un rob parcă-'s, descătușat.
Gust libertatea, 'n surdină.
Vezi, doar' atâta îți cer...*

*Sufletul caută sprijin,
Caută un „om“ Diogene.
Sburdă pe sus un Samum.
O, ce-ți cer e puțin:
Uită-te blând printre gene —
Ridică iluzia din scrum!...*

George Mărgean.

CETIȚI POVEȘTI!

(Scrisori unei domnișoare.)

(Cetind «Poveștile ardelenesti» ale lui Ioan Pop-Reteganul.)

I.

«Să cetim povești? ce comédii ne mai îndeamnă și omul ăsta! Doar' n'am ajuns în mintea copiilor!» Cam așa par'că aud cum protestează o domnișoară româncuță, care se crede «domnișoară» minune-mare, fiindcă a trecut peste pragul a 18 primăveri!

Acu — eu nu mă supăr — fiindcă știu prea bine că la vârsta asta te încumеți să apuci soarele cu mâna, cu toate că nu-ți dă mâna, și fiindcă am cunoscut lume și țară și am dat de oameni, cari, întocmai ca șolomândra mea de 18 veri — hai, s'o năcăjesc nițel și să-i zic că are 18 veri! — nu dădeau nici o ceapă degerată pe povești. Iacă, nu mai departe, făr' în copilăria mea — de n'ar fi și ea așa de îndepărtată! — am cunoscut o doamnă venerabilă, pe «Madame Cristu». Venea la mama, la ceai, la cafea neagră, la pasianțe, la joc de «concină», după-amiezile. A doua, a treia zi mergeam noi la dumneaei. Era o bunătate de băbușcă. Da să nu-i fi spus de povești! Eu îi ceteam câte'n lună și în stele — tragediile lui Victor Hugo, ale lui Schiller, «Ciocoi vechi și noi» ai lui Filimon, «Paul și Virginia», «Ombra», dar să nu-i fi amintit ceva de povești, că făcea moarte de om și alta nu!

— «Ce sunt poveștile alea?», isbucnea buna și minunata Madame Cristu, «Ia, nește minciuni încornurate! Fugi de-acelea, domnule! De-aș avea putere aș arde toate cărțile alea cu zei și zeite din mitologia grecilor și romanilor! Auzi dumniata! Să imbetе lumea cu apă rece!»

— «Bine, madame Cristu, dar tot, tot», săream noi într'ajutor grecilor și romanilor.

— «Ba nu și nu! Să mă slăbiți cu fleacurile alea. Alea nu s'au întâmplat nici odată — pricepeți? — nici odată!...»

— «Și», ridicam eu sabia de apărare, «și *trebuie să se întâmple toate pe lume câte să descriu?*»

— «Firește că trebuie».

— «O, madame Cristu, așa de frumos e să bați câmpii!»

— «Aaa! De ăștia-mi iești? Pe mine lasă-mă din joc. Nu țin cu mătăluță. Mie să-mi cetești pe «Marion Delorme», pe «Ruy-Blas», pe «Negustorul din Veneția»...»

— «Par'că toate astea s'or fi petrecut aievea!...» înfigeam eu ghimpele.

— «Firește, firește — altfel de ce-ar și scrie autorul?»

Nu-i puteam scoate din inimă disprețul față de povești, ferit-a sfântul. Să-mi fi aprins paie în cap?

Dar fie, că bună și vrednică femeie a fost madame Cristu — a avut un singur-singurel cusur: nu-i plăceau poveștile!

Și n'o invidiam pentru aceasta. Dimpotrivă. Mă lingușiam

eu pe lângă dumneai, îi dam târcoale când mergeam cu mama pe la dânsa, îi cântam eu ştrengăreşte, cu prietina Steluţa împreună:

Doamna Cristu aare
Dulceaţă de portocăle!»,

de schiopătam şi noi ca versurile noastre, da o tradam o tradam infam, având subsiori câte o carte minunată de poveşti — tuşti! — cu ea prin luminişuri de pădure ori pe stânci pleşuve, pe la Şprenghiu, ca să cetesc de dumneai urgisitele poveşti.

Şi ce lume strălucită mi se deschidea pe dinaintea ochilor!

Ei, ce zici «domnişoară», care tocmai ți-ai scuturat pravul internatului de pe ghetele de cheveau? Nu sunt un zănatec? Nu mă dispreţuieşti? Nu-mi arunci în cap cuvinte ca: copil mare! Inapoiatule! Bate-câmpi! sau — mai poetic! — trubadur întârziat!?

Ian s'o luăm, așa, mai cu încetinelul, că — vorba românului — mergi încet, departe ajungi. Uite, am cetit și recetit acum pentru a nu știu câta oară «poveștile» astea «ardelenești» ale lui Ioan Pop-Reteganul, adecă «culese din gura poporului», cum declară autorul atât de modest, și te invit, duduie — așa-i zic unei domnişoare în Moldova, «duduie» — te poftesc cu «plecăciune» adâncă, să frunzărim împreună aceste 5 broşurele. Să vezi, n'are să-ți pară rău!

Acu una, da: poveștile «bat câmpii», cum le învinuia madame Cristu. Dar e deosebire între bătut și bătut! Nu e minciuna gogonată, care vrea să te tragă pe sfoară, să te înșele; nu e povestea imposibilă a cutărui bandit, care — în romanele fascicolare — omoară pe fiecare pagină pe câte un om și-l aruncă în fântână, în pivniță, în gârlă și mai știu eu undel — nu e «aventura» detectivului cutare, care îți răscolește toți nervii, în urma brutalității sale — e — să nu i spunem minciună, ci mai bine «Fata morgana», visul acela diafan, pe care-l țese fantazia noastră, când vrea să se reculeagă, să se întremeze.

Sunt clipe în viața omului, (nu-i așa?) când muritorul protestează împotriva realității, când îi cade atât de bine să se lase dus pe aripele visului, plimbându-și degetele peste clapele pianului, smulgând de pe claviatura rece accentele acelea izvorbite din adâncul inimii omenești — sau visează cu ochii des-

chiși în fața unui peisagiu frumos, pictat cu îndemănare — sau se lasă dus de fiorii unei emoții tainice, la auzul cadenței unui vers frumos, a unui vers totodată plin de gândiri nobile!

Nu-i un misteriu întreagă îndeletnicirea aceasta cu muzica, cu pictura, cu poezia? N'am fi brutali să zicem: ce mi-ți e sonata lui Chopin sau Beethoven sau Bach — ce mi-e pânza lui Raffael, Klinger sau Segantini — ce-mi pasă de valurile de poezie (nenaturale) ale lui Eminescu sau Lenau sau Goethe!

Ficțiunea trebuie să existe! Trebuie să avem *tăria* să ne închipuim într'altă lume, poate mai bună decât este a noastră, după cum vrea compozitorul, pictorul, poetul — ca să simțim farmecul, pe care-l simțește numai un suflet care e în stare să svârle cătușele realității și să se înalțe în sfere mai înalte.

Cu asta nu pledez — Doamne ferește — ca să pierdem pământul de sub picioare, duduie, căci ar fi *trist*.

II.

Te-ai plimbat vreodată, duduie, printr'un muzeu și ai rămas țintuită locului în fața unor pietri cu formațiuni și semne ciudate? O călăuză conștiințioasă ți-ar fi putut spune: ne aflăm înaintea unor pietri, cari din punct de vedere geologic, sunt interesante, fiindcă cuprind într'ânsele scheletul unor animale sau silueta unor plante, cari au trăit sau au existat în timpuri foarte îndepărtate de ale noastre, în vremuri preistorice, sau poate ceva mai apropiate de noi, dar, totuș, vechi. Îți apleci capul spre vitrina de muzeu și dai de scheletul, mai mult sau mai puțin evident, al unui animal de pe atunci — întocmai cum ai da într'o carte de urmele conturilor unui biet flutur, de poleiul aripioarelor, de părți din ele, ale unei ființe, care a trăit și ea cândva pe lume, dar a fost silită să-și curme viața, mulțămită cruzimei dumnitale.

În Italia, urcând Vezuviul și plimbându-mă prin muzeul orașului mort: Pompei, am avut prilejul să văd astfel de rămășițe ale unei alte epoci, mult mai bine decât s'ar putea experia într'alte locuri. În lava vărsată de vulcanul Vesuv am dat de ramificații de acestea, am găsit urmele unei lumi apuse, animale, plante, chiar și de oameni carbonificați în lavă, am dat de trupuri, având ținuta lor de atunci, când secerătoarea le-a răzezat firul vieții lor pământești.

Intocmai ca petrefactele acestea, întocmai ca formele acestea bizare, cari, — dacă ești oricât de puțin dedată să cugești mai adânc — te silesc să te gândești la *alte* timpuri, la *alte* orizonturi, la scurgerea vremii, la relativitatea vieții noastre omenești, întocmai așa îmi apar de multe ori unele părți din poveștile populare, nu numai ale noastre, românești, ci și ale altor neamuri.

Ca fetiță ai gustat povestea, duduie, dându-te cu totul în brațele frumuseților ei exterioare, ca să le zic așa. Aceasta este cărarea corectă. Fericit timpul când poți să te bucuri de fabula, de cuprinsul unei povești, fără de alte gânduri lăturalnice — este timpul copilăriei noastre. Ceva elementar, primitiv, nu primitiv-retrograd, ci o primitivitate, pe care mi-aș dori-o, vai, atât de bucuros și în ziua de astăzi, dar la care nu mai pot să revin.

Acum dau de rămășițe de astea de gândire, de concepție de viață, de filosofie, de descrieri de instituții sociale dispărute — toate acestea păstrate cu scumpătate, ca într'un muzeu, de poveștile unui popor, și nu numai de poveștile sale ci și de cântecele «bătrânești» ale sale, de obiceiurile sale de la sărbători mari, în muzica sa națională.

Cer prea mult dela dta dacă te rog să mă întovărășești într'o excursie de acestea de ale mele, în mână cu «Poveștile ardelenesti» ale lui Ioan Pop-Reteganul? Aș vrea să te conving, duduie, că este o muncă mulțumitoare să privești creațiunile acestea populare ale poporului nostru cu ochii unui scrutător, care remarcă nota etică, care știe să-și dea seama despre antropomorfizarea puterilor naturale, cu ochii unui sociolog — la toate punctele acestea vom adăsta.

Madame Cristu arunca anatema asupra tuturor lucrurilor mincinoase din basme și îți reteza orice argumentație cu vorbele: fugi de-acolo! sunt minciuni toate poveștile alea! Acum eu aș vrea să te conving că nu sunt toate minciuni — că, da, este o Fata morgana a închipuirii noastre o poveste cu Feți-frumoși și cu crăiesse minunate, dar că și substrat *real* au aceste plăsmuiri ale fantaziei populare.

Ai cetit vreodată istoria neamului nostru? Cunoști multele greutăți, prin cari a trecut acest neam, cătușele sufletești, în cari a trebuit să lânzezească multă, multă vreme?

Imi aduc prea bine aminte că am cetit ca copil cu plăcere povestea, în care un biet român se plânge lui D-zeu:

«Doamne, Doamne, mult zic Doamne,
Dumnezeu gândești că doarme,
Cu capul pe mânăstire,
Că de mine n'are știre...»

Am decopiat poezia aceasta din poveste, am învățat-o pe de rost — atunci nu știam că este un oftat caracteristic al bietului țaran român iobag — salutul dureros al epocii iobăgiei. Acest «Doamne, Doamne, mult zic Doamne», îl găsești în «Poveștile ardelenesti» (vol. IV. pg. 14).

Nu ți-se pare o rămășiță a timpurilor trecute, când domnea întunerecul peste capetele țărănimii noastre? O licărire de lumină, o chemare: Doamne! trezește-Te, nu mă lăsa, ajută-mi! Țipetul acesta îl auzim, trecut din gură în gură, ca moștenire, noi, urmașii, — și-l luăm la cunoștință și zicem, dacă avem inimă: frate, mult ai mai suferit!

Dar vreau să vezi la izvor, duduie, cum își plăsmuiește țaranul nostru o poveste, în care sunt adunate, ca într'un extract, suferințele iobăgiei și formele apocaliptice ale credinței sale primitive despre cer și pământ, despre rai și iad. Sunt multe produsele populare, cari se ocupă cu temele acestea — eu aleg numai o poveste caracteristică, despre care vreau să-ți vorbesc mai pe larg.

Ai auzit, de sigur, despre geniala operă a poetului Dante: «Divina comedie» — au tradus-o la noi Maria Chițu, N. Gane, Gh. Coșbuc. Dante, cu fantazia-i gigantă, ne-a descris raiul, iadul, purgatoriul, în mii de versuri, plimbându-ne prin toate ținuturile închipuite, dându-ne o întreagă lume de păcătoși de zeci și zeci de grade, arătându-ne muncile deosebite, la cari sunt osândiți, o întreagă lume de oameni fericiți, cari petrec lumea dalbă. (Aici ar avea de criticat un suflet «prozaic»: ce atâta sfară în țară, pentru descrierea unei lumi ireale!)

Acum: dacă un Dante, care — nu mai discută nimeni — e genial în descrierea vieții viitoare, ca viziune, să vedem cum își închipuie fantazia poporului răsplata vecinică, după greutățile traiului pământean, să vedem cum vorbește el cu Dumnezeu și ce fel de mângâiere capătă el în sbuciumul său sufletesc?

Ne aflăm pe vremea iobăgiei și o să colindăm prin iad și rai:

Boierul vorbește cu țăranul Alexandru, pe vremea «iobăgiei celei grele». (Povestea «Zina apelor»):

«...tu ești mișelul, care și-a făcut casă în pădurea mea? Cum ai cutezat să faci un lucru ca acela?»

— «D'apoi că domniata mi-ai poruncit știi, când ai omorât pe tata și pe mama (pădurari, pentru câteva lemne), când ai zis să merg unde m'or duce ochii, iar după ce voiu crește să viu în slujba d-tale, în locul tăii; și, iată, m'am ținut de cuvânt; în coliba unde m'am născut, acolo m'am așezat... cu muierea mea; dar dacă *Dumnezeu a voit* ca peste noapte să se facă din ea o casă bună domnească, eu nu sunt de vină!»

— «Să mergi și până dimineață toată pădurea din jos de casa ta să fie tăiată, trupinele scoase, locul arat, semănat cu mălai-mărunt, care pe dimineață să fie copt și mie să-mi aduc de acolo făină de mălai mărunt, ca să mi facă din ea mămlăgă de prânz». (V. 44).¹

Dumnezeu ajută lui Alexandru. Toate se întâmplă întocmai. Dar boierul cere acum: să-i lăzuiască toată pădurea din sus de casa lui, să lucre pământul și să-i prăsească vie, iar dimineața să-i aducă struguri copti din ea.

Și asta se întâmplă. Boierul cere acum alta, și mai și: «să mergi în grajd, să duci cele două bivolițe..., iar mâne dimineață să fie fătate, cu viței sub ele, să le mulgi, și să-mi aduci apoi lapte pentru *café* dela ele» (V. 46).

Când, cu ajutorul lui Dumnezeu, se împlinește și dorința aceasta a boierului, boierul — «câne la mațe» — cere dela țăran să-i aducă pe — *Dumnezeu* la prânz!

Și pleacă Alexandru să spună lui Dumnezeu-sfântul, dorința boierului. Pe drum dă de o apă mare. Neavând luntre nu știe cum să treacă. Apa îl întreabă unde merge, și când li spune țăranul îi zice că are să-l treacă, dacă o să întrebe pe Dumnezeu de ce nu are în undele ei «nici pește, nici broască, nici o jivină». Promițându-i, țăranul pleacă mai departe. Dă de un câmp mare cu iarbă până în brâu, cu o ciurdă de boi mari, slabi, numai pielea pe oase. Mai departe dă de un câmp năsipos, cu buruiană numai ici-colea, dar cu o ciurdă de boi mici, frumoși, grași. După câțeva vreme dă de o pădure mare cu poame multe și prin copaci cu nește pasări mari, cari țipau cât le lua gura: «vai de noi și de noi, că rău vedem, rău am văzut și mai rău vom

¹ «Poveștile ardelenesti» de I. Pop Reteganul se află de vânzare la librăria editoare I. Ciurcu în Brașov.

vedea!». Piereau de foame. Dar, ceva mai departe, află un tufiș cu câte o alună numai ici-colea, cu mii de păsărele însă, cari ciripeau și cântau: «bine ni-a fost, bine ni-e și mai bine vom ajunge, că suntem tot sătule!» Răspuns la cele văzute nu poate să-și dea.

În sfârșit ajunge la «Dumnezeu sfântul». Dumnezeu îl primește bine, cu vorbe blânde «ca un părinte adevărat». La întrebările țaranului că ce însemnează cele văzute pe drum îi răspunde Dumnezeu:

I. În apa aceea de aceea nu sunt pești, nici broaște, nici alte jivine, fiindcă nu s'a înecat încă nici un om în ea.

II. Boli cei mari și slabi de pe câmpul cu iarba ca mătasea sunt «boerii cei bogăți, cari fac câte odată pomene și ospete, dar numai ei pe ei se omenesc și se ospătează, iar după ce li se împrăstie oaspeții le pare rău de cheltuiala ce-au făcut».

III. Cioruda de miei, grași și frumoși, pe câmpul năsipos, tot năsip și pietriș, sunt «oamenii cei săraci, bieții iobagi, cari n'au alta decât numai ce vreau să le lase domnii lor cei procleți, dar ei când fac vre-o pomană ori vr'un ospăț, adună la masa lor pe toți lipsiții și săracii și aceea la mine (D-zeu) este bine primită, de aceea după ce vin pe astă lume se desfătează».

IV. Pasările urâte și sburlite, cari țipau în pomi, sunt «sgârçitii, cari au tot ce le trebuie, dar nu numai că nu dau lipsiților ceva de pomană, dar nici ei nu mănâncă să se sature și trag și plata lucrătorilor! pe astă lume de foame o să se vaete».

V. Iar păsărelele, cari ciripeau și cântau «rau: «voi, muncitorii, fățul meu», zise Dumnezeu, «voi, cari munciți de dimineața până seara, de multe ori chiar flămânzi și însetați, numai ca să puteți ținea din munca voastră pe câte venituri toate, și totuși mulțamiți lui Dumnezeu și pentru atâta; plăcută este înaintea mea purtarea voastră!»

Și pleacă țaranul înapoi, ducând de veste boierului că va veni de bună seamă Dumnezeu la dânsul la prânz, dacă o să săvârșească și dânsul ceea ce a adus în îndeplinire el, țaranul. Boierul, mâniat, îl băgă în fiară și în «pente», din tălpile picioarelor până în grumazi, și-l închide într'o pivniță, ca să-l spânzure mai apoi.

Dar când e de cătră ziuă se apropie Dumnezeu:

— «Aci ești Alexandre?»

— «Aci Doamne!»

— «Dar ieși afară!»

— «Că nu pot, că sunt băgat în fiară și în pente, până în grumazi!»

— «Ia mișcă-te o leacă!»

«Și cum se mișcă Alexandru, odată-i căzură fiarele de pe el, ca și când ar fi fost putrede și ușa se deschise singură și ieși afară de mulțami lui Dumnezeu, că l-a scăpat». (V. 51).

Ca Isac vrea să cinstească și Alexandru pe Dumnezeu, când acesta apare în casa sa săracă, cu ce are el mai drag, dar din cuptor iese copilul și mai frumos, jucându-se fericit, iar, când întreabă țăranul de boier, Dumnezeu li răspunde:

«Să știți că boierul în clipita asta a plesnit de necaz, căci nu te află în pivniță, să te spânzure; de azi încolo nu mai ești iobag, ci domn în casa ta și în scrtă vreme nici un iobag nu va mai fi în lume». ¹

III.

Aici, duduie, e mai mult decât o poveste, este *biografia unui neam*. Nu zâmbi superior când citești despre lucrurile imposibile, cerute de boierul neomenos, nu râde când auzi că boierul a cerut ca chiar Dumnezeu în persoană să apară la masa sa — sunt țipetele de disperare, *inabușite* cu multă greutate, ale bietului țăran pălmaș.

Ai citit schițele și novelele de pe vremea iobăgiei rusești (scrise de *Turghentiev* «Din jurnalul unui vânător» și de *Tolstol*)? Cunoști țipetul de durere din America: «Coliba unchiului Toma», al scriitoarei *Beecher Stowe* (o lucrare cunoscută și la noi), în care se descriu grozăviile sclăviei negrilor? Sunt strigăte de durere înrudite acestea, fie ele ori cât de deosebite ca obârșie: fie că le dau țărani români, fie că le aștern pe hârtie scriitorii ruși, fie că-și află expresie în paginile scriitoarei americane.

Și-acum, dacă bietul țăran caută să se *mângâie* puțin pentru starea sa desperată și-și plâsmuiește în fantazia sa povești ca

¹ Să intercalăm aici o foarte, foarte modestă, dar îndreptățită întrebare: *N'ar fi cu cale ca și în politică să ne lăsăm conduși de criteriile etice ale țăranului român, așa, cum se reflectă în poveștile sale?* Ne aflăm doară la obârșia unei mentalități virgine. *Temeliile etice* așa cum sunt arătate aici, în poveștile descrise mai sus: *mila, compătimirea socială, adevăratul creștinism, și nu cel de paradă — concilianța, mai cu seamă aceasta, concilianța, spre binele comun — iată elementele vitale ale unei conduite de vieți, atât la individ, cât și la un popor, dacă vreau să progreseze. După războiul mondial să nu fie și mai evident adevărul acesta?* VII 1926.

cea de mai sus, i-o poți lua în nume de rău? Nu simțеști că povestea aceasta este un *ventil de siguranță* pentru inima lui sângerândă? Da, un ventil de siguranță, căci altfel ar trebui ca inima sa să se spargă de prea multă durere, de prea multă împilare.

Cu aceeași ochi mi-ar plăcea să vezi și alte părți ale poveștilor noastre. Iată ce face țăranul «Trifon, hăbăucul» :

«La larma și la tolălăul cel mare se sculă tot satul cu furci de fier, cu securi și cu băte, să vază ce hoț e acela la care strigau frații muierii tot hoț și la tâlhar. Dar o pățiră cât se poate de rău, căci el le ieși în cale înarmat cu *sabla*, cu *bătele* și cu *pălăria* și cu *desagii* de-a umăr; apoi le zise sătenilor: «Să știți voi, că nu de voi, dar nici de împăratul, cu toate cătanele lui *nu mi-e frică*». Atunci sătenii dau năvală asupra lui; Trifon însă nu le dete răgaz, ci luă pălăria de pe cap și toți se făcură *stan de piatră*, numai pe primarul satului l-a cruțat, ca să fie mărturie despre puterea lui. Apoi zise primarului: «Ei, vedeți acum, ce *putere* mare aveți voi?» *Primarul plângea*, văzând atâta moarte de om deodată și temându-se că și rândul lui vine. Plânse dar primarul, plânse mult, până-i veni în minte, că cine are putere a omorî gloate de oameni, fără să pună mâna pe careva, trebuie că are putere și să-i învie; deci se rugă de Trifon, zicând: «Fii bun, Trifoane și învie pe nemernicii ăștia, ce veniră cu gând rău asupra casei tale». Dar Trifon îi zise: «*Poate* că o să te-ascult, numai ca să vezi *ce putere am*». Apoi porunci *sbicului* să pocnească pe fiecare câteodată și pe care din cei împietriți cum îl pocnea, îndată *se trezia* ca dintr'un somn greu și: la drum copile! nu se mai opria pân'acasă după *cuptor de frica lui Trifon*». (I. Trifon, hăbăucul, pg. 8.)

«...Și nu trecu multă vreme și-i veni lui Trifon poruncă dela împărat să meargă la un *raport*. Și Trifon își băgă mărgeaua în șerpar, încinse sabia cea ruginită la brău, luă pălăria cea stricată pe cap și desagii pe umăr, asemenea bătele și sbiciul și plecă. Când ajunse Trifon astfel îmbrăcat la curtea împărătească, împăratul era numai singur în casă, dar el intră în lăuntru și *nici nu-și luă pălăria de pe cap*, ci i zise: «Bună ziua, împărate!» Impăratul se uită lung la el, apoi zise: «Cine te-a adus tin' aici 'n curtea mea? cerșitor ești? nebun ești, ori cum, de umbli cu atâtea băte și sbiciuri și nici nu-ți iai pălăria din cap?» Iar Trifon răspunse: «Inălțate împărate, nu sunt cerșitor, că sunt mai tare și mai bogat ca tine, cu toate că eu nu asu-

presc pe nimeni cum asuprești tu țara; nu sânt nici nebun, ci tu ești nebun, fiindcă crezi, că vei împărăți până la sfârșitul vieții, cu toate că eu încă azi *îți voi ascunde soarele* de voi voi; pălăria din cap nu-o arunc, căci nu ești mai mare decât mine și va fi vai de pielea ta când o voi arunca». (I «Trifon, hăbăucul», pg. 9).

După ce-l bate Trifon pe împărat cu oștile sale cu tot, se roagă împăratul: «Vino, Trifoane, să-ți dau avere, că văd că ești mai tare decât mine, numai *lasă-mă 'n pace*; dacă vrei îți dau și *iumătate împărăția*, numai pace să am din partea ta». (pg. 10).

Poți lua în nume de rău bietului Trifon, cel batjocorit, cel dat laoparte, dacă — cel puțin în vis, adecă în poveste — își manifestă destoiniciile înlănțuite? O, aici e mare Trifon! Aici n'are să asculte de atâția, aici este stăpân peste o pălărie fermecată, care preface în stan de piatră pe dușman, are o sabie, care omoară singură, bețe, cari bat cât vrei spetele celor păcătoși, desagi, cari, dacă-i dai jos, îți scot cătane câtă frunză și iarbă, ca să se lupte împotriva nedreptății, sbiciu, care învie, dacă lovești cu el, ori ce morți și orice dobitoace. (Povestea întâi din vol. I.)

În fantazia aceasta nu simțești, cum am spus, *ventilul de siguranță* al vieții țărănești?

Am să citez încă numai câteva rânduri din domeniul acesta. Mă aplec asupra lor cu smerenie, și mă doare, da, mă doare când le cetesc, întocmai precum m'aș uita, în Pompei, la un trup omenesc tinăr, ajuns de lavă și nimicuit pentru viață înainte de vreme.

Trifon are și el odată prilejul să își aștearnă o masă bogată — firește, în poveste. Ca «nebulul» lui Shakespeare, spune și el adevăruri crude — aici ne descrie numai ce de minunății are el pe masa vrăjită — dar bagă de seamă cum se încumetă să compare mâncările, cu mâncările la cari a rămnit la boier și cum le încurcă cu bieteile lui mâncări țărănești...

Când vrea să descrie o *masă bogată* iată cum o descrie: «nici nu găta bine vorbele acestea (de vrajă), când masa începu a se așterne și a se umplea cu tot felul de mâncări, cu beuturi cu țigări și cu câte de toate sunt pe-o *masă domnească*. Era zupă grașă cu stele, cari parcă sclipiau, era curechi cu clisă (slănină) și sângerăți, era carne friptă de purcel, erau plăcinte, era... da câte mai erau, că cine birue să spună toate câte au

fost, că doar au fost multe! Apoi era vin, de cel roșu pelin, de care beau numai domnii cei mari, mai erau ce-i este tare de folos omului sătul, adecă țâgări. Dar să știți d-voastră de cari?! Vai Doamne; erau de cele cu pai, de care fumează numai domnii și numai acei domni, cari au pungă mare și plină». (I 64)

IV.

Dela o categorie a ventilului de siguranță să trecem la altă categorie. E vorba de *antropomorfizări*.

Antropos însemnează pe grecește: om, antropomorfizare procesul psihologic, care preface în *om* noțiuni abstracție sau lucruri — vântul, dimineața, seara, Sf. Vineri, Sf. Duminecă, bunătatea, strâmbătatea, soarele, luna, etc. etc. Vechii greci își aveau pe zeii lor, pe cari i-au antropomorfizat în fantazia lor. Iuno, Mercur, Apollo, Iuppiter, Aphrodita — mișuna pământul de zei mai mult sau mai puțin arțăgoși, cari se băteau ca oamenii, și beau, în schimb, ambrozie, nectar, având viață nemuritoare.

Acum privește la plâșmirile poporului nostru. *Na sunt toate originale* — după cum nici nu pot fi, căci dacă te ocupi, cât de cât, cu *influențele reciproce* ale popoarelor, cari locuiesc în acelaș ținut, vezi cât de identice sunt unele elemente la unul și la celălalt popor. N'avem decât să luăm cele 5 volume ale lui I. P. Reteganul la mână și să le frunzărim. Iată pe «Miez de noapte», pe «De cu seară», pe «De cătră ziuă», pe cari eroul îi leagă fedeleș ca să poată isprăvi cele dorite — povestașul vrea să zică: eroul s'a făcut stăpân pe vreme și a silit-o să-l aștepte ea pe dânsa. — Iată pe «Serilă», «Miezilă», «Zorilă» — frați de cruce cu cei de mai înainte. Iată trei feciori, cari se leagă să aducă soarele, luna și stelele și se luptă cu trei bălauri, răpunându-i cu mult greu. Iată pe «Aripă Frumoasă», idealizarea bărbăției, care caută un viteaz mai mare ca dânsul și leagă frăție cu Pipăruș Petru. Iată câni cu deșteptăciune ca oamenii: «Vedeți-bine», «Aude-bine», «Ușor ca vântul», «Greu ca pământul», cari scapă pe stăpânul lor dela moarte. Iată Dreptatea și Strâmbătatea, plecând la drum și certându-se care e mai tare. Sf. Miercuri, Sf. Vineri, Sf. Duminecă — cine n'a auzit de ele? Și mai cu seamă de Ileana Con-

sinzeana și de «Făt Frumos»! Nu sunt idealurile de curăție, de frumusețe, de deșteptăciune — ale poporului? Toate figurile acestea sunt antropomorfizări.

«Lanț peste câinii tăi!» strigă baba vrăjitoare, ca să răpună pe eroul din povești. «Lanț peste câinii tăi!» rostește spiritul cel bun al țărâniei, ca să între în stăpânirea misterurilor lumii asteia. Cu acest «lanț peste câinii tăi!» vrea să știricească misterul ființei omenești și a lumii întregi. De aceea se duce la lacul de lapte dulce și cere viață cu noroc, în loc de viață fără de noroc (IV 38); de aceea aleargă cu fantazia la gaura pământului, ca să dea de crângul pământului (III. 66); de aceea își închipue cu fantazia sa bogată că în fundul iadului se află baba *Vâjbaba* cea păcătoasă, care implântă pe bieții muritori în pari, după ce i-a momit cu slujba la caii ei năsdrașani (III, 50); de aceea încalecă eroul povești, «calul cu nouă rânze (stomahuri) și pleacă cu o falcă în cer, cu alta în pământ, cu una brușii măturând, cu alta stele culegând și mergea de gândea că pierе lumea» (I. 39).

V.

Exemplele s'ar putea spori. Am vrut să-ți arăt numai punctul de vedere, unghiul de vedere, sub care cred că este cu cale să privești plâsmuirile acestea ale unui *suflet curat țărănesc*.

Firește, problemele acestea au fost tractate și la noi pe larg din partea istoricilor, folkloriștilor — ceea ce vreau să-ți dau aici este numai un sfat, să-ți atrag atenția asupra *frumuseților de gândire și de stil* ale poveștilor noastre, ca să adâncești problemele atunci când și se dă prilej.

Îți trebuesc *arme de luptă*, duduie, împotriva batjocurei, a «zeflemei» în societatea, în care poate te învârți. Știu, și din experiență proprie și din auzite, cât de ușor se ia peste picior într'o societate de domnișoare și de alți «intelectuali» mentalitatea țărănească, cât de fără de milă, uneori, se aruncă anatema asupra țărânimii, cât de cu ușurință se dă verdictul: «țăranul e o brută, un prost!»

Acum, nimic mai fals decât aceasta! Te vreau ca tovarășe în lupta aceasta pentru adevăr. Vreau să ai puțința să arezi bogățiile de gândire și de stil (comparații, floricele poetice, etc.)

ale poporului nostru — doresc să fii stăpână peste seriozitatea unui bătrân, încărunit în cinste, și verva unei ființe tinere, luptătoare pentru lumină.

Cum vei ajunge să ai calitățile acestea? Urmând pe cărarea arătată în rândurile acestea. *Ascultând, comentând, însemnându-ți una, alta.*

La cele două sfaturi din urmă: comentarea și însemnarea mi-ar mai plăcea să adast nițel.

Mi-ar cădea bine să văd că faci comparații, că îți reamintești alte cărți citite, alte locuri, dintr'alte povești, novele sau poezii și că le pui în cumpănă, întrebându-te: ce e nou, ce e mai frumos sau mai reușit într'una sau în cealaltă bucată?

Iată, la colecția aceasta de povești ardelenesti, mi-ar plăcea dacă ai tresări ușor la «Povestea Zinelor» (II) și a-i zice: acelaș subiect e tratat de poetul *Gheorghe Coșbuc*, într'o poezie din «Balade și Idile», sau: începutul dela «Cei trei prieteni» (III) este doară aidoma ca «Astronomul și doftorul», al lui *I. Negruzzi* sau: în «1001 de nopți» e descrisă o scenă ca în «Aripă frumoasă» (III); «Cei trei prieteni»? Dar «Tilu Buhoglindă» tot așa a făcut-o! Sfârșitul «Crăieșei Zinelor» (III) e ca la Frații *Grimm*; «Cerbul» (I) are părți ca «Hänsel und Gretl», tot din colecția germană de povești populare a Fraților *Grimm*.

Așa mai departe.

Pentru ce asta? Ca să ți se întipărească *mal bine* descrierile, să poți deschilini mai bine spiritul de observație din povestea poporală, din prelucrarea artistică — sau spiritul poporului nostru și acela al unui popor, dela care am împrumutat noi sau căruia noi i-am dat împrumut. Mi-ar plăcea, duduie, să te văd cu creionul sau pana în mână, însemnând una sau alta din părțile, cari ți-au plăcut. Ce plăcere să descoperi chiar părțile remarcabile! *Cu ele* să te arăți în societatea prietenelor d-tale, și, în loc de discuții banale, de cele mai multe ori *banale până la disperare*, să primenești discuția, să aduci viață, arătând câte frumuseți zac ascunse în produsele acestea populare.

Oameni mari, un Goethe, un Herder, un Eminescu, au admirat și s'au lăsat influințați în operele lor de muza aceasta poporală. Dacă vrei și d-ta, duduie, să simțești farmecul operelor scriitorilor acestora — de ce n'ai încerca să faci cunoștință, dupăcum ți-am arătat, cu produsele spirituale ale neamului nostru, ca să ai ce compara?

M'aş bucura aşa de mult să te întâlnesc odată şi să-mi arăţi un caiet, în care — *după buna d-tale pricepere* — ai notat exemple de fantazie bogată, exemple de sfârşituri hazlii de poveşti, pilde de întreruperi hazlii de poveşti, pilde de întreruperi hazlii («ironie romantică» se numeşte apucătura aceasta, care dă viaţă cursului povestii). Iată cum îmi închipui aceasta: a te aşezi la masa de scris şi însemnezi:

Exemple de fantazie bogată:

«Şi înşală feciorul calul cel cu nouă rânze şi pleacă ea cu-o falcă în cer şi cu alta în pământ, c'una bruşii măturând, cu alta stele culegând şi mergea de gândea că pierе lumea». (I. 39)

«Copilul cânta, iar sora lui juca; aşa de frumos îşi petreceau, încât soarele a stat în calea sa trei zile şi trei nopţi, şi ar fi stat mai mult, dacă nu ar fi trimes Dumnezeu după el să grăbească, căci oamenii şi vitele mureau pe câmp de obosite, şi aşa şi era, căci oamenii lucrau necontenit în vreme bună, tot aşteptau că doară ba acum, ba acum se face seară, dar nu s'a mai făcut până la trei zile, când oamenii şi vitele cădeau de osteniţi, vişeei mureau de foame, caii au picat din ham şi pământul crăpase tot de arşiţa soarelui». (II. 33.)

Strâmbă-lemne lasă pe tovarăşii săi Sfarmă-piatră, Fiul oii şi Scutură-munţi să plece la vânat, iar el rămâne să le facă de mâncare. «...săgetă şi el numai decât un şap sălbatic şi-l puse să se frigă, dară când era mai fript întră acolo omul cât cotel, cu barba cât schipul, pe-un iepure schiop călare, cu căpăstrul de chiotoare, răzimându-se într'un pai de secară», etc. etc. (III. 63.)

Sfârşituri de poveste:

«...Cine vrea să-i vadă, meargă, că eu nu-i opresc; eu unul încă n'oiu merge, că nici nu sunt învăţat a colinda pe la curţi domneşti şi mă şi prinde somnul. Noapte bună!» (I. P. Reteg. I. 42.)

«In vremile acelea se vede treaba, că nici feciorii de împărat nu erau aşa făloşi, ca acum; mai intrau şi ei prin casele oamenilor de rând». (I. 52.)

«După ce ajunse feciorul împăratului acasă, spuse mamei sale întâmplarea cu fata cea frumoasă, chiar cum v'o spusese şi eu dvoastră, adecă el spuse mamei sale atâta cât ştiu dela lelea Nastasie, dar eu, ştiind mai mult decât el, vă spusese ceva mai mulţişor». (I. 52.)

«Pe cum se vede, pe vremile acelea nici feciorii de împărat nu se ruşinau a lua fete de naţie, din popor, dacă chib-

zuiau că-s harnice; astăzi? tot petecitul ar trage să ia tot domnișoare și încă doamne bogate și frumoase și învățate!» (I. 56.)

«Mă sui pe-o șea
Ș'o auzii așa,
Mă sui pe-o găină
Și venii prin tină,
Mă sui pe-o coasă
Și-o spusei mincinoasă».

(I. 79.) Ș. a. m. d.

«*Ironia romantică*», *întreruperi* în poveștile noastre:

«... își lua calul, care stătuse aici decând intrase mai întâi în rai, că doară prin rai nime nu umblă cu cai»... (I. P. Retezanul III. 41 Pov. ard.)

«S'a și dus, și a rămas împăratul în locul socrului său, și a stăpânit cu dreptate și cu înțelepciune; acum însă nu mai trăește, a murit deodată cu dreptatea; Dzeu să-i ierte pe amândoi». III. 55).

«Ar crede cineva, că aci povestea e gata, dar se înșeală, căci d'aci încolo vin minciunile» (V. 10).

«Împăratul, care fiind foarte bătrân, muri și el ca toți oamenii că doară și împărații sunt oameni, știu că nu sunt draci să trăiască alături cu pietrile.

«Ei! dar pe vremile acelea nu se alegeau împărații ca în zilele noastre; nici nu rămăneau copiii împăraților în locul părinților lor, ori vrednici ori nevrednici; atunci Dumnezeu alegea pe împăratul. Adecă hotărau sfetnicii împărăției o zi, atunci toți oamenii din împărăție trebuiau să se adune la un loc, pe un câmp mare, și unul arunca coroana în sus, aceea apoi atâta se învârtea prin aer până Dumnezeu o trimitea pe capul celui vrednic, și pe care se așeza coroana, acela era împărat, să fi fost omul cel mai sărac ori cel mai bogat, tot una era, atunci oamenii nu se împotriveau voiei lui Dumnezeu...» (III. pag. 6).

Interpolări la Creangă (filozofie, glume, etc.)

(*Harop Alb*): «Lumea astă e pe dos, toate merg cu capu 'n jos; unul macină la moară, puțini suie, mulți coboară. Și apoi acel unul are atunci în mână și pânea și cuțitul și taie de unde vrea și cât îi place, tu te uiți și n'ai ce-i face. Vorba ceea: cine poate, oase roade; cine nu, nici carne moale.» (ed. II. B. p. toți, partea IV. pag. 60).

«Mă rog, nebunii de-a lui (Ochilă), câte în lună și stele, de-ți venea să fugi de ele, sau să râzi ca un nebun, credeți-mă ce vă spun.» (tot acolo, pag. 60).

«Acum deodată ei se tot duc înainte și mai la urmă cum le-a fi norocul. Ce-mi pasă mie? Eu sunt dator să-mi spun povestea și vă rog să ascultați...» (tot acolo pag. 61).

«Dar ia, să nu ne depărtăm cu vorba și să începem a depăna firul povestii» (tot acolo, pag. 4).

Remiscente istorice găsești din greu. Iată câteva: «într'altă pivniță erau numai bani de argint, *taleri și husoși* (sfanți), ca laptele de frumoși» (IV. 11). *Talerii și husoșii!*

Pahon merge ca șarpele, cănele și mârțanul său printre fel de fel de jivine, încet și «sumeți, ca nemeșii când aleg deputați» (V. 6) cănele lui Pahon mârâie și toți îi fac cale «de gândeai că trece solgăbirăul printr'un sat țigănesc» (V. 5/6).

VI.

Aș vrea să-ți arăt, duduie, și o poveste «artistică». Nu mi-e greu, fiindcă am la îndemână un volum prețios: poveștile lui *Andersen*. Scriitorul acesta danez este mare — este un clasic al poveștilor «artistice». Le-a scris cu sângele său. A dus o viață grea, a luptat cu mizeria și a visat, scriind aceste neperitoare povești.

Avem norocul să putem ceti și în românește câteva din aceste povești, în frumoasa traducere a d-șoarei *Ruxanda Al. Vlăduță*, fiica poetului nostru. Cetește volumul, duduie, și — dacă o să te dai gândurilor pe urma lecturii — numai bine o să-ți prindă. (Sunt și ilustrații drăgălașe, deseneuri de un pictor danez, în traducerea românească.*)

Să vezi — tocmai ieri am fost la un prietin mic, într'un spital de copii. Voiam să-i procur o bucurie. Cu ce să-i aduc bucuria sufletească, dupăce î-am cumpărat o bucată de «marțipan»? O poveste de Andersen! Avea o ediție cu ilustrații minunate, colorate. Am deschis la întâmplare și — mi-am reamintit fericitele ceasuri, când mă indeletniceam cu poveștile lui Andersen.

Iată: bobocul de lebedă, orfan, săracul, batjocorit de găină și de celelalte aripate ale curții, când fantazează de lac. Ce-i aia lac?! Intreabă, disprețuitoare, găina! Până ce, după multe umiliri, după multe noduri înghițite în sec, din boboc se face lebedă și apucă largul lacului — învingător!

Iată «geamantanul sburător», cu care poți sbura ori unde dorești, n'ai decât să te urci în el! — iată «soldatul de cositor», care stă cu pușca la picior, chiar și în dogoreala focului — iată pe copilașul, care îndrăznește, singur într'o lume de farisei, cari se simt cu musca pe căciulă, să spună împăratului, că n'are haine pe trup, la o procesiune solemnă, câtă vreme era știut că nește croitori croiseră nește «haine nouă împăratului», pe cari le putea vedea numai omul cinstit — fiecare voia să apară în fața celorlalți lamură de cinste.

*) După războiu s'au anunțat în „Publicațiunile Casei Școalelor“ din București: Andersen: „Istorie pentru copii“, în 3 volume, trad. de Natalia Negru.

Aș putea urma, dar mă opresc la o singură poveste, scurtă, de 2 pagini numai, dar pe care nu aș da-o pe un volum de 1000 de pagini. E vorba de «prințesa pe bobul de mazăre». Zice că un prințisor își căuta nevastă, cum caută prinții, în lume și țară. Dar nu găsea nici una pe plac.

A dat veste în lume să-i vină prințesele să-l pețescă, (lume întoarsă!) și zadarnice au fost toate încercările prințeselor. Până într-o zi. Ce se întâmplase? Venise una, frumoasă, gîngășe, cuminte. Mama prințului voia s'o pună la probă. I-a așternut patul în odaia femeilor, pat frumos — dar în loc de o saltea i-a așternut 20 de saltele, una peste alta și alte 20, iar dedesubt de tot i-a ascuns un bob de mazăre. «Stai,» și-a zis, mama prințului, «dacă este ea o prințesă gîngășă și minunată precum pare, trebuie să simță bobul de mazăre, de nu, nu...» Și a doua zi dimineața, când au întrebat-o pe prințesa cum a dormit, a răspuns aceasta: n'am dormit bine. Am fost foarte neliniștită. Am simțit ceva sub saltele. Trebuie să fie ceva sub ele. — «Asta-i!» zise, răsufînd ușurată, mama. «Asta-i aleasa fiu-meu!» și au făcut nunta...

O, bucuria prietinelui mic când a auzit că prințesa a simțit bobul de mazăre și nu s'a dat de rușine. Bătea în palme când a strigat mama: «Asta-i!».

Dar și eu am exclamat: «Asta-i!», ieșind din spital, apucându-o spre casă.

Iată ce mi-am zis: Bob de mazăre? Dar nu trebuie să simțim cu toții bobul de mazăre pe care ni-l pune soarta sub perne, ca să ne încerce? Nu e dat afară, cu rușine, cel ce nu simțește bobul de mazăre? Și acum, cu valorile de democrație, cari străbat lumea în ziua de astăzi, nu dă numai acela din aristocrații adevărați probe despre calitățile sale sufletești, care simțește prin 20 de saltele bobul de mazăre al democrației, al ideilor democratice sănătoase? Vedeam un simbol în aceste două pagini, cari au procurat atîta bucurie micului meu prietin și cari mi-au dat de gîndit mie.

Madame Cristu ar protesta: Fugi de-acolea, alea-s minciuni! Iată, duduie, ce va să zică o poveste artistică *bund*.

Mai trebuie să te mai rog: Cetește povești!? Cred că este de prisos!

10 Maiu 1917.

Horia Petra-Petrescu.

Revenire.

Copil senin, eu am plecat
De-al visurilor cânt furat,
Și, prins de vraje, m'am tot dus,
Mereu urcând, mereu mai sus,
Spre țelul ce m'a îndemnat, —
Și dragul tău eu l-am uitat!
Iar când sfios am revenit
Cu suflet greu și chinuit,
Te-am regăsit zâmbind cu drag,
Când am trecut al casei prag,
Cu părul nins
De-atâta greu,
Cu ochiul stins
Ce-a plâns mereu
De dorul fiului plecat.
Și nu m'ai dojenit c'am stat
Printre străini și te-am uitat,
Ci tremurând la piept m'ai strâns
Și-abea vorbind, cu glasul plâns
Și înecat,
M'ai întrebat:
— „Ai înviat
Copil iubit?
Atâta timp ai rătăcit!?”
Ești sănătos, ești mulțumit?...
Eu... uite, am îmbătrânit!“
Și-o lacrimă ți-a înflorit
In ochiul stins,
• Ce-a plâns mereu
De dorul fiului plecat,
De dorul meu,
Că te-am uitat!

Cărări bătătorite.

Viața culturală a românilor din Ardeal și Banat s'a completat după războiul mondial în mod intensiv, atât prin elementele venite din vechiul regat și din nouile teritorii alipite cât și prin încadrarea aceloră, cari și-au denegat mai înainte ființa lor de român sau au fost lipsiți de o creștere națională românească. Cadrele largi ale hotarelor doborâte s'au asociat cu reforme și acțiuni necunoscute, ne-au obișnuit să vedem o viață nouă, izvorâtă din alte metode de afirmare și din alte concepții de moralitate. Sângele, mediul, mijloacele de existență și de ființă, cari sunt de aceeași obârșie, prin voința veacurilor, au creat diferențieri în acelaș corp, cari nu s'au echilibrat în lupta izolată și prin idealismul devotat al unor reprezentanți de aici și colo, bogați în suflet, dar săraci în puterea de regenerare a unui neam întreg și integru dela baștina sa. În Ardeal a predominat ideia de respect și de considerații. Intregul aparat al demnității noastre a pornit din elementele gândirii contractate și consacrate cinstei, respectului și a devotamentului, care s'a brăzdat adânc în logica firei noastre și i-a rămas proprie în toate acțiunile sale de independență politică, — viață socială-culturală și economică. Valorile mari, cari au stârnit admirația tuturor și au crescut peste cadrele limitate de un guvernament învechit, irațional, străin de noi, s'au asimilat cu gândul tuturor românilor și astfel unirea și-a pregătit spiritele și apostolii, pentruca înfăptuirea idealului național să poată deveni o realitate cu atât mai ușor.

Odată concentrate elementele din noul stat român, au atârnat unul de altul, prin nenumărate influențe reciproce, ca în sfârșit din conflictul ideilor, din mentalitatea în raporturi diferite către societate, să iasă vlăstarul tinăr, — pe care-l va crește viitorul acestei țări, mare, unică și indisolubilă. Până atunci conflictul va dura, va creia și dărâma, va viețui și demoraliza. Din patriarhalismul nostru amestecat cu obiceiurile boierești, parfumul din Fanar, autoritatea personală și morală caută să iasă învingătoare. Efectul și moralitatea se schimbă, — variază.

Între astfel de împrejurări cu greu poți caracteriza cu precizie ceea ce trebuie să fie, să ști ceea ce poți creia, pentrucă

nu vezi ce s'ascunde în dosul gândirei fiecăruia. Noi știm aceea ce am fost, dar nu vedem limpede ceea ce suntem. Ne găsim exact în situația aceluia modest apostol al culturii, care înainte de războiu a fost apreciat, iar astăzi se vede singur, părăsit, cu căciula 'n mână, în fața acelora, cărora le-a dat învățături, și ca un cărturar, care a învățat pe unii să cunoască literatura și pe literații români; iar astăzi cei pe cari i-a aranjat cu bibliotecă, fuduli de bogăți, putrezi în inconștiența națională renăscută, reprezintă cultura românească în cuvânt și ca platformă socială, ocupând tot ce este izvor de câștig și tentațiune de înălțare țanțoșe.

Sunt fenomene, cari se referă nu numai la viața de aci; ele ce pot generaliza asupra moravurilor de după războiu din întregul continent. Asupra miracolului brutal și oneros rămân mirați cei naivi, — noi, ceilalți, ne suportăm soarta, pentru că știm că soarele-și face cursul în mod normal mai departe, iar luna acopere, cu fața-i blajină, tot ce turma caracterelor imbecile a adunat, ca procopseală pentru potop și grindină.

Din sine înșăș să creiază atmosfera molcomă, curată, în acest vârtej al materialismului cultural, reprezentat prin fel de fel de dansuri. Inteligența rafinată cu greu admite a cunoaște, și a recunoaște ceea ce este adevăr și conștiință. Omul din firea sa vede adevărul acolo unde-i pe placul său, nu vede muntele și pădurea înflorită de dorul sarbăd al unei credințe vagi și stupide. Acesta este fenomenul general. De aceea convingerea și conștiința curată a unora, nu poate să doboare afirmațiunea noastră.

Dacă vom lua în considerare și diferențierea, care se poate constata între popor și între clasa nouă burgheză română, dela sate și orașe, între preotul și învățătorul dela sate, vom observa, cât de exagerată ne este pretențiunea, pentru consolidarea situației, pe care de azi pe mâine nu o putem moraliza și nu o putem preschimba.

Credulitatea noastră a deschis poarta acelora, pe cari noi i-am primit cu dragoste, dar ei au venit pentruca să ne spioneze, ce șf de unde se va putea muta? Naivitatea noastră a retăcut fapte, cari, între alte împrejurări, aparțin codului penal. Samsarii culturii au apărut, — ca să ne mântuiască de nevoi. Ei așteaptă și astăzi pe la porți, cu capetele descoperite, până

ce sosește vre-o notabilitate, vre-un fost ministru, li introduc în apartamentele aranjate pe banii publici, iau autograme, fotografii, dedicații, cu cari paradează aci, — la București, — și în toate provinciile, reliefându-și spiritul de jertfă și abnegațiune, muncă și devotament.

Ei și numai ei, cari nu știu ținea condeiu în mână. Ei și numai ei, după subvenții, cu punga plină, în afaceri, excrocherii, cu medalii pe piept, când în uniformă, când în civil, dar întotdeauna umili, răzători, modești, cerând iertare pentru orice «deranj».

Așa ni se prezintă o mare parte dintre diriguitorii veniți pentru consolidarea noastră.

Cei buni sunt cu noi, cu trup și cu suflet. Cu deosebită părere de bine înregistrăm faptul că s'a început opera de purificare, opera de regenerare, în urma căreia vom scăpa de licheluțele culturale, de strigoii întunerecului, pe care le-ar plăcea să-l inventeze aci.

De aceea cerem încontinuu ca să se introducă un sistem civilizat, de a cunoaște oamenii și de a-i aprecia *după valoarea lor*. În fond s'a schimbat întregul mecanism social și vedem că, cu cât înaintează ideile democratice, cu atât mai grea este existența acelor, cari și-au consacrat viața mișcărilor și curentelor culturale, de civilizație profesională.

De aceea credem de bine că unificarea noastră sufilească să nu o forțeze elemente incapabile — discreditate.

De aceea ne asociem acelor, cari — desinteresați — și-au jertfit intelectul și munca pentru binele comun.

De aceea-i condamnăm pe toți ceice sprijinesc și subvenționează o propagandă socială-culturală subversivă și incapabilă, susținând elemente de agenți, a căror menire nu este decât spionarea, discreditarea și înălțarea proprie, pentru un câștig material.

Acest sistem învechit nu mai are loc în concepția popoarelor civilizate. Noi știm că politica impune fapte și indivizi al căror trecut și existență sunt problematice, totuș, după cât de problematiceă este ființa lor, tot atât de problematic va fi și câștigul ajuns în urma lor, precum și efectul acțiunilor concepute de ei.

Trebue deci *să ne regăsim*.

Să ne întâlnim acolo, unde s'a început desbinarea noastră forțată. *Unitatea etnică a poporului nostru să o facă cărturarilor săi de bună credință, cei dela sate și cei dela orașe, la fel, cei dela Academie și cei de pe amvoanele-catedre, în aceeaș măsură. Nu profesiunea determină reușita acțiunii unitare, ci capacitatea de muncă, bunul simț și legătura sufletească, pe care o putem stabili.*

Tinerimea de astăzi, viitorul neamului, va închiega rândurile și va realiza ceea ce până acum a rămas o dorință. A ei va fi bucuria, a noastră este biruința.

Să spicuim pe ogorul larg și spinos, deoarece săvârșim un bine pentru toți.

Șt. Mărcuș.

Conferințele „Astrei medicale“: despre tuberculoză.

Ne este încă vie în amintire tuturora seria de conferințe organizate de cătră «Astra medicală» în Cluj, abia înainte cu câeva luni, despre sifilis. Aceste conferințe s'au adresat în primul rând tinerimii universitare și intelectualilor clujeni, cu intenția de a prezenta acest flagel sub diferitele sale aspecte. Conferințele au avut ca scop să pună în deplină cunoștință nădejdea neamului nostru de mâine asupra pericolelor, pe cari le prezintă boala și asupra mijloacelor de combatere, urmărind în acelaș timp recrutarea a noi elemente combative în campania, pe care corpul medical, grupat în secția medicală a «Asociațiunii», a declarat-o maladiilor sociale. Numărul excepțional de mare al participanților a fost de natură să illustreze marele interes, pe care publicul românesc îl arată acestor probleme vitale pentru neamul nostru.

Opinia publică se afla încă sub impresia acestor conferințe. Ea nu s'a emancipat încă pe deplin de sub teroarea efectelor impresionante ale dezastrelor produse de această boală-socială.

«Astra medicală» vine să aibă la un interval atât de scurt un nou succes în lupta de combatere, pe care o duce în contra unui alt flagel social, tot atât de însemnat, iar pentru țara noastră nu mai puțin dăunător.

«Astra medicală» din Cluj a organizat la începutul lunii Iulie a. c., o a doua serie de conferințe, a căror subiect era format de problema tuberculozei. Cine nu cunoaște ravagiile acestei boale, care nu iartă? Populația noastră rurală, stratul muncitoresc și funcționăria noastră aduc anual, deopotrivă, un dureros tribut acestei maladii. Tinerimea noastră din școlile secundare, cât și cea universitară, prezintă un foarte urcat procent de infecții baccilare. fapt, care a făcut ca din sânul elitei noastre medicale clujene să se dea strigătul de alarmă pentru organizarea unei *lupte sistematice*, în lumina cunoștințelor celor mai recente. Boala este nemiloasă, ea reclamă anual zeci de mii de vieți omenești, pe cari corpul medical, conștiu de înalta sa misiune, dorește să le salveze.

În lupta grea, care s'a pornit în contra acestui al doilea flagel, corpul medical dela țară, care vine în primul rând și în contact nemijlocit cu mediul rural, care, la rândul său, trebuie să fie depozitarul celor mai alese și nealterate forțe vitale ale neamului nostru, trebuie să fie, deasemenea, înarmat cu toate mijloacele de apărare, pe cari ni le pun la dispoziție cele mai recente cuceriri ale științei moderne. Iată pentruce conferințele «Astrei medicale» de data aceasta s'au adresat corpului medical care se vede că dela început a înțeles importanța bunelor intențiuni ale «Astrei medicale», deoarece din toate unghiurile țării a grăbit la clinicile universitare din Cluj. Corpul medical, bănățean, maramureșan, ardelean și cel din vechiul regat, dela Oravița și până la Brăila, atât doctorii de circumscripție, cât și medicii de spital, toți au fost reprezentați la aceste conferințe.

Numărul impozant al participanților ilustrează pe deplin faptul, că aceste conferințe corespund unei reale necesități. Corpul medical, fără considerare la regiune și la gradul pe care îl ocupă în ierarhia științifică și administrativă, a început să se trezească din indiferentism, el a încetat de a-și limita activitatea sa exclusiv la terapeutica individuală. Știința medicală, dă în timpul recent o foarte mare atențiune colectivității, iar boalele infecțioase și sociale sunt privite sub aspectul și importanța, pe cari ele o prezintă față de colectivitate. Acest *imperativ categoric* al timpurilor mai nouă face ea în sufletul corpului medical dela țară să vibreze tendința de acomodare la noile postulate.

Conferințele au fost ținute de către d-nii profesori universitari și asistenții d-lor, așa după cum urmează:

PROGRAM :

Prof. Titu Vasiliu: Concepții noi în *infecția* t. b. c. (tuberculozei); Prof. Titu Gane: Tuberculoza infantilă; Prof. I. Predescu Rion: Tuberculoza laringeană; Dr. Daniello: Metodele diagnosticului clinic și de laborator al t. b. c. pulmonare; Prof. I. Nițescu: Noțiuni noi în alimentație, cu deosebită considerațiune la alimentația tuberculoșilor; Prof. D. Negruț: Diagnosticul radiologic al tuberculozei pulmonare; Prof. I. Hațieganu: Formele clinice ale tuberculozei pleuropulmonare ale adultului; Prof. Titu Gane: Tratamentul și combaterea tuberculozei infantile; Prof. C. Tataru: Tuberculoza cutanată; Doc. D. Țeposu: Tuberculoza genito-urinară; Dr. L. Pop: Tratamentul medical al tuberculozei pulmonare; Prof. I. Iacobovici: Tratamentul chirurgical al tuberculozei pulmonare; Doc. I. Goia: Tabloul clinic al limfogranulomatozei și relațiunile ei cu tuberculoza; Prof. I. Moldovanu: Principiile organizației antituberculoase; Prof. C. Tataru: Tratamentul tuberculozei cutanate; Prof. C. Ureche: Tuberculoza și sistemul nervos.

Nu dorim ca să dăm o amănunțită dare de seamă asupra aspectului foarte variat, sub care a fost prezentată problema tuberculozei, căci conferințele acestea, după informațiunile pe cari le deținem, în curând *vor vedea lumina zilei*, în biblioteca «*Astrei medicale*», când ele vor putea, ba chiar vor trebui să fie consultate pe către întreg corpul medical și de întreagă intelectualitatea românească, cu o largă înțelegere față de nevoile populațiunii noastre; nu ne putem abține însă să nu amintim că problema tuberculozei a fost prezentată, începând cu leagănul nou-născutului, trecând prin diferitele faze ale copilăriei, până la vârsta adultului. S'a insistat asupra diferitelor organe, cari pot să fie atinse și afectate de către bacilul Koch, precum și asupra leziunilor bacilare ale tegumentelor; deasemenea și asupra mijloacelor de investigație, începând cu examenul de laborator și terminând cu examenul radiologic, care nu mai poate fi neglijat în depistarea acestei afecțiuni. S'au comunicat mijloacele de combatere, dietetice și medicamentoase, și s'a

tratat asupra mijloacelor de combatere ale tuberculozei ca boală socială.

Dacă asistența participantă a rămas pe deplin satisfăcută de conferințele «Astrei medicale», credem că acest fapt se datorește, în afară de felul de predare la un nivel înalt, atât din punct de vedere al limbajului, cât și din punct de vedere științific al conferențiarilor și împrejurării că *prezidiul* «Astrei medicale» și-a fost asigurat colaborarea celei mai mari părți a diferitelor specialități dela facultatea de medicină din Cluj, mai presus de orice considerațiuni de ordin politic sau de altă natură. Este acesta unul dintre cele mai însemnate motive, cari credem că a contribuit în mod esențial la o reușită atât de splendidă ca cea înregistrată. Și în aceasta rezidă succesul moral al «Astrei medicale», căreia, întocmai ca și «Astrei», în general, i-a succedat ca, ridicându-se peste preocupățiunile de ordin secundar, să concentreze într'o armonioasă colaborare majoritatea forțelor, care în mod competent au prezentat câte o latură interesantă a problemei tuberculozei, atât de variată.

Suntem convinși că colegii, cari au luat parte la aceste conferințe au plecat cu impresia că la facultatea de medicină din Cluj, care de data asta se identifică cu «Astra medicală» se muncește din greu și că activitatea, care se desfășoară între zidurile acestei facultăți, nu se mărginește la o activitate, care tinde numai la formarea viitorilor doctori, ci că ea înțelege ca să păstreze mereu contactul și cu aceia, cari au părăsit de mai multă vreme băncile facultății, ținându-i mereu în curent cu progresele pe cari le face știința, zi de zi, organizând în acelaș timp o luptă de mare anvergură, reclamată de combaterea dustrugătoarelor flagele sociale. Această impresie, culeasă de către doctorii participanți, are un substrat real.

Ei se reîntorc cu moralul ridicat și cu un potențat dor de muncă în cercul lor de activitate, unde se vor face apostoli înflăcărați ai luptei declanșate, care îndreptățește și prevestește realizarea în curând a unor ameliorări simțitoare în domeniul stării sanitare a țării noastre, bântuită de atâtea molime.

Dr. Axente Iancu,
medic-șef, director al Centrului pt.
«Ocrotirea Copiilor», Cluj.

Mamă,

scumpa mea mamă! Cum îmi hohotește negura vremii, îmi hohotește mândră și bucuroasă, că mi te-a furat fără să-mi mai desmierzi lumina ochilor mei lacomi de surâsurile tale mângăitoare. Și nu mi-a îngăduit nici dulceața răgazului pentru a-ți săruta urmele trudei tale fericite și chinul tău de fiiece clipită, de a mă sălta, cu prețul sudorilor de sânge, din brazda umilă în scaun de lumină.

Și cât de chinuitor m'a ars dorul să-ți vindec inima obidită cu smirna răsplătirilor curate, închinându-ți prinos, cu bună mireasmă, rodul simțirilor de dragoste prin grădina sufletului meu...

Dar tu, mamă trudită, ai plecat în umbra veșniciei fără a cunoaște tămâia florilor împărătești, cu cari mi-ai împodobit ființa: doruri și gânduri de lumină...

Da, vremea chinurilor și amăgirilor dureroase s'a împlinit și, nemângăiată de blajinul grai al copilului tău, rățăcitor pe cărări streine, ai plecat să te scalzi în valurile viorii ale fericirii veșnice.

Și Domnul, umbrit de harul milei, Te-a primit în brațe de lumină și Te-a ocrotit sub streșina veșniciei. Iar ochii mei de țărană nu te mai găsesc...

De aceea Domnului închin inima, grădina răsplătirilor târzii, și pe altarul jertfei aprinde smirna dragostei pribege.

Și lumina gândurilor și mireasma dorurilor mele se topesc în evlavia rugăciunii ce-mi fărâcă buzele, în singurătatea duioasă a amurgurilor și în bucuria zorilor trandafirii. Stăpâne, plătește-i amarul pământului cu frumusețea fericilor cerești... Doar toate florile inimii mele cădelnițează cu miresele lor altarul tău; florile ce-au întârziat să înflorească în zilele în cari mama îmi desmierda ochii de țărană».

Z. Sandu.

Nu fă tu însuși ceeace îți displace la alții.

Thales.

*

Nu trebuie să te ocupi cu răul, decât ca să extragi binele din el.

La Harpe.

Documente din anii 1848—1849.

Comunicate de Teodor V. Păcășian.

I. Un ordin al lui Avram Iancu.

În anii de revoluție 1848—1849, a fost în două rânduri comuna Zlatna din județul Alba arena unor ciocniri sângeroase între românii și maghiarii din acea localitate și împrejurime, și în ambele rânduri s'au întâmplat acolo măcelăriți *reciproce*, incendieri și, la urmă, jefuiri, luându-se din partea învingătorilor, cari erau români, dela maghiarii învinși, bani, vite, cereale și alte lucruri.

Prima ciocnire s'a întâmplat la 23 Octomvrie 1848. Provocarea a venit din partea maghiarilor, iar românii au răspuns la ea fără milă și cruțare, dând curs liber dorului lor de răsbunare. Au fost măcelăriți atunci peste 600 [șasesute] de maghiari, între cari 32 de intelectuali: funcționari de toate categoriile, preoți, etc. Ordinea a fost restabilită de Avram Iancu, care, în 26 Octomvrie, a sosit la fața locului, însoțit de prefectul Simeon Balint și a capacitat și înduplecat oamenii, să dea îndărăt aceea ce nu era al lor, vite, cereale, bani, și, de fapt, a fost restituit aproape în întregime aceea ce se luase ca pradă de războiu, mai ales din visteria statului, pentrucă românii luaseră și din cassa erarială 39,000 de fiorini, în aur, argint și bani de hârtie.

A doua catastrofă asupra comunei Zlatna s'a deslănțuit în Iunie 1849. Anume, dupăce Lupu Kemény, în curs de 9 zile și-a încercat zadarnic norocul de a învinge pe Iancu la Abrud, — pentrucă totdeauna a fost el bătut de trupele lui Iancu, — în ziua a zecea, în 16 Iunie 1849, desdedimineată, pe nesimțite și-a început retragerea spre Zlatna, — atacat fiind, totuș, și pe drumul de retragere de trupele române ale lui Iancu, cu bun succes. Cu trupe reduse în mod simțitor a ajuns Kemény la Zlatna, dar nu a putut intra în comună, pentrucă satul ardea, incendiat fiind din toate părțile; stradele erau pline de oameni morți și suflet de om viu nu se mai afla în Zlatna. Kemény a trebuit să-și facă retragerea din Munții-Apuseni pe alte drumuri.

Despre acest nou act de răsbunare asupra comunei Zlatna, săvârșit din partea românilor, Iancu nu a avut nici o cunoștință. Nu la ordinul său sau al cuiva dintre oamenii săi s'a întâmplat aceea ce s'a întâmplat, acum a douaoră, în comuna Zlatna. De aceea, când s'a făcut lui Iancu raport amănunțit despre barbariile săvârșite în Zlatna, de oameni de sub comanda sa, — a ordonat imediat facerea unei anchete severe, pentru stabilirea și pedepsirea celor vinovați.

Se știa, că oamenii din *Bucium* au făcut cruzimile neiertate din Zlatna și de aceea a trimis deadreptul la ei pe trei dintre cei mai buni sfetnici ai săi, anume: pe *Vasile Moldovanu*, prefectul Târnavei, pe *Alexandru Grama* și pe *Alexandru Boeriu*, ca să stabilească adevărurile și să aresteze pe cei vinovați. Ordinul, cu care li s'a dat misiunea aceasta, se găsește în original, între hârtiile rămase în urma decedatului *Vasile Moldovanu* și bine păstrate de fucele sale *Iulia* și *Claudia Moldovanu* din Boziaș [jud. Târnavă-Mică]. E scris cu litere latine, nu cirile, de altă mână, nu de a lui Iancu, dar subscrierea e a lui Iancu. Ordinul are cuprinsul următor:

Exmissiune.

După a căria tenóre trimitu la Buciumani de Comissari inpoteriți: pe DI Basilie Macariu Moldovanu, Alexandru Grama, și Alexandru Boeriu, spre a cerca liberi, după sensul legilor humanității, și Patriotice, după aceia, carii au fost capii crudelității și a Varvariei Pătrate în orașul Zlatna, dîndule și asistinție Militare, spre a putea sta în contra Contumații ori căria și ca pe cei ce vor eși de vinovați, de locu sei pote aresta.

Punctele Capitale a Cercării vor fi tot ce se cuprinde în Ordenele sus insemnate, ad:

1. Eșitau fost dușmanul din sus numitul orașiu? Și de au eșit;

2. Pentru ce au îndresnit a aprinde? Și dacă au aprinsu;

3. Cine au aprinsu? Nu sau întâmplatu aprinderea ținindu focul din puște cu dușmanu?

4. Cine au îndresnit a peta Caracterul Naționale cu cruzimi neauzite, omorindu tocma și pe confrăți nostri Români și giefuindui în modu [două cuvinte șterse, așa că nu se pot ceti] varvaru ?

Centurionul localu va fi datoriu cu ascultare și la porunca susnumiților Domni Comissari de locu va fi datoriu a aduce înainte pe acela, care după mărturisirea mărturii, va fi chematu, îngrijindu totdeodată, ca de pe cei ce vor eși vinovați se trage diurnul legal al Dnilor Comissarii, câte 2 fiorini m. c. pe toate dia.

Dat în Chimpeni, 849. 25 Iunie.

Avram Iancu m. p.,
prefect Aur. Gemin.

II. O proclamație a Românilor kossuthiști din Ardeal.

— „Au fost și de aceștia?“... Așa se va întreba mirat cetitorul, care cunoaște, fie și numai, cât de cât, mișcările politice-naționale din anii 1848—1849 ale românilor din Ardeal. Pe semne *da*, au fost, pentrucă iată ce putem ceti foaia din Sibiiu «*Siebenbürger Bote*», numărul 86 din 9 Iulie 1849, pe atunci organ politic al sașilor din Ardeal:

— „Din o proclamațiune dela 8 Iunie, — scrie ziarul numit, — tipărită în limba maghiară și valahă și adresată valahilor, vedem, că *la dorința comisarului guvernial Moise Berde*, preoții și mireni de frunte ai valahilor din împrejurime, au ținut în ziua aceea o adunare în Sibiiu, în scopul de a lua măsuri pentru o înțelegere cu frații valahi și reînțorcerea lor la cauza legală a patriei, și pe lângă alte hotărâri, aduse spre binele neamului lor, au decis și tipărirea proclamațiunii acesteia“... [Urmează pe scurt cuprinsul proclamațiunii și la urmă observarea, că în sarcina sașilor cercetările făcute nu au putut constata până acuma nici o greșală, nici o vină, deci ei pe nedrept sunt atacați în proclamațiune, acuma când n'ar mai trebui să se bage zizanie între valahi și sași].

Din comunicatul acesta vedem, că ziarul german numit mai sus, care apărea pe atunci în Sibiiu, abia în 9 Iulie 1849 a luat cunoștință despre o adunare românească, ce

s'ar fi ținut cu o lună mai nainte, în 8 Iunie 1849 în Sibiiu, și la care ar fi participat preoți și mireni din jurul Sibiiului. Până atunci nu știa nimica despre ținerea ei. N'a putut fi deci o adunare prea numeroasă, pentru că în acest caz știa ceva despre ea și raporta ceva și mai curând despre decurgerea ei. Poate că adunarea nici n'a fost ținută, ci comisarul guvernial, Moise Berde, a prezentat celor doi subsecretari ai proclamațiunii textul gata ai acesteia, în românește și ungurește și le-a pus sula în coaste, ca să o semneze, tipărindu-o apoi pe spesele țării. Dar se poate, ca o mică conferență, totuș, să se fi ținut în 8 Iunie 1849, în Sibiiu, cu participarea unor preoți și mireni din Sibiiu și jur, — nu însă în urma vreunei convocări speciale pentru a se întruni, ci în urma unei proclamațiuni din 6 Iunie, a guvernului Bem. Anume Bem, care cu o zi mai nainte sosise acasă la Sibiiu, venind din Banat, a dat în 6 Iunie 1849 o proclamațiune, în care aducea la cunoștința populațiunii din Ardeal, că luptele sale, date în Banat, au fost încoronate de succes splendid. În afară de fortăreața Timișoara, care în curând are să cadă, întregul teritor dîntre Murăș, Tisa și Dunăre, e ocupat acum de trupele patriotice maghiare de sub comanda sa, dușmanul fiind zdrobit și învins. Promitea apoi Bem amnestie pe seama tuturor românilor, plecați dela vetrele lor, iar preoții tuturor confesiunilor și națiunilor au fost invitați să precizeze fără zăbavă durerile și dorințele credincioșilor lor, pentru că el, Bem, se angajază se delătura toate nemulțumirile juste din Ardeal.

Eu cred, că pentru a satisface acestei invitați din 6 Iunie a lui Bem se vor fi întrunit undeva în Sibiiu, în 8 Iunie 1849, câțiva preoți și mireni, și cu ocaziunea aceasta, după ce s'au consultat și au hotărît aceea ce aveau să hotărască, le va fi pus pe masă comisarul guvernial Moise Berde sau vreun subaltern al său, proclamațiunea gata, ca să o voteze și semneze. Chiar și din textul proclamațiunii, — care are un miros prea pronunțat de mentalitate ungurească din zilele în cari a fost compusă, — se vede, că întrunirea a fost comandată de comisarul Berde. Proclamațiunea deci există, tipărită în românește și ungurește.

Nu am putut afla textul românesc al ei, dar textul unguresc se găsește între hârtiile remase dela fostul prefect *Vasile Moldovan*. În traducerea făcută de mine din acest text unguresc, proclamațiunea sună astfel:

„Fraților!

Din partea domnului comisar guvernial Moise Berde am fost provocați să ținem o adunare, compusă din preoți și intelectualii poporului nostru, fiind scopul ei consultarea asupra mijloacelor, cari ar putea potoli spiritele agitate prin grozăviile războiului intern, conducând îndărăt poporul român, dela calea răsvrătirii ilegale și a grozavei cruzimi, pe care a urmat-o până acuma orbește, la calea legii, moralității, umanității și a supunerii, — aducându-l totodată pe acela la cunoașterea interesului său propriu, călcat până acuma în picioare de el însuș, prin o nepricepere fără păreche.

Adunarea aceasta noi am ținut-o în ziua de astăzi, și în afară de dispozițiunile noastre, mai multe, salutare pentru voi, am convenit și în privința aceea, ca să vă adresăm o proclamațiune frățească, în următoarele:

De o miie de ani gemem în sclăvie și în puterea nimicniciei politice, nu voluntar, ci cu alte seminții împreună, după sensul legilor de atunci.

În anul trecut, 1848, i s'a făcut milă națiunii maghiare de situația noastră și în dietele din Pojon și Cluj a șters toate privilegiile nemeșesti, urbariul, iobăgia, dijma, și ne-a donat nouă libertatea, egalitatea de drept, proprietatea pământului, ne-a ridicat din țarina scăviei la rang de cetățeni, fără să o fi cerut noi aceasta și și-a lărgit mărinimia atât de departe, încât pentru toate acestea nu a cerut nimica dela noi.

Drept reprezentativ ne-a dat națiunea maghiară și nouă, a deschis și pe seama noastră calea la dieta compusă până acuma numai din magnați și nemeși, și la tot felul oficii publice, a făcut liberă și stimată religiunea noastră și a asigurat și naționalitatea noastră.

E amăgitor josnic deci acela, care v'a mințit, că toate acestea împăratul vi le-a dat! Ba tocmai el a fost acela, care a voit să restabilească de nou iobăgia și toate rapor-

turile scăviei celei vechi, după cum a și făcut-o aceasta în unele părți ale Ungariei, ținute în jugul robiei; dar, grație geniului libertății, s'a șters de nou prin armele puternice și glorioase maghiare. Dar în afară de aceea, că împăratul nu voia să facă lucrul acela, — el nici nu-l putea să facă, pentru că nu putea lua aceea ce a fost a omului nobil maghiar, pentru a se da altuia, — ci aceasta a putut-o face numai proprietarul nobil maghiar însuș, care a și făcut-o, voluntar, din jertfire de sine, nesilit de nime.

Și cum ați remunerat voi toate aceste faceri de bine și jertfe?

Ați ucis pe binefăcătorii voștri, ați măcelărit pe cei neînarmați, neapărați; bătrâni, femei, copii, deopotrivă, ați pustiit orașe și sate înfloritoare!

Ei frățește și în mod gratuit au împărțit cu noi averea lor, jumătate din toate moșiile lor vi s'au donat vouă și voi i-ați măcelărit pentru aceasta și ați voit să le luați și cealaltă jumătate!

Mărturisiți voi singuri, aceasta e recunoștința? Aceasta e creștinătatea? Nu vă temeți de biciul pedepsitor al Atotputernicului Dumnezeu?

Când ați ridicat armele în contra națiunii maghiare și în contra libertății ei, nu numai în inima binefăcătorilor voștri ați înfipt pumnalul, ci ați dat mână de ajutor dușmanilor politici ai patriei, pentru sdrobirea libertății, tocmai a voastre proprii!

Și vedeți cum e marinimia? Națiunea maghiară a învins, fiindcă Dumnezeu nu părăsește niciodată cauza cea dreaptă. Cu trupele ei foarte tari și viteze a bătut armatele celor doi împărați, anume, al Austriei și al Rusiei. Și acum, când forța și puterea se află în mâinile ei, când pe noi pe toți ne-ar putea dripi ca pe niște viermi, extirpându-ne până la unul, — nu o face aceasta, nu dorește răsbunarea fraților ei omorâți, nu vrea plată cu egal pentru egal, ci iartă în mod marinimos, și numai pe aceea vrea să-i pedepsească, cari cu mâinile lor proprii au ucis, au incendiat, au jăfuit și au instigat prea mult.

Și după atâtea păcate din partea voastră și atâtea marinimii din partea concetățenilor maghiari, voi cum v'ați purtat până în ziua de azi?

Spre fericirea voastră, spre liniștirea voastră sufletească din viitor, vă rugăm să reveniți la calea legii și a moralității, pentru că Dumnezeu, care e deasupra noastră a tuturor, în ceriuri, nu poate tolera imoralitatea,uciderea, cruzimea, hoșia, și, după cum bine știți toți, pedepsește necondiționat fiecare faptă rea.

Ceice nu încetează a face de acestea și nu se pocăesc, aduc asupra lor o anumită primejdie, iar asupra națiunii rușine și ură eternă, pentru că o națiune răsvrătită, cu atâtea cruzimi la activul ei, și care afară de aceasta atât de slab știe să înțeleagă imnul libertății, nu e vrednică de cea mai prețioasă binecuvântare, de — libertate!

Dați îndărăt fiecăruia aceea ce a lui a fost și de care să nu vă atingeți mal mult, ci respectați averea și libertatea altuia, dacă nu voiți ca și altul să vă facă vouă asemenea.

Fiți convinși, că dacă maghiarul, care și în prezent își varsă sângele scump pentru libertatea constituțională și independența tuturor popoarelor din Ungaria, — deopotrivă, — nu ne-ar ocroti, noi am cădea îndărăt în jugul sclăviei, pe care l-am purtat atâtea secole.

Fiți ascultători de legi și de mai marii voștri și purtați-vă astfel, cum se cuvine unui om liber și unui creștin bun.

Grupați-vă cu bucurie sub steagul libertății și năzuți-vă să aduceți cât mai multe jertfe pentru eluptarea libertății patriei comune, pentru că cum am putea noi dori să secerăm acolo unde nu am sămănat, să câștigăm libertate, nefăcând nimica pentru eluptarea ei, ci privind numai dela distanță cum își varsă sângele altul pentru ea și apoi să luăm numai din gata? Căci numai așa ne putem repara păcatele de până acuma și putem oferi un oarecare motiv, ca națiunea maghiară să uite cândva cele de până acuma. Priviți la frații noștri din Ungaria și luați exemplul dela ei.

Fiți sânguincioși și purtați-vă cu râvnă îndoită economia câmpului, pentru că dacă ar fi să vină aceea, de ce să ne ferească Dumnezeu, — o foamete, tot voi veți fi aceia, cari vor suferi mai mult.

Cu aceea vă instighiază unii, că va intra muscalul în patria noastră. În adevăr, ați fi vrednici de compătimire, dacă ați fi destul de proști și ați aștepta ceva mai bun dela

aceia. Nu cunosc aceștia alta, decât sclăvia. Muscal, băț, robotă, e tot una. Priviți spre Valahia. Acolo amicii poporului au eliberat poporul, dar a intrat muscalul și a introdus jobăgia din nou, iar poporul gemе iarăș în jugul sclăviei, ca mai înainte.

Nu vă lăsați amăgiți de instigatori ticăloși, ci rămâneți pe calea religiei și a moralității, pe care v'a croit-o sfânta Scriptură și legea dumnezeiască, iar pe astfel de indivizi ticăloși, dați-i voi înși-vă pe mâna justiției pedepsitoare.

Ați putut învăța din experiență, ce crezământ puteți da vorbelor celor de miere ale sașilor, cari aici, în Sibiiu, au ascuns pe acei instigatori ticăloși, cari încă în Blaj au strigat, că: „nu ne trebuie uniune”. Nu ascultați de oamenii cu păr și barbă căruntă, pentru că aceia toți sunt trădători.

Nu era mai bine dacă imediat la început am fi dat noi mâna cu sinceritate cu maghiari, marinimoși, căci acum nu s'ar pustii frumoasa noastră patrie și nu ar cădea jertfă atâția oameni nevinovați?! Dar unde sunt acei instigatori, nămiți de necredinciosul guvern austriac, — care cu brațe de fier vrea să mențină sclăvia, — apoi de familia domnitoare și de miliția acesteia, și plătiți cu bani săsești, cari v'au îndemnat la aceste fapte groaznice? Și-au umplut buzunarele cu comorile furate dela nemeși și au dispărut, lăsându-vă pe voi aici, după ce v'au împins în îngrozitorul abis al nenorocirii!

Credeți-ne, că nu fericirea națiunii a fost aceea ce i-a călăuzit, ci pofta de câștig și setea de sânge!

Acum voi învățați din paguba voastră și altădată fiți mai înțelepți, nu dați crezământ tuturor celor ce vă spun vorbe dulci și vă promet munți de aur, ci alipiți-vă cu sinceră pocăință de frații noștri maghiari și purtați-vă cu încredere față de guvernul civil liberal al patriei noastre, comunicați-i durerile voastre și el sigur că va împlini părintește cererile voastre juste și echitabile; și când apoi Sfânta Sa Maiestate, Dumnezeu, va binecuvânta iarăș cu pace scumpa noastră patrie, putem să fim încă toți fericiți.

Dat în Sibiiu, din ședința adunării, ținute în 8 Iunie 1849.
Petru Gherman m. p., protopop greco-neunit din Brașov și președinte al adunării. *Paul Dunca* m. p., notarul adunării.

Hârtii vechi.

Un prietenos confrate mi-a făcut, în toamna trecută, plăcuta surprindere, trimițându-mi un pachet mare cu scrisori vechi. Erau tot hârtii din veacul al 18-lea și din începutul veacului trecut

Le-am cetit cu multă plăcere, în sările de iarnă, și m'am edificat. Ar trebui să le cunoască acei fruntași ai noștri, cari nu se sfiesc nici acum a se juca cu focul luptelor confesionale. Aceste hârtii sunt din dosarul luptelor fratricide, cari s'au dat în veacul al 18-lea între românii ardeleni de pretutindenea.

Astăzi avem unele părți cum e Sălajul, Dobâca, în cari românii sunt, mult-puțin, de o confesiune. Ei bine, și în acele părți s'au petrecut între 1750—1780 lupte urâte, rușinoase, și pentru români și pentru creștini.

Astfel, pentru edificarea zilelor de azi, nu prea avem material de scos din aceste dosare. Cel mult niște date statistice pentru ilustrarea stărilor economice.

Cele mai multe hârtii, privitoare la fostele județe: Crasna și Solnocul de mijloc, sunt latinești și ungurești; puține nemțești. Foarte puține românești.

Am adus câteva din cele românești pentru a le publica în «Transilvania» noastră, mai a'les că, lipsite de latura confesională, caracterizează unele *stări sociale și de drept* ale timpului.

Publicarea lor aș dori să fie un îndemn pentru toți aceia cari pe urma schimbării vremii ajung în posesiunea unor hârtii vechi, cari toate sunt de preț, și cari toate s'ar putea depune la Biblioteca «Asociațiunii» în Sibiu sau la Arhivele statului, în Cluj, spre a fi mântuite patrimoniului național al istoriei.

Iată acum cele trei scrisori românești, scrise cu litere chirilice, împetrițate ici-colea cu clausule ungurești sau latinești și pe cari le transcriu aci:

I.

Sănătate dela Hrs Poftim Domniilor Voastre Cinstită Varmeghe împreună și cu Jupânu viceșpan dela Varmeghe Crasnii.

Iată facem înștiințare pentru rândul acestui om dela Stării anume Pente. Că i-au luat muiere (!) un tâlhar și o au dus în țara sârbască. Iară omul dela Stârci au rămas cu 3 prunci și nestiind ce face. S'au jeluît cătră măria sa fioșpan Banfi Laslău, că i-au fost iobaju, că nu poate trei fără muere. Iară măria sa fioșpan au chemat pe protopop Lucă de Boian să facă bine cu iobaju mării sale să-l lasă să se însoare. Pentru ceia sântem *direptate* că l'au slobozit să se însoare. Iară pentru muere, care

au luat au jurat doue *direptați* din Bănișor, anume Cădar Urs și Cădar Jurcă că i-au fost mort bărbatu când o au luat Pinte, și l'au cununat popa din Stărci cu direptate. Și de atunce sunt 30 de ani. Apoi muere ce dintae dacă au perit tâlharu cu carele au fost fugit n'au întors înapoi la bărbatul ei cel dintae, ce sau măritat după altu. Și din Stărci încă au jurat cari oameni sunt mai bătrini, că știu bine cum le au fost lucru și așa au dat cu sufletul lor precumui scris mai sus și să nu-l supere cinstita varmeghe, că au avnt grație și dela măria sa fioșpan.

Scrisam jurații varmeghi Cram.

Popa Ion, dela Boian, **Pop Stefan**,
Bădăcin, **Popa Simion**, dela Jaz. (L. S.)

II.

Eu mai înjos iscălitul dau înștiințarea celor ce se cuvine cumcă această săracă nevestă Todbsie, fată alui Moroșan On dela Cioara, fiind înșelată de un fecior, anume Bumbaș Tyrilă o au luat și tăgăduind, că nu are altă muere, de popa de la Dobrin anume Popa George s'au cununat, eară numita nevestă înțelegând, că el ar avea și altă muere, l'au lăsat și venind la noi foarte se ruga să-i dăm *atăștați*, are și altă muere ori ba? Despre care lucru eu *dreptu sufletului și preoției mele* îndrept cumcă numitul fecior Tiru are muere... cu care eu însuși l'am cununat în sfânta *catolicească* biserică în Nadiș mai înainte de aceasta cu 4 ani și astăzi aceiaș trăiește.

Dat în Nadiș 8 zile Ianuar 1785.

Popa Petre,
paroch al Nadișului
On Gurzău, ficurător.

Coram me I. Cottus Juratore.

Petro-Vajda.

Ezen attestatumot ugy kell érteni, hogy az az Copulatio nem törvényesen esett mivel akkor is azon Bumbasnak már feleség volt mely is bujdosik széjjel imitt amott.

Sig. Onádasd 5 Febr. 1785.

Pap Péter.
O. Nádasdi parochus.

III.

Infrascriptus fide mediante testor Parochos Onadasdienses Petrum Papp et Basilium Vajda uti et alios Onadasdienses incolas viva voce fateri Bumbas alias Gurzo Chirilla o nadasdiensem incolam dum per Georgium Farkas cum Morosan Theodosia e Possessione Ciora copulatus fuit in vivit legalem suam habuisse uxorem, quae acta etiam hinc inde vagatur, praefatam Morosan Theodosiam non nisi 4 mensibus cum eo cohabitasse.

Naghszeg, 24 Febr. 1788.

Vajda Vaszaly, Parochus.

Petros Papp, Parochus.

Coram me Ladislo Andrika
Loci Archidiaconus.

Muțumesc aici iubitului confrate preot, care mi-a trimis sarcina de hârtii vechi, și-l asigur, că voi u mai scoate dintre ele și alte documente.

Cluj, Martie, 1926.

Dr. E. Dăianu,
protopop.

Un manuscript al lui Alecu Beldiman.

De mult M. Pastiescu însemnase în schița sa istorică-literară din «*Curierul românesc*» al lui I. Eliade (1832), că Alexandru Beldiman a tradus și Odisea lui Homer.

Traducerea trecu drept pierdută.

Eu cred că am regăsit-o într'un manuscript din biblioteca Brukenthal din Sibiiu; și anume între manuscriptele rămase dela Benigni de Mildenberg.

În această colecție se mai află două manuscripte din ale lui Beldiman. Acesta este până acum singurul indiciu că și manuscriptul Bg. 76, al Odiseei, va fi tot al lui Beldiman.

Manuscriptul este o copie scrisă curat — gata de tipar, cred eu.

Odisea (pregătită de tipar) este împărțită în trei volume sau tomuri.

Tomul 1 are pagini	311
„ 2 „ „	311—814
	(deci 503)
„ 3 „ „	525
Tomul 1 cuprinde cărțile	1—7
„ 2 „ „	8—15
„ 3 „ „	16—24.

Cum s'ar explica, însă, păstrarea acestei scrieri în Sibiiu?

Benigni trebuie să fi moștenit ori să fi cumpărat manuscriptele dela un literat (ori tipograf?) în relații cu A. Beldiman. Între Sibiiu și Iași un literat călător era pe-acel timp doctorul Andreas Wolf.

Andreas Wolf (Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstentums Moldau, 1805; vol. I, p. 274—275), vorbind despre boierii Moldovei, amintește cu laudă mare pe *Carpi* și *Beldimani* și Cazimiri, ca iubitori de «arte și științe».

În special despre Beldimani (doi frați) scrie, că *li cunoaște foarte bine.*

Îmi închipuiesc că Beldiman va fi predat lui Wolf manu-

КАП. I.

3.

Видісія лів'янина

Тя м'єсо аижнаторларъ Дмитріява, повѣстѣва
ше нѡвѡ, утѣхлѣрилъ аїєстѣнѣ въ Рудѣат:
Кари рѣтѣ гѣ аї рѣстѣтѣ, Сѣнта Чѣстѣтѣ
Проадѣнѣ, утѣхлѣнтѣ брѣтѣ оутѣла рѣзѣтѣ утѣ
тѣлѣтѣ утѣрѣ. аї вѣзѣтѣ вѣрѣшѣ аїтѣлѣтѣ Но
рѣдѣтѣ, аї утѣзѣтѣ, тѣдѣтѣ аїтѣлѣтѣ, шѣ рѣ
рилѣ лѣрѣ, аї сѣдѣрѣтѣ прѣрѣ, шѣ нѣ нѣтѣрѣ
нѣтѣлѣтѣ аїтѣрѣ мѣрѣ, сѣрѣтѣнѣтѣ нѣ тѣтѣ
нѣтѣтѣ аїтѣнѣтѣ вѣдѣтѣ сѣ, шѣ аїтѣрѣнѣтѣ
тѣвѣрѣшѣлѣтѣ сѣтѣ, аї рѣрѣнѣтѣ утѣвѣрѣтѣ
Пѣтѣрѣтѣ лѣрѣ, дѣрѣ тѣдѣтѣ сѣрѣтѣнѣтѣ сѣлѣ аї
рѣстѣ утѣдѣтѣ, тѣдѣтѣ тѣтѣлѣтѣ аїтѣ, аїтѣ
рѣтѣ прѣтѣ нѣтѣтѣ, шѣ утѣрѣнѣтѣ аїтѣнѣтѣ
лѣрѣ лѣрѣ; нѣ вѣдѣнѣтѣ, аї утѣрѣнѣтѣ, нѣ нѣтѣ
тѣрѣ рѣ сѣтѣ, аїтѣ дѣтѣтѣ рѣтѣ тѣрѣтѣ аїтѣлѣтѣ
лѣтѣ

O pagină din *manuscrisul Odiseei*. v. art. de dl G. Bogdan-Duică.

scriptele, ca să mijlocească tipărirea lor în Sibiiu, unde au rămas până acum.¹

Benigni (sosit în Ardeal în 1802, apoi a doua oară în 1810, rămânând pe loc până la 1849), om avid de cunoștințe

¹ Wolf a petrecut în Moldova în anii 1780—1782, 1788, 1794, 1795—1797.

și — manuscripte, le-a putut primi chiar dela Wolf, care a murit abia în anul 1812.

Firește, eu scriu aici o ipoteză.

Ca probă copiez o pagină, ce-o și fotografiez, pentru a înlesni compararea cu alte manuscripte, din alte colecții. Este pagina 3 din volumul 1.

CAP 1.

„Odisia lui Omir.

«Tu Muso a cântărilor Dumnezeoae, povestește noo întâmplările acestui om înțelepti cari după ce au răsipit, sfânta cetate a Troadei, îndelungă vreme umbra rătăcit în multe țări, au văzut orașeie amultor noroade, au învățat, to-te obiceiurile, și firile lor, au suferit trude, și ne numărate năcazuri asupra mării sârguindusă cu tot chipul a mântui viața sa și a pricinui tovașilor săi, o fericită întoarcere în Patria lor, dar toate sârguințele sale au fost înzadar, toți ticăloșii aceea au perit prin nebonie și impușinare a minșilor lor; nevrednicii au îndrăznit cu nebăgări de seamă a să hrăni din turmele acele de boi carii erau închinat soarelui, și acest Dumnezeu cu totul înfocat pentru ne legiuirea lor, pre toți au pedepsit. Dumnezeoai fiica lui Zefs învredniceștene anemai înștiința o parte din întâmplările acestui viteaz Irou»...

G. Bogdan-Duică.

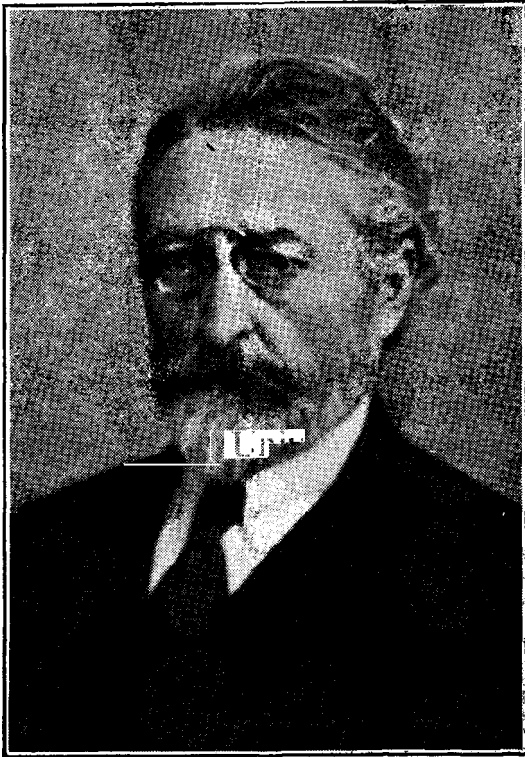
Ion Gorun (Alex. Hodoș).

— Acordarea premiului național de literatură pe anul 1926. —

Norocoasă idee a avut comisia instituită să deacearnă premiul național de literatură, în anul acesta, dlui Alex. Hodoș, care subscrie de cele mai multe ori cu pseudonumele Ion Gorun.

Ne-am obicinuit să vedem pe dl Hodoș totdeauna în fruntea unor întreprinderi literare, unde numele d-sale este o garanție că forma literară este ireproșabilă și că bunul simț nu va fi călcat în picioare. L-am știut totdeauna între aceia, cari răsândesc ceea ce scriu și cari au acel: «Pune, Doamne, pază gurii mele și scrisului meu», pe care atâția «ziariști» de ai zilelor noastre îl uită cu desăvârșire.

Traducătorul lui Kant («Spre pacea vecinică») și Goethe («Faust») are o afinitate filozofică cu acești doi mari cugetători — picurând în fiecare lucrare de a sa, chiar lucrșor, fie el cât de mic — câte un strop din duhul acela de «a înțelege toate și de a ierta toate», de a fi conciliant, de a privi pro-

Ion Gorun.

(Fotogr. Guggenberger-Sibiu).

blemele sub specia eternității și nu din unghiul de vedere al unui miop recalitrant.

Dacă «Robinsonul» său în «țara românească» este un imn de laudă, ditirambic, adus Muncii cu M mare, în sens Ruskin-ian său în maniera lui Carlyle — vrând să dea îndemnuri de reconfortare sufletească (și cartea a ajuns la 3, meritate, ediții!) — dacă schițele d-sale sunt frânturi de viață de mahala (gen

Caragiale), de bulevard din București (cu secături-stâlpi de cafea, cu ventiloci respingători, cu intrigi clandestine, de alcovuri), de viață la țară (viguroasă, sănătoasă, cu atmosfera descărcată de toate miasmele), de după toate «Măștile și obrazele» acestea ne privesc ochii scrutători ai bunului și plinului de responsabilitate socială om Alexandru Hodoș.

Printre rânduri citești admonieri, dojene dureroase. Sunt sintetizări filozofice în câteva contururi, schițate de un creion ager, care știe să redea esența, ca un Wistler al condeiiului. E satisfăcut și cetitorul, care caută fabula, e răsplătit și cel ce a citit pe filozofi și privește problemele mai adânc.

Și aceeaș temeinicie a scrisului la cele mai multe din articolele culturale, publicate cu rară dărnicie, în zeci și zeci de reviste și ziare, începând cu a. 1881.

Intr'un chestionar, după care luăm informațiile autentice ce urmează, a însemnat dl Hodoș, la rubrica: «Colaborarea la organele de publicitate»: «Totalul articolelor scrise de mine în ziare, cele mai multe prim-articole, trece, desigur, de 12,000 (douăsprezece mii)».

Douăsprezece mii de articole de ziar!

Și totuș, dl Hodoș este atât de modest! În epoca noastră, când lozinca la modă par'că este «Obraznicul mâncă praznicul»; d-sa, care a ridicat glorie și a contribuit ca ele să fie evidențiate, d-sa, care ar fi putut să «taie și să spânzure», cum o face astăzi cutare imberb, abea scăpat de pe băncile școlii, d-sa, stă retras într'o filozofică resemnare și privește mascarada cu o foarte de înțeles repugnanță.

Că ochiul ager al celor din comisia instituită de stat l-a remarcat din mulțimea de ventriloci bombaști și că i-a întins o sumă, pentru zilele de astăzi, nu-i vorbă, modestă, dar întovărășită de lauda ostentativă a celor buni — ne cade bine sufletului. De aceea aplaudăm din toată inima.

La «acte filantropice» a răspuns dl Hodoș: «Dorința este mare, — puterea este. . mică. După modestele mele puteri, nici-odată n'am refuzat nici un apel făcut mie, chiar strâmtorându-mă pe mine însumi». Iată pe *omul* Hodoș!

L-au sărbătorit secțiile noastre.

L-a sărbătorit comitetul central, printr'o adresă.

Il sărbătorește acum și «Transilvania», ca pe colaboratorul ei prețios, care n'a fost nici odată sgârcit, de câte ori s'a apropiat cu vre-o rugămintă.

Trăiasca dl Al. Hodoș, spre bucuria literelor române!

Notițe bio-bibliografice.

Dl Alex. Hodoș (Ion Gorun) s'a născut în 29/XII 1863, în Roșia-Abrudului, este deci fiu de moș. Tatăl a fost vice-comite al Zarandului: Iosif Hodoș, deputat, membru al Academiei Române. Familia Hodoșeștilor este o dinastie întreagă de scriitori, oameni politici, bărbați marcanți în viața noastră economică, socială. Fiul a avut dela cine să învețe bun-simț, dragoste față de ce este al nostru, cunoștințe vaste, întovărășite cu perspicacitatea necesară. Mama se chema în tinerețe Ana Balint și a fost fiica unică a lui Simion Cav. de Balint, prefect popular în 1848/9, cunoscut sub numele de «Popa Balint».

În 1890 s'a căsătorit dl Hodoș cu scriitoarea *Constanța Tdlășescu*. Au un singur fiu, pe dl *Alexandru Hodoș*, actualul președinte al «Sindicatului ziariștilor români din Ardeal» și deputat. După cum vedem, scrisul s'a moștenit din tată și din mamă în fiu.

Studiile dlui Hodoș au fost următoarele: școalele elementare în Institutul Schewitz (1872—75) din București; școalele secundare: Brad, Sibiiu (de stat, maghiar); Brașov (românesc, bacalaureat 1881); studiile academice: facultatea de litere și drept din București.

Funcțiuni. În 1919 a fost referendar la «Casa școalelor», numit de ministrul Oct. Goga, în locul regretatului Al. Vlahuță. «Alte funcțiuni trecătoare, fără importanță». M. Sa Regele Carol i-a conferit «Bene-Merenti» cl. I. Este membru de onoare al Sindicatului Presei din Ardeal, a fost vice-preș. al Soc. Scriitorilor Români și este membru fondator al Sindicatului ziariștilor din București.

Activitatea literară. Lucrări publicate: 1. «Câteva versuri» (vol. 1901); 2. «Alb și negru», nuvele (1902); 3. «Taina a șasea», (novele (1905) ed. «Minerva»; 4. «Robinson în țara românească», roman. Ediția I «Casa Școalelor, II Sfetea, II Cartea românească»; 5. «Știi românește?», articole-cronici, despre limba în care se se scrie în ziua de azi». Două ediții; a doua populară: «Bibl. p. toți»; 6. «Lume necăjită», nuvele (premiat de Academia Română). Două ediții, «Minerva» «Cartea românească»; 7. «Nu te supăra», schițe glumețe; 8. «Obraze și măști», satire sociale și literare (premiat de Acad. Rom.); 9. «Faust», trad. în versuri și în forma originală, din Goethe. Trei ediții: «Cartea românească»; 10. «Spre pacea eternă», traducere din Kant. (Autorul nu ține să însemneze în bibliografia de aici traducerile din Strindberg, Karl May, ș. a., deși și acestea dau o listă considerabilă. Se mărginește să noteze: «Numeroase nuvele, schițe, articole literare, neadunate în volum».

Colaborări la organe de publicitate: Incepând cu «Poporul» și «Națiunea» (lui Dim. Brătianu) în 1881—85, la «Universul» (30 de ani, cu inter-

mitențe), în acelaș timp la «*Voința națională*» sau «*Secolul*» (articole prime, 14 ani), apoi «*România Jună*» (articole prime), «*Românul*» (Arad), «*Tribuna*», «*Timpul*» (N. Filipescu) «*Minerva*», «*Seara*» (prim-redactor), «*Dacia Traiană*» (Sibiiu, director), «*Înălțarea*» (Sibiiu, director). La revistele : «*Viața*» (Vlahuță, Dr. Urechia), «*Semănătorul*» (Vlahuță-Coșbuc), director la «*Pagini literare*» (cu A. Stavri), «*Povestea vorbei*» (singur), «*Viața literară*» (cu Coșbuc). Primele versuri în «*Convorbiri literare*» (1881) și «*Albina Carpaților*» (Brașov-Sibiiu). Colaborări sporadice la multe alte reviste : «*Familia*», «*Transilvania*», «*Țara noastră*», «*Revista noastră*» (d-na Const. Hodoș), etc. etc.

La întrebarea «Alte date biografice unde se găesc?» ne răspunde dl H.: «Se găesc în «*Cartea de citire*» de A. Vlahuță și G. Coșbuc, în «*Istoria literaturii*» de G. Adamescu, în antologii, reviste și ziare, de cari nu-mi mai amintesc anume; treaba istoriografului literar».

SOKOLII.

(Cu un adaos: „Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii“.

Ziarele ne anunță că prințul Nicolae, primit cu deosebită simpatie la serbările sokoliste din Praga, atât de populația cehă, cât și de președintele ei luminat, ar fi dat ordin ca directorul Direcțiunii Presei dela Ministerul afacerilor noastre străine, dl N. Dianu, să studieze organizația sokolistă, ca să se poată încetățeni și în România mișcarea aceasta sănătoasă.

Impresiile tuturor, cari au fost de față la Olimpiada aceasta modernă, au fost din cele mai puternice. Vitalitatea poporului cehoslovac s'a manifestat atât de desăvârșit, elanul a fost așa de spontan, de nefățărit, încât chiar oaspeții ca lordmaiorul Londrei, chiar reprezentanți francezi de seamă, în interviurile acordate, au declarat: *avem să învățăm* dela poporul d-voastră ce va să zică organizarea unor astfel de festivități, remarcabile prin disciplină, prin elan, printr'un suflu superior, de frățescă colaborare.

«Bratr!» — frate — așa se întitulează sutele de mii de sokoliști întreolaltă, fie ei oricât de sus sau de jos pe fusceii treptelor sociale. «Frate episcoape!» agrăiește Masaryk, și el un sokolist din frageda copilărie, pe episcopul evangelic din Bratislava, șeful sokoliștilor de acolo. Sokoliștii nu cunosc gra-

nițe sociale — toți sunt frații unui neam, gimnastează împreună, se încălzesc împreună pentru o idee, ideea patriei, îmbinată cu ideea unui cetățean al lumii.

Șoimul se chiamă în limba cehă sokol. Sokoliștii sunt șoimii, sunt pasările cu ochiul ager, cari păzesc, cari se bucură de frumusețile naturii, cari își exercită puterile, ca să fie totdeauna gata. Un mare patriot a fondat societatea «Șoimilor», Tyrș, într'o epocă de lăncezeală națională și din mișcarea aceasta modestă s'a dezvoltat marea confederație a Sokolilor, care a trecut granițele și acum pune în uimire pe toți.

Fără de sokoli nici revoluția din Austro-Ungaria nu ar fi trecut așa de neted. Peste noapte au luat în stăpânire sokolii frânele slabe ale armatei austro-ungare și, în mijlocul unui entuziasm ce nu cunoaște margini, s'a proclamat Republica Cehoslovacă.

Românii, pe cari i-a apucat revoluția în Praga, au ce să povestească. Au trăit clipe, cari verifică puterea de vitalitate a sokolilor pe deplin. Unul din cei mai mici sokoli a fost postat în fața «Deutsches Haus»-ului de pe «Graben», a «Casei germane» de pe strada principală din Praga, și treceau *sutele de mi* de demonstranți — jubilanți, iar casa aceloră, cari până în momentul ultim fuseseră antagoniștii lor, a rămas neatinsă, la porunca micului sokol, care da ordine mulțimii să nu pătrundă în local. Atât de departe a mers disciplina aceasta, încât n'a curs nici o picătură de sânge (cursese destul, cu nemiluata, pe câmpurile de luptă).

Acum, că sokolii au arătat într'un mod atât de strălucit ce pot să presteze, nu va strica să ne apropiem de ideea sokolistă și noi și să-i studiem ființa.

Mai chemat să analizeze sokolismul nu este decât președintele Republicii Cehoslovace.

Ce răspunde președintele Masaryk, în ziua de 5 Iulie, delegațiunii Federației Sokolilor Cehoslovaci?

«Tyrș (fondatorul sokolismului) a știut să unească, într'o proporție armonioasă, creiată cu geniu și cu artă, idealul antic al *frumuseții* și al *binelui* (Kalos și agathos-Kalokagathia), cu programul nostru național, care caută să realizeze *sinteza unui nobil patriotism și a unei curate umanități*. Tyrș a creiat Federația Sokolilor și el a întipărit acea putere și acea viri-

litate, cari *evită* într'aceeaș măsură *brutalitatea* și *violența*, ca și falșa sentimentalitate în fraternizare.¹

«Marile exemple pe cari le găsim în gloriosul nostru trecut, Jiška și bărbăția sa neclintită întru apărarea adevărului și a națiunii, Celciciy și pacifismul său intransigent și-au găsit expresia lor armonică în concepția sokolilor. În conformitate cu ideile tinerimii progresiste ale timpului său a fost Tyrș un democrat entuziast; creind *societatea* sokolilor a servit într'un mod conștient *democrația* și a ajutat liberarea națiunii. Aduc astfel salutul meu serbării Federației voastre, fiindcă se serbează într'un ceas oportun; ea servește să illustreze pentru toate spiritele chibzuite, însemnătatea elementelor oricărei colectivități democratice: *organizare, disciplină, pregătire*. În urma acestui întreg organizat, disciplinat, preparat, frumoasa noastră federație a sokolilor are o importanță specială, particulară: *pune'n umbră desacordurile politice actuale*, cari sunt considerate astfel ca o *jază trecătoare* a desvoltării noastre politice. Când privesc masele acestea de sokoli și sokoliste, tineri și bătrâni, îmi dau seama că *fiecare mulțime trebuie guvernată și condusă de o idee, concepută și susținută de personalități, cari o conduc și o servesc într'aceleș timp*. În acest senz sokolii și ideea, care a avut întâietate în organizația lor, sunt un exemplu viu și o învățătură pentru națiune și pentru Republică.» («Gazette de Prague», 10. VII. 1926).

Dr. H. Wickham Steed, vestitul publicist englez, marele protector al popoarelor subjugate, și-a publicat de curând memoriile, sub titlul «30 de ani, jurnalist. — Reminiscențe din 1892—1922». Despre sokoliști a scris dr Steed următoarele:

«*Nemulțumiți* (în Ungaria) au fost nu numai rutenii, *românii*, jugoslavii și sașii ardeleni, cari fuseseră *oprimiți* în a. 1906—1910 din partea guvernului cealict al contelui Apponyi, Iuliu Andrassy și Francisc Kossuth. Slavii austriaci și cei din Balcani erau tot atât de agitați. Sokolismul, adevă mișcarea slavă pentru cultura fizică, care își luase începutul înainte cu 50 de ani în Boemia, și care se răspândise, încet, peste întreagă lumea slavă, a primit un stimulent puternic în urma umilirii, pe care au trebuit să o suporte Rusia și slavii din partea Germaniei, în decursul crizei anexioniste (1908—1909). La sfârșitul lunii Iunie 1912 s'a ținut în Praga — patria mișcării sokoliste — o serbare jubilară monstră a sokolilor. S'au întrunit 35,000 de sokoli, în costume de sokoli, din toate țările slave, în capitala cehă și au oferit, prin destoinicia trupească și prin frumusețea ritmică a exercițiilor lor atletice, o priveliște ne-mai-văzută, care m'a determinat să spun conducătorului (partidului) cehilor tineri, diui Dr. Kramarci: «Aceștia nu sunt gimnaști, asta este o armată». «Da», mi-a răspuns el, «dacă ar avea armele

¹ Și când te gândești că omul acesta providențial, care vrea să înfăptuiască pe lume acea kalokagathie visată de cei buni, este tratat de o foaie ca «Deutsche Allgemeine Zeitung» și astăzi ca «unul din cei mai stricăcioși (Schädling) oameni pentru omenimea europeană, pentru că a dismembrat A.-Ungaria»! (Cronicarul politic de casă: Paul Lensch, 11. VII. 1926).

corespunzătoare, ar putea să însemneze ceva în războiul european». Când s'au adunat, a doua zi, toți cei 35,000 de sokoli în piața veche, în fața primăriei orașului Praga, au început să cânte, spontan, cântecul «Hej, Slovane!» — un cântec de îmbărbătare, care a ajuns, așa-zicând, un imn inter-slav. M'au subjugat tăria și armonia cântecului. M'am întors spre Masaryk, care sta lângă mine și mi-am exprimat cea mai mare uimire a mea. El mi-a răspuns, în maniera sa caracteristică. «Da, te smulge cu el cântecul. Aș dori însă ca cehii noștri să cânte cântece mai puțin șoviniste. Polonii cântă pe aceeaș melodie Ieszcze Polska niczginela» și ceilalți slavi iarăș, alte cuvinte. Oamenii noștri însă cântă, după cum știi: Tunete și iad — rusul e cu noi; cine e împotriva noastră, pe acela îl curăță francezul. — Acesta nu e un spirit convenabil pentru o renaștere națională».

Convenabil sau necovenabil, spiritul acesta exista și — după cum voi arăta, impresia ce a exercitat-o asupra mea a germinat urmări, cari au dus departe, în decursul războiului mondial». (După «Prager Presse», 4 VII 1926.)¹

Luând parte la congresul sokolist din anul acesta, scrie dl' *Pierre Mille*, cunoscutul om de litere francez:

«... Olimpiadele cehoslovace... singure ne permit să înțelegem în întregime entuziasmul, pe care-l evocau, la grecii (cei vechi) vechile Olimpiade. Prin ele simțesc cehoslovacii soliditatea neclătinată a uniunii lor: prin ele s'a zămislit această uniune. Uniune, care are toată căldura, toată ardoarea unui sentiment religios, născut ca aproape toate religiunile, în mijlocul neliniștilor sufletești, a umilințelor, a durerilor...

Sportul internațional, de origine anglo-saxonă, este individualist, sportul național al sokolilor este colectiv.» («Le Temps», 10 VII 926.)

Ca să terminăm cu analiza sokolismului cităm dintr'un ziar ceh.

Ziarul *Lidove Noviny* a comentat astfel ideea *democrată*, sufletul frățesc, care planează peste asociațiile sokoliste: «Toți trăiesc în cătușele unei anumite discipline și toți sunt fericiți în conștiința acestei subordinațiuni. Cine poruncește însă? Nimenea. Cine ar și putea stăpâni peste marea aceasta de masse omenești?! Spiritul sokolului (șoimului) este Domnul nostru. E de remarcat că *poruncile* sale ni le trimite cu ajutorul propriei noastre *inimi* și că aceste porunci sunt clare ca rațiunea și *obligatoare* ca cuvântul *celui mai puternic dictator*. Cine este acesta? *Noi*, nici eu, nici tu și nici el: noi toți domnim și ne conducem bine». (după «Prager Presse», 8 VII 926.)

¹ Acelaș publicist de seamă, dl' *Wicham Steed*, a rostit la un bauchet recent însemnatele cuvinte: «Ne-am convins că în această țară există, de fapt, o democrație puternică, îndepărtată mult, atât de aberațiunile bolnăvicioase comuniste, cât și de fascism. Ceeace am văzut acum 14 ani și ceeace am văzut astăzi dovedește că *toată faima unei balcanizări a Europei de mijloc este fără de noimă* și că toți participanții dela congresul sokolist trebuie să fie convinși de puterea elementară, care a învins și la conferența de pace toate prejudecățile diplomatice». (v. «Prager Presse», 7 VII 1926.)

Așa s'a putut ajunge la rezultate atât de îmbucurătoare. Adevărurile înșirate mai sus ar trebui să pătrundă și la noi. Exemplele bune să le imităm!

«Șoimii», societăți sportive, există și în România. E vorba să fie cuprinse de suflul sokolilor și să se alieze spre scopuri atât de mărețe, ca sokolii cehoslovaci.

Ca să arătăm că sokolii ne-au întins mâna frățescă (nu numai în Rusia), de multe ori, în decursul războiului, lăsăm să urmeze aici *notițele*, aproape zilnice, ale unuia, care a fost în Praga pe timpul revoluției din 1918.

Când lucrau legionarii români din Praga mână în mână cu sokolii.

«Praga, Vineri, în 1 Noemvrie 1918. La 3 ore ne-am întâlnit, soldații români, înaintea spitalului de rezervă Nr. 2, față în față cu «Rudolphinul». De acolo am pornit, conduși de o gardă de «sokoli», spre noua locuință, oferită nouă din partea «Vybor»-ului (consiliului național cehoslovac). Trecând pe cheiul Moldavei, pe la «Teatrul național ceh», peste pod, în Smichov, la școala germană («Kais. Königl. Staatsgymnasium» spune firma dată jos și păstrată în sala de gimnastică) — am fost părtași de ovații generale, pe stradă.

«Sokolii» cântau cântece naționale, noi le răspundeam, nu-i vorbă, mai slăbuț, fiindcă nu eram instruiți. (Pe coriștii, cari s'au produs de curând, i-a prins revoluția în concediu, pe acasă.)

Școala părăsită. În odaia directorului și a corpului profesoral documente, cărți, hărți, clăie pe grămadă, pe mese, pe jos, pe fotoliuri. Le-am adunat toate și le-am închis în câteva odăi — predând cheile directorului.

Un steag frumos, românesc, vom căpăta mâine. Deocamdată avem culorile noastre în butonieră și drept cocardă, pe chipiu.

Țin minte cum a chemat la ordine un sokol pe un băiețaș, care ne îngâna cântecul. Rușine pe capul băiatului!
2 Noemvrie, Sâmbătă.

Soldatul Matei Panciu din Bonțâda îmi povestește că a primit în 1914 pedeapsă, ca să fie legat 2 ceasuri, fiindcă a spus că o să țină războiul 3 ani de zile. Căpitanul, care-l pe-

depsise atunci, întâlnindu-l în timpul din urmă, i-a dat 50 de coroane cinste, aducându-și aminte de pedeapsa dictată».

3 Noemvrie, Duminecă.

«Excursia social-democraților la Muntele Alb. O demonstrație pacinică, monstră. Sute de mii de oameni, cu steaguri, cu embleme, în costume naționale. Într'un sicriu, pe care sta scris Austro-Ungaria, îngropau monarhia urgisită. Mulți italieni eliberați. Seara au trecut cete de socialiști pe dinaintea primăriei celei vechi și au dat jos statuia Maicii Domnului, ridicată — după opinia publică — drept mulțămită — de dinastia de Habsburg, că a învins pe poporul ceh acum 300 de ani, la Muntele Alb.

«În sala de gimnastică a școlii germane («Kais. Königl. Staatsgymnasium») din Praga-Smihov ne-am adunat românii la ora 9. Serviciu bisericesc (păr. Dr. V. Cioban, L. Curea, Muntean) sfințirea steagului românesc și deslegarea bisericească de jurământ. Am fost cu lacrămile în ochi toți, când am sfințit steagul legiunii. Păr. Cioban, păr. Curea și cu mine am vorbit celor adunați.

«Pe edificiul școlii flutură steagul românesc. *De pretutindeni ni se arată dragoste nefățărită.*

4 Noemvrie 1918, Luni.

Spre marea noastră bucurie sosește o deputație de 5 din Viena, în frunte cu sublocot. Colbasi și Petru Popovici. Deputația e trimisă de Senatul central al oficerilor și soldaților români din Viena și avea misiunea să ne organizeze. Apelul Senatului ne-a găsit organizați. — Vești bune din Viena»...

O «tăietură de ziar»: Ministerul de războiu din Viena este de aici înainte un oficiu comun de lichidare a naționalităților din fostă Austro-Ungarie.

8 Noemvrie 1918, Vineri.

«...Și pentru Boemia e o zi însemnată azi: depunerea jurământului soldaților cehi. Am fost într'o deputație de 10, cu căp. Șimon în frunte, ca delegați români, la festivitate. Tocmai sub balconul primăriei celei vechi. Înaintea noastră locul de supliciu al boemilor (cehilor), decapitați în 1621 — acum împodobit cu flori. De aceea a și fost aleasă ziua de azi: ca o revanșă pentru nedreptatea dela Muntele Alb (8 Noemvrie). Dl Șimon a vorbit în fața monumentului lui Huss, publicului

adunat, în franțuzește, bineventând noua republică. Comandantul sokolilor, *Dr. Schelner*, i-a răspuns. A fost un entuziasm mare. Mari simpatii pentru noi.

O excursie monstră — sute de mii! — la Muntele Alb, după prânz. Bucuria nu mai cunoaște margini. Căntece și fețe vesele pretutindeni. După 300 de ani de sclăvie și-a recăpătat poporul drepturile.

Seara cetesc câtorva soldați, în coridorul luminat, pagini din «Amintirile» lui Creangă. Cum a furat pupăza satului și scenele cu tata și cu mama. Ce hohote de râs sănătoase! Îți râdea inima de bucurie. Uitau bieții oameni năcazul (că sunt departe de ai lor)!

10 Noemvrie 1918. Duminecă.

Serviciu bisericesc în sala de gimnastică: părintele Curea și părintele Munteanu. Predică părintele Munteanu, apoi (vorbește) căpitan Șimon... În Germania a izbucnit revoluția. Pe piața lui Venceslau (din Praga) plimbau, în mijlocul ilarității generale, o păpușe spânzurată — Wilhelm...

Joi, 14 Noemvrie.

Kramarci a proclamat republica cehoslovacă. Președintele Toma Masaryk.

Vineri, 15 Noemvrie.

Ministrul pentru lucrările publice Francisc Staniek, fostul președinte al deputaților cehi din parlamentul austriac, vizitează gimnaziul german din Smihov, unde ne aflăm, ca să-l adapteze trebuințelor ministerului său. Ne întreabă, foarte afabil, dacă suntem dispuși să predăm câteva odăi. Firește, ne-am învoit. A vorbit mai multe cu conducătorul nostru și — după ce i-am strigat un «Na zdar!», ne-a poftit, plin de curtuazie un «trăiască legiunea română».

Sâmbătă, 16 Noemvrie.

... «Sosesc la legiune, primiți cu mare bucurie, 12 soldați din România, prizonieri în Germania. Toți deștepți și înimoși. *Ne bucurăm că ne vor învăța comanda românească.* Vorbesc o românească frumoasă. Bieții de ei — câte au suferit în prisoare!...

Legionarii lucră pela fabrici și în căsărmi.

Duminecă, 17 Noemvrie.

Serviciu bisericesc în sala dela gimnastică a școlii germane din Smihov. La sfârșitul slujbei vorbește părintele Cioban,

apoi eu, bineventând pe cei din România și cetind o poezie: «Imnul dreptății»...

«Luni seara (25 Noemvrie) au plecat legionarii români din Praga spre casă — conduși dn părintele Cioban, Curea, Muntean și oficerii români, afară de căpitanul Șimon și locotenentul Herbay, cari au fost reținuți anume din Viena, ca să poată aduce servicii comitetului național în Praga, cu legăturile lor în cercurile cehe».

În 19 Noemvrie se aflau în *leglunea română* din Praga: 18 oficeri, 81 suboficeri și 492 soldați».

Fie ca ideia sokolistă să prindă rădăcini adânci în masele largi ale poporului!

Dr. H. P. P.

Dela „Asociațiune”.

Nr. 1323/1926.

Sibiiu, la 9 Iulie 1926.

Domnule Președinte,

Avem onoarea a Vă trimite mai jos în copie ordinul circular al Ministerului Agriculturii și Domeniilor, Casa Centrală a Improprietăririi Nr. 23,231, din 8 Iunie 1926, — trimis, în urma intervenției Comitetului Central al instituției noastre, tuturor Consilieratelor agricole din județele ardelenene în scopul de a rezerva neapărat terenul necesar în fiecare localitate pentru constituirea Caselor Naționale ale Asociațiunii noastre, — cu rugarea să binevoiți a Vă interesa de aceste terenuri, intervenind atât la serviciile agricole cât și la Comisiile agrare pentru rezolvirea favorabilă a acestei importante chestiuni.

„Ministerul Agriculturii și Domeniilor Casa Centrală a Cooperăției și împrietării Direcțiunea Funciară Nr. 23,231 8 Iunie 1926.

D-Sale Domnului Consilier agricol al jud.

Cu ordinul nostru circular Nr. 3016 din 27 Ianuarie 1926 vi s'a cerut să luați măsuri să se rezerve în fiecare comună urbană și rurală câte un lot de casă în suprafață de 400 st. p. pentru construirea caselor naționale ale Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român „Astra” din Sibiiu, pe cât posibil alături de cele făcute

pentru căminurile culturale ale Fundațiunii Culturale „Principele Carol”, cu sediul în București Str. Latină Nr. 10.

Reamintindu-Vă această dispozițiune Vă rugăm să cercetați și acolo unde până în prezent nu s'au făcut asemenea rezerve să căutați a le face neapărat, astfel ca în nici o comună din județul Dv. să nu lipsească terenurile necesare construirii caselor naționale ale Asociațiunii „Astra” cât și căminurile culturale ale Fundațiunii Culturale „Principele Carol”.

Deoarece Asociațiunea „Astra” nu poate păși încă la întrebuintarea terenurilor rezervate în scopul urmărit, veți proceda la arendarea atât a terenurilor rezervate cât și a celor ce se vor mai rezerva pe seama Asociațiunii, după cum ați procedat cu terenurile Fundațiunii Culturale „Principele Carol”, potrivit ordinului nostru circular Nr. 26,233 din 7 August 1925.

Asociațiunea „Astra” va plăti bineînțeles pentru terenurile destinate ei arenda forțată până în momentul emiterii rentei pentru plata prețului cuvenit proprietarilor expropriati.

Director general:
[indescifrabil].

Șeful serviciului:
Manoliu”.

Primiți, Domnule Președinte, asigurarea stimei noastre:

Dr. Oct. Russu,
v.-președinte.

Romul Simu,
secretar.

Cronică.

Cerem scuze unora din colaboratori dacă articolele nu le-au apărut la loc de frunte. Greutățile tehnice și sosirea articolelor ne-au silit să nu putem aranja materialul cum am fi dorit. Deoarece numărul viitor literar-cultural va apărea abea în Octomvrie, (Nr. 8-9 fiind un număr dublu, administrativ, cu rapoartele secțiilor, cu

raportul fiecărui resort și al comitetului central) n'am vrut ca publicarea prețioaselor articole să se amâne.

Comemorarea lui Eminescu, Coșbuc, Caragiale, Duillu Zamfirescu.
Oameni de bine, mănuitori ai condeiiului, încearcă să pornească o mișcare

mai viie în jurul memoriei scriitorilor noștri binemeritați, pentru ca gândurile și armoniile așternute pe hârtie de acești înaintași vrednici să răsune în conștiința publicului cetitor de astăzi și să-l smulgă din brațele meschinei lăcomii după lucruri pur lumești. Încercările acestea sunt cât se poate de laudabile, fiindcă sunt autidotul împotriva spiritului materialist din zilele noastre.

Fiecare intelectual, care se respectă, are chemarea de a sprijini în sfera sa de activitate, la oraș sau la țară, chemările în direcția aceasta de însănătoșire națională, conștiința fiind că astfel ajută la ajungerea unei epoci mai primenite sufletește.

I. Așa s'au comemorat de curând 37 de ani dela moartea poetului *Eminescu*. La cimiterul Belu din București au pelerinat o mulțime de scriitori, ziaristi și alți oameni de bine, ca să aducă prinos de laudă aceluia, care a dat expresia cea mai fericită eufoniei versului românesc și care și ca cugetător poate să figureze în Panteonul universal al cugetătorilor neamurilor.

La chemarea scriitorilor din jurul rev. «Gândirea», căci de acolo a purces ideea acestui pelerinaj, a răspuns și societatea noastră «Astra». A luat parte chiar președintele «Aștei», dl Vasile Goldiș, actualul ministru al cultelor și al artelor, care a rostit o avântată cuvântare. Ziarele redau următoarele idei:

Cuvântarea d-lui ministru Vasile Goldiș. Comemorarea lui Eminescu este un prilej de aducere-aminte celui mai mare geniu al neamului nostru.

Eminescu, prin gândirea lui înaltă și simțirea-i adâncă, redată într'o formă impecabilă, a pătruns în taina universalității, așezându-ne cu vrednicie în rândul omenirii civilizate.

Avem datoria sacră să-i eternizăm

memoria, prin ridicarea de monumente. Generațiile viitoare trebuie să găsească în doctrina lui sâmburele celui mai curat idealism.

Atât guvernul cât și societatea trebuie să contribuie la ridicarea a cât mai multe monumente, pentru ca imaginea poetului să fie răspândită în toate unghiurile țării».

II. Frumos a decurs și desvelirea monumentului lui *Gh. Coșbuc* la liceul românesc din *Năsăud*. Năsăudenii și-au ținut de datorie să aibă pe fostul elev de liceu din *Năsăud*, al cărui loc natal, *Hordoul*, nu e departe de orașul lor, tăiat în marmoră, în fața generației actuale, ca să reamintească tuturora *Gh. Coșbuc* sănătatea sufletească a creațiunilor sale artistice.

Membrul în comitetul central, dl ministru al ocrotirilor sociale *Dr. I. Lupaș*, a ținut un aplaudat discurs, aducând omagiile guvernului. Reproducem din acest discurs două părți marcante:

«In năzuințele seculare ale popoului nostru spre o continuă ascendență culturală, din timpul începuturilor nebuloase ale traducerilor husite și până în zilele noastre, activitatea creatoare a lui *Gh. Coșbuc* a dat, fără îndoială, expresiunea cea mai viguroasă și mai originală a cugetării noastre populare.

«In adevăr, cerul și pământul românesc, cu toate credințele, cu toate podoabele și comorile ascunse în adâncimile sufletului popular, au fost nu numai descoperite și cântate de *Coșbuc* cu artă neîntrecută, dar au cântat ele însele și vor continua să cânte în versurile nepieritoare ale acestui coborător din iobagii dornici de libertate ai lui *Horvath Petricevics*».

III. La un banchet dat de «Societatea Scriitorilor Români» și de «Sindicatul Presei Române» în București, în onoarea dlui ministru *Vas. Goldiș*, preșe-

dintele «Astrei» noastre, a promis dl ministru că va ridica un monument în capitala țării lui *I. Luca Caragiale*, minunatului sbiciuitor al moravurilor, genialului observator social. S'a compus comitetul, care se va îngriji de ridicarea monumentului, încât în curând vom putea saluta statuia lui Caragiale, într'una din grădinile publice ale capitalei.

IV. Din prilejul împlinirii a doi ani dela moartea lui *Duiliu Zamfirescu*, s'a ținut un parastas la biserica Albă din Capitală. La parastas au luat parte reprezentanți ai diplomației, ai guvernului, ai scrisului și a celorlalte arte frumoase, de toate nuanțele și din toate partidele, dovadă că *Duiliu Zamfirescu* a intrat cu activitatea sa literară în patrimoniul comun al neamului întreg. La parastas a fost de față și dl preș., al «Astrei», *Vas. Goldiș*, precum și membrii în comitetul central, dnii: Oct. Goga, Dr. I. Lupaș.

Timpul a vindecat o mică rană, care se ivise în legăturile noastre cu *Duiliu Zamfirescu*, când cu recepția dela «Academia Română». Opera lui *Duiliu Zamfirescu* are calități și merită să fie remarcată și la noi în Ardeal, oricât de recalitrant să fi fost *Duiliu Zamfirescu* față de unele ardelenisme ale noastre.

Secretarul lit. subst. al «Astrei» a amintit, în decursul serbărilor despărțământului jud. Sibiiu, la Săliște (4 VII), o scenă, care face cinste lui *Duiliu Zamfirescu*. Regretatul scriitor venise odată cu scrisori de recomandare în Ardeal, în special la Săliște, ca să cunoască viața țărănească specifică dela noi. Ceeace a relatat secretarul literar a auzit dela «Notarul Hențiu», «căpitanul», fostul notar al Săliștei, omul de inimă și de acțiune, care a făcut mult bine Săliștenilor. «Notarul Hențiu» a primit, firește, cu brațele

deschise pe scriitorul din București și l-a găzduit cum s'a priceput mai bine. *Zamfirescu* a fost un arbiter elegantiae, îmbrăcat după ultima modă, îngrijit la păr, la mâni, cu formele de salon cele mai elegante în vorbă, în pășire. La dorința oaspei de a vedea un sat caracteristic de munte, i-a îndeplinit cererea «Notarul Hențiu» și l-a dus, într'o zi de Duminecă, în comuna românească *Poiana Sibiului*. Au nimerit tocmai în timpul slujbei bisericești, în biserica mare, încăpătoare, frumoasă, plină-ochiu, cu țărani chiburi, spătoși, zdraveni, sănătoși, de-a mai mare dragul să te uiți la ei. Când și-a rotit ochii cel versat de prin saloanele ambasadelor din Paris, Roma, Viena, București, etc., când a văzut cel obicinuit cu pânzele lui *Raffael* și *Rembrandt* și cu statuile din Vaticanul roman, pe țărani și țărancele acestea, cucernice, pline de mult bun-simț, l-au năpădit lacrimile... Simția, și-a spovedit sufletul mai apoi «Notarului Hențiu», simția vлага neamului, simția izvorul curat al vitalității țășnind din satele enurate, de prin creștele munților. Ditirambii săi la adresa poporului acestuia au fost nefățăriți, spontani. Sentimentul de care a fost cuprins, l-a redat în paginile romanului său «Indreptări».

Cetitorilor acestei reviste și tuturor membrilor «Astrei» noastre culturale le punem la inimă cultul eroilor penei. Astfel vor ridica gradul cultural al literaturii. Roeții și romancierii noștri morți — ei dorm și nu au puțința să se bucure ca cei în viață de gloriificarea lor. Un neam, care se respectă dă cinstea cuvenită marilor săi înaintași.

Dacă ar trăi cei pomeniți mai sus ar spune, poate, cu *Goethe* împreună:

«...Cu laudele conțeniți,
«Dorim mai mult să fim *cetiți!*»

Ridicați-le monumente, comentați-i, dar — mai cu seamă — cetiți-i!

„Brazdă nouă” în Basarabia: ziarul «România Nouă». Din 1 Iunie, a. c., apare în Chișinău un ziar, care servește spre cinste fraților noștri basarabeni. E vorba de «ziarul național independent» «România Nouă» de sub conducerea dlui Dr. Onisifor Ghibu. Ziarul se prezintă în condiții cât se poate de bune, atât ca conținut, cât și ca exterior. Este o reluare, după 7 ani și jumătate, a fostei «României Nouă», redactate tot de inimosul propagandist Dr. Onisifor Ghibu, de aceea și însemnează redacția în fruntea ziarului: anul al III-lea.

Articole de fond răsândite, reportaj conștiințios și serios, lipsit de senzațional, telegrame cernute, cântărite, ca să relateze esențialul de pretutindeni. Și partea literară-culturală nu lasă de dorit. Vin la cuvânt scriitorii băștinași, în primul rând, și ne bucurăm gândindu-ne la emulația ce se va naște, ca să-și vadă numele sub articole, schițe, povești, poezii, tot mai reușite și tot mai cetite de publicul basarabean. Ziarul nu se ocupă cu politica militantă, și aceasta este un mare favor. Partea culturală predomină. Se dă atenție și economiei. În fiecare număr este câte ceva și, sub titlul colectiv: «Buletinul Astrei», articole luminoase de ale secretarilor, etc. angajați de dl comisar general pentru Basarabia, Dr. Onis. Ghibu, din partea «Astrei» noastre.

Din redacție știm că face parte agerul mânăitor de peană, ziaristul de profesie, de care să avem cât mai mulți, dl Ion Băilă.

Recomandăm această publicație românească și celor din Ardeal. Sprijinească-o casele, corporațiunile, particularii. (Red. și adm. Chișinău,

Str. Haralambie, 42. Abonamentul: 650 pe an; 350 pe $\frac{1}{2}$ an; 180 pe 3 luni; pentru preoți, învățători, funcționari de stat, militari și studenți: 450 Lei pe an; 250 pe $\frac{1}{2}$ an; 130 pe 3 luni.) Sprijinindu-o ajută totodată propășirea culturală.

Un foarte elocuent articol a publicat scriitorul nostru iubit Mihail Sadoveanu în numărul din 1 Iunie. E un răspuns indirect la întrebarea: pentru ce să sprijinim o astfel de publicație? Articolul vorbește despre «Bezprizorului» (așa e titlul), adică despre cei peste 300,000 de copii din Rusia, rămași singuri, fără tată, fără mamă, pe urma războiului și a revoluției. Dl Sadoveanu descrie, pe baza unei publicații engleze («Asia»), soarta acestor desmoșteniți ai sorții, fără de vina lor.

E îngrozitor! «Tâlhari și ucigași, trăind în promiscuitate, vițioși la zece ani, furând, bând rachiu, uzând de morfină și cocaină, putrezi de boli rușinoase, bieți copii ai nenorocirii, cutreieră întinderile Rusiei, căutând și pentru ei morminte.»

Ascultați și partea ultimă și întrebați-vă de nu vă tresare inima de jale.

«Generația aceasta de mișei fără voie va rătăci astfel o vreme, din loc în loc, necunoscând hodina. Se va otrăvi până în fundul sufletului — urând pe oameni și disprețuindu-i. Va căuta primăverile și locurile de pradă, când la nord, când la sud. Vor fi asemenea lupilor, dând târcoale staulurilor. În plină civilizație nu vor simți nimic de ce au câștigat semenii lor în veacuri. În al douăzecilea secol, vor fi ca hoardele Asiei la granițele civilizației romane; își vor isprăvi în veninata viață îndestulându-și numai instinctele. Părinții lor au trăit cuvințios și poate imbeșugat, au cetit pe

Tolstoi și pe Anatole France, au mâncat pe fețe curate de masă și și-au făcut siesta ascultând muzică; unii din acești părinți au purtat poate titluri de nobleță în viața asta puțină și nesigură și li s'a părut că sunt stâlpii unei lumi, când nu erau decât frunze de toamnă; și iată odraslele lor întoarse către oamenii din peșteri. Pentru că au rămas singuri în nebunia obștească și nimic n'a putut înlocui glasul mamei și zâmbetul ei.

În miile de ani de experiențe și dureri, războaie și revoluții, *mama și căminul au asigurat viitorul; iubirea a regenerat și a îmbunătățit neconținut neamul omenească*. Bieții bezprizornii, jertfe ale nebuniilor vechi și nouă, vor fi suferit fără scop și fără rost; pedepsiți fără vină, vor pieri absurd — pentru a dovedi rânduiala și înțelepciunea lucrurilor acestei lumi!

Ce *trebuie să priceapă o societate omenească, dacă vrea să trăiască?* Să înțeleagă că omul din caverne n'are rațiunea de a mai fi în zilele noastre și să-și dea toată osteneala ca «impulsiunile omului din peșteri» să se micșoreze tot mai mult și mai mult.

Cum? Apucând frânele în mână *rațiunea*, condusă de *iubire!*

Vrem noi ca să sporească și mai mult, în viitorul apropiat «Bezprizornii», nu numai în Rusia, ci și în Europa ci-vi-li-za-tă?

Perseverăm pe cărarea răului, a denigrării generale, a șiretlicurilor de gradatoare sau ne gândim la generațiile viitoare, pregătindu-le, cel puțin lor, o soartă mai fericită?

Toți intelectualii, din toate țările, *dacă* vreau ca existența lor să fie asigurată, își vor da toată truda ca spiritul pestilențiat, *primejdios pentru toți*, să dispară.

De aceea un organ de publicitate ca «România Nouă», tocmai în Basa-

rabia, trebuie aplaudat din partea tuturor, cari mai judecă serios astăzi.

Dl *Coudenhove-Kalergi*, promotorul ideii «Pan-Europa», vede în problema Basarabiei una din primejdiile europene («N. Freie Presse» 9. V. 926.). Iată cărarea să dispară primejdia: răspândirea gândurilor sănătoase din «România Nouă»...

Bustul lui Coșbuc. Într'o zi ploioasă s'a desvelit la Năsăud bustul poetului George Coșbuc. În orașul de grâniceri din apropierea satului nașterii lui, în grădina liceului grâniceresc, care-i poartă numele, și în care odinioară copilul Coșbuc sorbea setos cu ochii sufletului lumina învățământului secundar, deschizător de orizonturi. În orașul, care-i ciastește amintirea, mândrindu-se în acelaș timp, că l-a putut ocroti în anii copilăriei — anii de înmugurire a sufletelor pornite spre o creație valoroasă, — în apropierea liceului, care l-a condus prin templul sobru al limbii latine la altarul unei culturi mărețe, cultura clasică, prețuită de el până la sfârșitul vieții. În grădina liceului, care a văzut întâiele lui avânturi sufletești, căci între zidurile acestui liceu sau în apropierea lor și-a încordat el mai întâiu lira, jucându-se cu versuri sprintene, cari se adăpau la izvorul înviorător al poeziei populare.

Năsăudenii, astăzi, când și-au văzut dorința înfăptuită, povestesc greu această înfăptuire. În scris o spune directorul liceului, dl Vasile Bichigean în fruntea numărului ultim al revistei locale: «*Arhiva Someșană*», care întreg este un «prinos» poetului sârbătorit.

«În două rânduri și-a spus veto, punându-se deacurmezișul elanului

răsărit prin suflete curate, neînduplecata ursită: în 1914, când, a izbucnit războiul mondial și în 1921, când catastrofa pricinuită de Valea Caselor a întins zăbranițul negru peste îndurerata noastră comună. Abia acum, după un zbcucium de 15 ani, am ajuns să vedem întrupat gândul nostru».

Este al doilea monument, care se înalță după războiul poeziei în Ardealul eliberat. întâiul se desvelea în anul trecut, la granița apuseană a acestei provincii, întruchipând figura gânditoare a poetului Mihail Eminescu, din a cărui inimă cu adâncă simțire românească a răsărit înfățișarea de astăzi a patriei române, precum închipuirea lui făcea să răsară din inima falnicului împărat turcesc stejarul cu ramurile întinse deasupra a trei continente — în celebra-i satiră a treia. Acum s'a desvelit la marginea de răsărit a Ardealului, în inima așezărilor grănițerești cu veche tradiție din această parte, întruchiparea în bronz a poetului prodigios, care este fiul acestei regiuni. Este un act de recunoaștere a valorii lui din partea acelor, cari i-au fost aproape din anii copilăriei și l-au urmărit cu dragoste în drumul lui de mărire din vârsta bărbăției.

Dar poetul Coșbuc nu este numai al regiunii din care a răsărit. El este, mai mult decât toți ceilalți plămăntori cu materia limbii românești, poetul neamului. Neam de țărani, legați de glia strămoșească, noi am fost până în vremuri apropiate un popor de săteni. Poezia noastră poporană: întâia comoară artistică a neamului, a fost poezia satului, cu munca lui împărțită pe anotimpuri, cu o viață legată de o soartă, aducătoare de noroc sau de nenorocire, după voința unor puteri necunoscute și luminată de credințe superstiții-

oase mai mult decât de norme de viață, raționate.

Coșbuc sensibilizează în poezia lui mai ales această concepție de viață, el zugrăvește în poezia lui mai ales această atmosferă, de sat, de aceea este el mai mult decât ceilalți poetul neamului nostru de țărani. Și pentru felul cum a știut intui și bucuriile și durerile țaranului român el este, dintre poeții noștri mari, cel mai apropiat de sufletul poporului celui mult, care poate pătrunde farmecul versurilor lui ca și orășanul cărturar.

Iată de ce ne gândim că poeziile lui sunt literatura cea mai aleasă și cea mai potrivită pen'ru a fi dată ca hrană sufletească satelor celor multe din întreg cuprinsul țării, prea mult timp lipsite de această hrană. Din biblioteca nici unui despărțământ sau agentură ale «Astrei» și din biblioteca nici unui cămin cultural n'ar trebui să lipsească versurile «poetului țărănimii», pe cari într'adevăr le poate și ea gusta. Zeci de ediții din poeziile lui s'ar consuma astfel și toate cu folos, în slujba idealului de culturalizare a poporului nostru dela sate.

Olimpiu Boitoș

**Caragiale și Gârleanu în Italia-
nește.** Primit la redacție trei numere de ziare italiene: «*Il piccolo*» din Roma (30 Iunie—1 Iulie 1926) cu traducerea schiței «25 de minute» de *Caragiale* (schița cu «Madame Carol!»), apoi «*La rivolta ideale*» (revoluția ideală), organul «Federației universitare fasciste» din Roma (Nr. 26 din 27 Iunie, Nr. 27 din 4 Iulie 1926). În Nr. 26 e tratată problema maghiară, în Nr. 27 e o traducere a schiței pline de duioșie, a lui *Emil Gârleanu*: «Grivei». Toate trei lucrările sunt din penaa dlui *Claudiu Ispescu*. Ne bucurăm că sporesc oamenii, cari pledează pentru frumusețea literaturii noastre.

*

«Palatul femeii». «Armata salu-
tistă» a generalului Booth a avut să

încreșteze în timpul din urmă un succes foarte mulțumitor: în plin Paris s'a inaugurat «Palatul femeii», un edificiu, mai bine zis un complex de edificii unde pot să locuiască cinstiți, femei singurate, de treabă, nestingherite de tentația capitalelor mari și unde pot să se desvolte intelectualicește, spre binele lor.

Di Pierre Hamp scrie în «L'illustration» din prilejul acesta un inimos articol (3. VII. 1926) și amintește căt a fost de ridiculizată și de parisieni această mișcare sănătoasă americană, care voia să salveze cu orice preț sufletele omenesți decăzute.

Trei inimi și-a ales «Armata salu-tistă»: boala, suferința și mizeria. A căutat și caută să aline rănile sociale sărind într'ajutor cu o armată constructivă.

Di Hamp constată: în 1881 Caterina Booth, fiica lui William Both, apostolul cu 8 copii, a început salu-tismul (în Paris) în strada d'Angoulaîme, apoi pe cheiul de Valmy și, *sporin-du-și și îndrăzneala împotriva ironiei poporului și a ziarelor*, s'a instalat în apropierea nemijlocită a operei, bu-levardul Capucinilor. Bogătașii veneau să se amuzeze în fața acestui fenomen».

• Activitatea societății este insuflată de caritatea creștină «Formula celor trei S: Soup, Soap, Salvation (supă, săpun, salvare) proclama că predica nu este de ajuns ca să faci creștini, ci că trebuie să le dai mijloacele materiale ale unei vieți cinstite (decente) și să le însănătoșezi trupul înainte de a le înălța inima.»

«... *Ironicele țări latine au înțeles mai târziu decât țările anglo-saxone valoarea acestei doctrine, dar, totuș, au ajuns să o stimeze în zilele noastre și pălăria legată cu panglici a tinere-lor fete salu-tiste a propagat în cartierele muncitorești ale Parisului aproape*

acelaș cutremur sufleteș de popula-ritate ca boneta albă, augută, a suro-rilor Sf Vicențiu de Paul».

... «Supă, săpunul și Evanghelia nu sunt de loc daruri desordonate și predici vehemente. După cântecul (religios) lucrează o administrație tot așa de preciză ca aceea a unei com-panii de căi ferate. Ea dă capitaluri-lor sale maximul de rendement. O mie de franci, cu care societatea duce în îndeplinire binefacerea, dă tot ceea ce această sumă poate oferi la cursul actual al filantropiei. Devota-ment al inimilor, exactitudine, care se poate socoti, scăderea prețului la coș-tul fabricantului, încredere sfântă în Hristos. Nimic nu se pierde».

În lupta aceasta pentru *ridicarea* populației, ca să fie în stare de a ținea piept cu primejdiile vieții, «armata salu-tistă» a săvârșit minuni.

Și «Palatul Femeii» e o astfel de minune. E chemat să se lupte cu boj-deucile, cu locuințele nesănătoase, în cari li se irosesc puterile la mii și mii de lucrătoare, funcționărese, profe-soare.

«Astfel multe femei, multe tinere fete, pe cari le-ar fi degradat locuin-țele sărace, cocioabele Parisului, vor fi salvate de promiscuitate, de grosolănie, de obligația de a-și desvlăgui puterile sau de a se deșonora, ca să plătească pe cel ce le dă locuință, pentrucă, în 1881, Caterina Booth, pe care o numeau «Mareșala», a *suportat, spre gloria lui Hristos, răsetele pari-sienilor*».

«Palatul» cu 743 de camere curate, ieftine, cinstite, se ridică spre binele omenirii bolnave. De s'ar ridica încă cât mai multe, în toate țările, ca să smulgă din brațele pierzaniei ființe omenesți, cari vreau să trăiască «ome-nesște!»

«Palatul» a fost sfințit în prezența

a 25 de ambasadori, cari toți s'au grăbit să aducă omagii ideii de caritate, întrupată atât de strălucit în «Palatul» acesta.

Iată adevăratul creștinism: ridică, ajută, salvează!

Și când te gândești că și la noi oamenii bârfesc, bârfesc, bârfesc, dar, când e la adecă, mulți își pun mâna 'n sân.

Încă și mai și! (*Dansurile moderne.*)

În saloanele «mondene» s'a pornit o nouă nebunie. «Charleston»-ul! Un dans de... sălbateci. Ascultați cum îl descrie cineva în ziarul «Le Temps» (3. VII. 1926): «Dacă te interesează subiectul acesta (scrie un «amic american» cronicarului) am să-ți raportez amintirea următoare. Acum un an, aproape pe vremea aceasta, ne întorceam dela țară, la Washington, într'o seară, pe când se întuneca. Piedecile silind trăsura noastră să se oprească, sunetul unei muzici ciudate din parterul de vis-à-vis ne-a făcut să ne scoborâm și să privim prin ferestrele deschise larg. Erau acolo șapte sau opt perechi de negri, cari dansau, într'un ritm tremurat, găfăit, un dans pentru noi cu desăvârșire nou. Câtă vreme bustul și mijlocul trupului păstrau o imobilitate aproape completă, partea de jos a picioarelor era cuprinsă de o mișcare vie, de o repeziciune, care te desconcentra; picioarele deseneau pe parchet un șir întreg de încrucișări, de între-încrucișări, de arabescuri. Întreagă originalitatea acestui dans constă în contrastul acesta uimitor între nemișcarea de sus și contorsiunile părții de jos ale trupului. Ai fi zis că bustul și picioarele nu aparțin aceleiaș persoane, ci la două ființe deosebite. Ne-am continuat drumul, gândindu-ne că nu era vorba aici decât de o coreografie pur-negră.

Dar, când, trei sau patru săptămâni mai târziu, am luat pachebotul pentru Franța, care nu mi-a fost mirarea de a vedea, seara, după dineu, în salonul luxos, pe câteva doamne foarte elegante, la braț cu parteneri în smoking, dansând *jocul negrilor*, întocmai ca acela al celui mai murdar, al celui mai sdrențuros (jerpelit) cartier. Ni s'a spus că dansul se numește «Charleston», că vine în linie directă dela orașul cu numele acesta și că — începând să se răspândească în New-York — și-a luat sborul, ca să cucerească vechiul continent...»

Așa! Minunat lucru!

Cronicarul parizian constată: «*Tango*»-ule din localurile femeilor publice ale Californiai. «Charleston»-ule de pe Caroline, din țara plantatorilor și a sclavilor. Negrii ne împrumută «jazz»-ul, cu ritmul găfăit, sacadat.»

Ce mai vrem?! Progresăm!

O să vedem, mâine-poimâine, și pe duduiele noastre și pe cavalerii, cari se respectă, maimuțărind pe snobii altor nații și, apucați de tremuriciul nebun, împletecindu-se prin sălile noastre de dans.

Iar «Romana» și «Hora» noastră, sănătoase, rumene la față, vor vinde... «pătrânjei». ca nește biete Cenușărese, spre detrimentul bunului simț. Spuneți nu e... revoltător?!...

„Parlamentaritis“. În «*Neue Freie Presse*» (11/VII 926) admoniază fostul ministru de război, dl *M. Auffenberg*, partidele din Austria astfel:

(După ce constată că e dată posibilitatea să se întâmple încă acțiuni «catastrofale»)... «Și-apoi *certurile acelea grozave de partid*, ura aceasta răscolită (cu biciul) mereu, din nou, din partea unor conducători lipsiți de conștiință, ura, care zămislește numai în ceea ce este negativ ceva mare și care

poruncește masselor înșelate să danseze un întreg *Dance macabre*. Ai impresia ca și când toți, sau cel puțin conducătorii, ar fi orbi, orbi de pasiunea oamenilor de partid și ca și când ar mâna, fără ca să-și bată capul de viitorul propriu și de acela al patriei, spre catastrofă...»

În epoca aceasta «lipsită de zei», arată, ca exemplu: Anglia, cu principiul ei «Right or wrong, my country», și Franța, care s'a ridicat sufletește așa de mult, chiar și după decăderea din 1871/2, cu contribuția de războiu, subscrisă cât ai bate în palme — apoi urmează:

«În schimb, noi... Dar mai apoi, din clipa (de după Saint Germain), după ce s'a întâmplat nenorocirea, după ce și-au serbat maliția și neștiința orgiile, mai apoi — ar fi fost cu cale să crezi că ar fi trebuit să fie cuprinși toți numai de un simțemânt, numai de o tendință: să lucrăm în unire, ca să salvăm tinărul și săracul nostru stat, și să ne salvăm propria-ne viață.

«Ceeace a urmat însă și ceeace urmează însă cu unele excepții, este tocmai contrarul tendinței aceleia singure corecte. *Bachanalul inflației, înșelătoria cu fondările (de bănci) și furia speculei* sunt poate cele mai evidente semne, poate însă nu tocmai cele mai stricătioase, ale timpului grozav, pe care trebuie să-l trăim. Ceeace este mai grav este și a fost dela începutul începutului *ura de partid*, care a înveninat totul, care nu cunoaște nici o construire, ci numai o dărâmare și care în defăimarea (calomniarea) reciprocă, cea mai grea, vede culmea virtuții și bărbăției civice și proletare. Nu există o muncă comună, îndreptată spre binele comun și personal, există numai luptă de dragul luptei, nu există nici neînțelegeri și

nici derailări — în politică atât de ușor posibile — există numai crime vrednice de a fi răsplătite cu moartea. Ote toi, que je m'y mette! (Ridică-te tu, ca să mă așez eu) este și a fost singura lozincă a partidelor și a conducătorilor, parte ahtiați după onoruri, parte plini de venin, până ce a ajuns situația așa de desnădejduită, la aparență chiar atât de de-nerezolvată, ca în zilele noastre.

«Nu este datorința primordială aici să strigi cu glas tare: «*Besinnung!*» (luați-vă mințile în cap! Veniți-vă în ori!)? Rațiunea domestică cea mai simplă trebuie să recunoască cumcă este vorba de tot, de complex, de existență.

«Cu un egoism lipsit de scrupule, cu dorința de a-ți face loc cu puterea, cu coatele, nu poți ajuta; dacă vine o debandadă (debaclu) generală, puțini de tot, cei deosebit de deștepți, s'ar putea crampona deasupra, la su-prafață. Lucrul acesta îl adevăresc întâmplările economice ale ultimilor trei ani în mod convingător. Nu poate fi nimărui irelevant, nimărui, care și-a păstrat măcar o schinteie de umanitate în suflet, să-și vadă nimicnit nu numai propriul viitor, ci și pe acela al copiilor săi și al copiilor copiilor săi. N'am putut ajunge la rezultat fără de ajutor extern (Soc. Naț.), care, nu-i vorbă, a fost și în interesul aceluia, cari ne-au ajutat; cine va acorda însă credit unei comunități, la care s'a prefăcut într'o stare normală lupta tuturorora contra tuturorora (bellum omnium contra omnes) și unde chiar și în ziare remarcabile se pot ceti cu litere grase urâtele cuvinte: «Lupta la cuțit!» De aceea încă odată: Veniți-vă în ori! Veniți-vă în ori! Dacă nu vreți să ajungem la un sfârșit, pe care nu l-ar putea dori, la urma-urmei, nici

chiar cel mai împietrit, — de dragul persoanei proprii chiar...
Așa dăscăleşte Auffmanberg pe ai săi în Austria. Conducătorii Austriei n'au învățat minte! Să nu ni se spună: Asta ne este... indiferent! *h. p. p.*

Ce mărturisește Foerster. Nu mai trebuie să explicăm cetitorului cine este Foerster. Elevii și pedagogii, și nu numai ei, îl cunosc din minunatele-i cărți de macrobiotică, de sfaturi pentru o viață lungă, cu tendința spre aceea kalokagathia, îmbinarea fericită între frumusețe și bunătate. «Calea vieții» și «Hristos și viața omenească» ar trebui să fie fiecăruia o întreprindere sufletească în furtuna din zilele noastre.

Întrebat din partea unei reviste din Praga («Die Wahrheit», adevărul) despre ce crede dsa cu privire la posibilitatea de rezolvare a gândului Pan-Europa, iată ce a răspuns: «Fără o ieșire a membrilor fiecărei comunități de popor din spiritul său de clan, fără de purtători de cuvânt, mari și îndrăzneți, plini de obiectivitate, oameni, cari și-au eluptat libertatea spirituală și morală, ca să mărturisească adevărul, chiar și atunci când acesta însemnează o judecată împotriva manifestărilor popoului propriu, fără de o împăcare antecedentă cu adevărul și cu puterile primordiale ale moralei, nu se va putea duce în îndeplinire o adevărată împăcare a popoarelor. Problema minorităților, Pan-Europa, problema evreiască, reacțiunea, dezvoltarea pacifică — toate întrebările acestea vor putea fi rezolvite numai atunci, dacă iese la iveală ceva mai superior decât tehnica politică; *trebuie să pășească gentlemanul european*, cumva, în moravuri și hotărâri model, în ceea ce privește politica internă

și externă; numai cu congresele și conferențele de împăcare nu se creiază așa ceva! Dacă nu se va face începutul în vreunul din locurile binecuvântate și în unele din sufletele binecuvântate, ca unul să sărbătorească odată și tradiția celuiilalt și ca să numească pe numele adevărat blăstămul, care planează asupra propriilor tradițiuni, sau ca unul, în loc de a pretinde numai dela celalalt, să-i ofere sacrificii, compensațiuni și servicii în stil mare, — dacă nu se va pune zăgaz, deci, în sfârșit, și în societatea națiunilor la aceea ce Pascal numea «le moi haïssable» (eul vrednic de urât), cu erupțiunile sale de lavă, neîntrerupte — atunci se va preface lumea, fără de scăpare, în ruine, din pricina demoniei dușmăniei» *)

Va se zică: Foerster, pedagogul ascultat în școli, omul de bine, fluierat de șoviniști, europeanul cu simț de responsabilitate, ne admoniază: Dacă nu vreți să prefaceți Europa în ruine, cercați cât încă nu este prea târziu să vă apropiați sufletește, popoare europene! Demonul dușmăniei vă va prăbuși pe toți în abiz...

Fiți miloși cu — animalele! Ni se spune: unul din cei mai celiți autori din America în ziua de astăzi este *Jack London*. Am cumpărat o carte de a lui, în traducere franceză:

«Michaël, chien de cirque» (Mihail, câine de circ) și — în prefață — am aflat un apel, care-ți aduce lacrămile în ochi.

O pledoarie pentru «frații noștri inferiori», pentru animale. Să nu le chinăm! Și ele au dureri! Și ele suferă! Pretața aceasta a fost tipărită în

*) După «Prager Presse», 3 Iulie 1926.

milioane de exemplare și răspândită în întreagă America, pentru ca să servească drept propagandă.

Ce susține Jack London? Ca să ajungă animalele «animale savante» sunt expuse la torturi. S'a uitat după culise, la circuri, la reprezentații de orfeu, etc. și a aflat că e vorba de o întreagă serie de cruzimi și de torturi pe cari, «dupăce le-ai cunoscut, nici un om vrednic de acest nume n'ar mai putea privi liniștit (cu calm) un animal savant.» «...permiteți-mi să vi-o spun că sunt unul care și-a tăiat într'adevăr viața, într'o școală aspră de tot, și că pretutindeni am putut constata că omul trece în ceea ce privește *duritatea și barbaria cu mult peste măsura rezonabilă.*»

«Am putut-o constata pretutindeni: pe extremitatea de dinainte a podului corăbiei pe care am călătorit; în temnițele, în cari m'am închis; în speluncile pe cari le-am frecventat; chiar și prin deșerturile pe cari le-am străbătut; în camerele de execuție unde se duce în îndeplinire justiția oamenilor și pe câmpurile de bătaie, precum și în spitalele militare sau civile.»

De aceea pledează împotriva cruzimii, împotriva adevăratei suferințe a bietelor animale «fără de apărare», împotriva «barbariei practicate cu animalele, din partea a câtorva oameni, ca să distragă pe semenii lor... De câte ori vi se va prezenta, în oricare teatru, pe scena oricărui loc de plăcere, un punct cu un animal sau cu animale savante, marcați ușor desaprobaria d-voastră, ridicându-vă de pe scaunele d-voastre și *părăsind sala*, ca să întreprindeți pe afară o mică plimbare și să luați o consumație. Vă veți întoarce după terminarea numărului, ca să vă delectați cu restul programului. Să eliminăm prin mijlocul

acesta din toate localurile publice genul acesta de reprezentații. Să arătăm managerilor că astfel de exhibiții sunt nepopulare. Vor înțelege ei de ei că trebuie să înceteze de a prezenta spectatorilor numere de acest gen.»

Apelul a avut răsunet. În 1918 s'a fondat în Boston (St. Unite) o societate: *Club Jack London*, pe urma lecturii romanului de față. Clubul are mai mult de 200,000 de membri. În Aprilie 1921 avea filiale în Canada, Anglia, Franța, Olanda, Norvegia, Suedia, America de sud. Membrii s'au legat să nu aplaude nici un punct din program, unde sunt arătate animale dresate, ci să părăsească sala de spectacol, ostentativ, câtă vreme ține punctul acela, iar mai apoi s'au deobligat să scrie direcțiunii etablimentului (teatru, circ, music-hall, cinematograful) o scrisoare-protest, cu motivarea absenței.

Mila față de animale!

Dar față de — oameni? O, aici suntem antropofagi sufletești! Avem o S. P. A. Pe când o S. P. O. = Societate pentru protecția oamenilor?

*

Dreptul la satiră. *Frederic cel Mare, atâcat de Voltaire*, într'un pamphlet, dupăce prietinia dintre ei se dete de mal, scrise unui ministru la Paris (lui G. Keith, în 23 Oct. 1753): «Fiecare bărbat, care lucrează în viața publică trebuie să fie luat la ochi din partea criticei, a *satirei*, ba adeseori chiar și a calomniei. Fiecare, care a condus un stat, fie ca ministru, ca general sau ca rege, a avut să sufere înțepături; mi-ar fi deci foarte nepăcut, dacă aș fi eu singurul, căruia să nu-i fie hărăzită această soartă. Eu nu cer nici combaterea cărții, nici pedepsirea autorului, ci am cerut-o cu o liniște sufletească mare și am comunicat-o chiar câtorva prietini.»

O conferență de cooperare intelectuală. Cetim în «Le Temps» (24 VI 1926): «Ni se scrie din Varșovia: Conferența institutului de cooperare intelectuală și-a urmat lucrările, Marți.

Președintele comisiei polone a oferit, seara, un banchet, la care au asistat miniștrii afacerilor streine și de instrucție publică. Intre chestiunile dela ordinea zilei ale conferenței, cităm: 1. Propunerea guvernului român relativ la un împrumut internațional, destinat dezvoltării intelectuale a țărilor încercate în mod particular prin criza economică; 2. Crearea, sub autoritatea institutului internațional, a unei case internaționale de împrumut și de credit pentru treburile urgente ale bărbaților de știință; 3. Crearea unor burse în favorul tinerilor savanți, cari au să urmeze în străinătate cercetări științifice de un interes internațional; 4. Cumpărarea de cărți și de instrumente științifice cu prețuri scăzute; 5. Problema resumatelor de lucrări științifice, publicate în limbi puțin răspândite; 6. Crearea unui buletin central, care va da seamă, în mod periodic, despre activitatea comisunilor naționale. Dnii Iulian Luchaire, de Haiecki, *Busuiocanu* reprezintă institutul de cooperare intelectuală la acest congres, la care participă delegații tuturor țărilor Europei centrale și orientale».

După cum se știe, propunerea guvernului român a fost pusă de dl *Dr. Sextil Pușcariu*.

Zidurile chinezești. În «Brassói Lapok» (11 VII. 1926) e publicat un interview luat scriitorului maghiar Móritz Zsigmond (Sigismund Móritz), un bun scriitor, maghiar de *baștină*, vrednic urmaș al lui Mikszáth, Móritz

Zs. a serbat jubileul său de 25 de ani de activitate literară și și-a tipărit tocmai al 40-lea volum. Critica sa socială e crudă, de multe ori, spiritul său de observație este fin, mentalitatea țărânului maghiar dela coarnele plugului o redă aidomă, creind tipuri caracteristice, remarcabile. Un scriitor consacrat, protagonist al scrisului maghiar, al cărui cuvânt merită să fie auzit.

Ce ne mărturisește deci romanțierul și dramaturgul maghiar?

«N'am făcut politică nici când. Mai bine aș trimite vorba că aș vedea bucuros dacă mi-ar traduce cărțile în românește, deoarece sunt convins că publicul cetitor român trăiește între aceleași circumstanțe sociale ca milieul maghiar din care mi-am luat materialul pentru romanele dela țară. Țin că e verosimil ca cetitorul român, în special cel din Ardeal, să priceapă întru toate și să simțască problemele mele.

«Aș avea încă vreocâteva cuvinte cătră camarazii mei într'ale scrisului, români, mai bine zis cătră scriitorii români, cari știu ungurește. Imi lipsește mult, că *sunt cu totul desorientat în privința literaturii române*. Am un amic pe un poet român, pe Oct Goga, o personalitate foarte simpatcă — despre poezia sa n'am nici chiar bănuială că ce poate fi. Nu pot ceti nici chiar un vers de al lui, lipsindu-mi cunoștința limbei române. El a tradus în românește pe Petöfi, pe Ady și «Tragedia omului» a lui Madách. *E regretabil că nici el, nici altul nu ne-a făcut cunoscut, nouă, maghiarimei, pe Madách-ii român, cu toate că sunt convins, că există de aceștia*. Sper că nu vor lăsa încă multă vreme scriitorii celor două țări publicul cetitor, reciproc, în această *desorientare punibilă*».

Declarațiile acestea cântăresc greu la cântar și ar trebui comentate pe

larg. Pentru ce? Pentru că unul din cei mai de seamă scriitori maghiari recunoaște pe față, că n'a avut nici o cunoștință despre producția sufletească a intelectualilor români. Dacă «desorientarea», a fost la domnia-sa, ce desorientare va fi fost la ceilalți, minores gentium, cari s'au nutrit sufletește din ziarele de tiraj, bulevardiere, cu lozinca: «Dă-i la cap valahului!»?

Conflicte sufletești identice, la țară! Firește. Cetiți «Umbrela sfântului Petru» de Mikszáth, sau pe minunații săi «Buni paloși (slovaci)» sau schițele și novelele lui Móritz, cari sunt luate dintr'acelaș mediu — și spuneți dacă nu e o *crimă* să perseverezi pe cărața lozincilor maghiare de dinainte de războiu și să nu cerci să te apropii de mentalitatea sănătoasă a acestor țărani sănătoși, maghiari și slovaci, și să clădești altă politică, cu altă etică.

Dacă dl Móritz ar fi putut cети, chiar și în traducere, amintirile lui Creangă sau novelele lui Slavici, s'ar fi convins că și *la noi* sunt valori, că și la noi țărănimea nu e vrednică de disprețuit, iar un Eminescu sau Coșbuc i-ar fi evocat sentimente, cari i-ar fi poruncit, când ar fi rostit cuvântul «român», să nu se gândească numai la «opinca puturoasă» sau la «oláh mócz»-ul vrednic de disprețuit în ochii celui ce nu-l pricepe.

Ce misiune *vitală* pentru maghiarime au avut scriitorii ei, înainte de războiu, misiunea de a ne face cunoscuți în fața publicului maghiar și cu părțile noastre bune. Nu s'a făcut, fiindcă a domnit șovinismul. Cu toate că rațiunea dicta și atunci respicat: popoare numeroase, prolifică, ca românii, slovaci, sârbii *nu* se pot anihila — numai dacă țile apropii sufletește poți trăi într'un stat împreună.

«Desorientare punibilă!» Da! Po-

liticianismul a inveninat toate! Am fost o paria în fostul stat ungar.

E vorba: «desorientarea» aceasta «punibilă» să mai dăinuiască și astăzi? Madách, cu «Tragedia omului» ne surâde trist de amândouă părțile și ne povățuiește: Luptați! Luptați ca să vă descătușați de lanțurile ignoranței.

Ignoranța este dușmanul cel mai mare al omenirii! (h. p. p.)

Sfaturile unui financiar francez.
Financiarul francez dl *Caillaux* a vorbit astfel partizanilor săi în *Douillet-le-Ioly* (Sarthe), în 20 Iunie 1926: «Adevărata boală de care suferim, vedeți dv., este spiritul de a lăsa să treacă toate așa-pe-acîncolea (indolența), ușurința, ca să o spunem într'un cuvânt: egoismul nostru, egoismul, care ne urmărește pe toți, mai mult sau mai puțin, care ne îndepărtează de spiritul de sacrificiu și de spiritul de disciplină, a căror necesitate de multe ori am proclamat-o eu.

«Fiecare să binevoiască să cugete! Nu suntem ispițiți, unii și alții, de a reclama avantajii particulare pentru colectivitățile noastre, pentru aceia, care ne sunt apropiați, fără de a ne bate capul prea tare cu interesul general, fără să ne gândim că a trecut războiul? Și în administrarea economiei private nu reagăm noi cu un fel de lipsă de judecată, cu lipsa de judecată, care desconsideră realitățile, ca să examineze numai dorințele?

«Mă vor desminți *agricultorii*, cari mă înconjoară acum, dacă le spun înainte că, preocupați vag de situația generală, sunt mult mai atenți la prețurile, cu cari își vând produsele lor? Iși spun că nici odată părinții lor n'au visat o astfel de avere. Atunci de ce

¹ Vorbirea în «Le Temps» 21. VI. 1926.

să te lipsești de ea? De ce să nu cheltuești cu mâna largă? N'ai să mai pui de-oparte, la sfârșitul anului, frumoasele bilete de bancă, hârtiile de bani din 1926, de cari nu-ți pui întrebarea dacă vor fi de ajuns, în caz că contractul va dispărea, să-l înlocuiască, după cum au fost în stare banii din 1914.

«Comercianții, pe cari îi văd aici în jurul meu, nu sunt ei înclinați din parte-le să creadă, făcând afaceri cu ușurință, că nu trebuie să aibă aceeași severitate ca părinții lor în cheltuelile lor zilnice? Inventarul este favorabil și cine își bate capul să caute calitatea beneficiului, care iese? Câți se întreabă dacă biletele de valoare scăzută (sărăcită), cari figurează în cassă ar permite să se reconstruiască stocul din magazin? ...Dela mari și dela mici, pretutindeni aceeași obicinuință». «...Ce ar fi trebuit să facem ca să ne conservăm creditul de care avem o atât de imperioasă trebuință? E simplu de tot. Ar fi trebuit să lucrăm mai mult ca înainte de răboiu și să cheltuim mai puțin. Am lucrat astfel? Pun numai întrebarea — nu cer răspunsul.»

«Nu poate fi întrebarea dacă e cu cale să săvârșești ceva fără de un studiu prealabil, fără de o preparare răzgândită, fără de concursul tuturor cetățenilor, fără deosebire, în sfârșit: fără ca să te razimi pe alte popoare. Este cu puțință? Nu vede fiecare în Franța și nu trebuie să vadă în Europa că nu este alt mijloc pentru popoarele vechiului continent de a scăpa de consecințele furtunii, decât apropierea, înțelegerea reciprocă, realizarea, în ordinea financiară și în cea economică, ceea ce tind să săvârșească în ordinea politică?»

De aceea o spune respicat dl Caillaux: «trebuie să încercăm ca fie-

care din sfera sa de activitate să sporească mai mult producțiunea națiunii și într'acelaș timp să-și modereze cheltuelile.» Parlamentarii trebuie să colaboreze fără gânduri ascunse (arrière-pensée-uri) la opera întreprinsă de aceia, cari vor governa mâine sau poimâine, dacă vor aduce un program pozitiv, răzgândit, adaptat exigențelor realității». E vorba că e primejduită Franța, Europa, civilizația! «Victoria a fost dusă la muntele de pietate (casa de amanet)».

Clemenceau pentru toleranță.
Bătrânul și temutul bărbat politic își scrie memoriile și, în «Seara gândirii», cum își intitulează meditațiile filozofice, găsește, ca summa summarum, următoarele foarte semnificative considerații: «Aici este locul să remarcăm că noi pretindem dela Cosmos o pomană de satisfaceri personale, care nu ni se cade. Să fim fericiți sau nefericiți, guvernați bine sau rău, — oameni sau *jurnici* — nu e treaba lui. Intr'aceea desvoltările umanității noastre sunt împinse destul de departe, ca să ne simțim colaboratorii destinului nostru. Nu e de ajuns, deci, aceasta, ca să ocupăm timpul *aventurii noastre planetare*?»

«Spre scopul acesta aș vedea mai cu seamă o virtute că e vrednică să o recomand, ca să se obțină împlinirea fericită a evoluției personale și, prin ea, a civilizației noastre generale: *toleranța*, care ne facilitează toate acordurile de *indulgență*, a unora față de ceilalți, deschizând toate drumurile de lumină, spre eliberările spiritului uman. S'a cerut până acum oamenilor, fără mult succes, să se iubească. Poate că vor fi mai puțin târzielnici de a pricepe supremul favor (avantaj) care-l conține toleranța.

«Pentru ca să-i călăuzești pe calea aceasta poate că ar fi bine a li se aminti câteodată, faptul, că sunt solidari unii de alții și că nici un bine și nici un rău nu poate veni seamă-nului (vecinului) nostru fără ca să nu se repercute (să nu țâșnească) ceva din el asupra noastră. *Inzestrați cu aceste două constatări: că toleranța ușurează (facilitează), înfrumusețează chiar, viața și că solidaritatea universală ne ține legați unii de alții, în mijlocul tuturor accidentelor de bucurie sau de suferință, vom avea în mână, mi se pare, cheile «civilizației» noastre. Solidari și toleranți — vom fi umani în cel mai frumos înțeles al cuvântului (expresiei).* Pentru consecințe Cosmosul va dispune de timp. Însărcinarea zilei noastre este de a merge înaintea nepoților noștri în ceea ce devine.»

«Tigrul», din sihăstria sa, după apocaliptica luptă, care a stors vîlaga popoarelor și vistieriile statelor, meditează, contemplă Cosmosul și ajunge, ca orice minte sănătoasă, la *singura* soluție, care poate salva «civilizația»: toleranța, poruncită de solidaritatea universală!

O comisie de lectură — în Franța. Se vor fi scandalizat și în Franța oamenii, cari mai cugetă, de spanacul ce se citește din partea multor cetitori și o seamă de scriitori și critici de seamă și-au spus: N'am putea remedia răul? S'au asociat într'o societate, la care te poți abona ca să primești lunar volume nouă de literatură, de studii literare, istorice, memorii, bibliografii, descrieri de călătorie, etc. Selecția o fac academicienii: H. Bordeaux, I. Bédier, Henri Robert, Paul Valéry, fostul ministru al instrucției publice și al artelor frumoase Léon

Bérard, prof. dela Sorbonă Strowski, ș. a. La fiecare transport de cărți, (Abonament A: 5 vol. pe lună, legate sau nelegate; Abon. B.: 3 romane pe lună, legate sau nelegate.) alătură comitetul *«lista tuturor cărților alese, din toate genurile, și o nomenclatură generală a tuturor cărților franceze apărute în decursul lunii.* Așa încearcă oamenii de talent și de inimă din Franța să preintimpine răul: dând *mână de ajutor* publicului cetitor, arătându-i cărarea cea bună, ca cetitorul să nu dea cu capul de gard, cetind toate năzbâțiile!... Sfetnici cu simț de responsabilitate.

Nu s'ar putea crea așa ceva și la noi? N'ar fi cu cale să dispară din casele familiilor cînstite cărțile, cari descriu pe toate desmățatele, cărți, de cari roșești și le ascunzi?

Cum se restrâng oamenii într'alte țări. Roma 29 Iunie 1926. Consiliul de miniștri a publicat un proiect de lege, care hotărăște, între altele:

«1. Din 1 Iulie 1926 până în 30 Iunie 1927 se interzice ridicarea clădirilor de lux, deoarece activitatea de a clădi trebuie să se mărginească la clădirea de case ieftine și populare, pentru clasa de mijloc și funcționărim.

2. Din 1 Iulie se va mărgini numărul paginilor de ziar la mult 6 pagini; o mărire a formatului nu este îngăduită.

3. Din 1 Iulie au patronii îndreptățirea de a prelungi timpul de lucru cu 1 oră.

4. După 1 Iulie, până la publicarea unei nouă ordinații, nu este voie să se deschidă alte baruri, cofetării, localuri de dans, etc.» («Prager Presse», 30. VI. 1926).

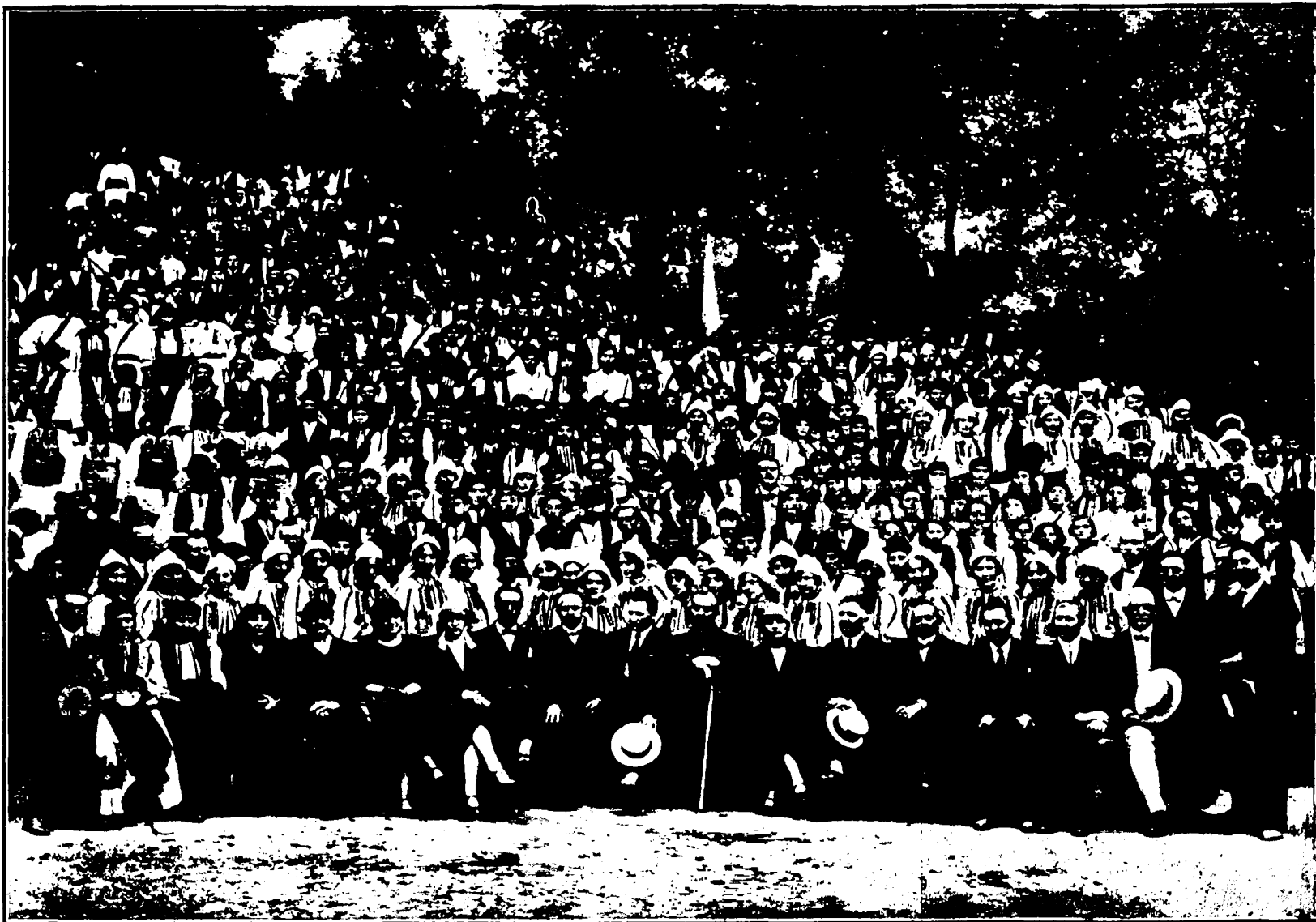

Foto. Dădărlat, Săliște.

Dela concursul de dansuri naționale la adunarea generală a despărțământului județean Sibiu al „Astrel”,
la Săliște, în 4 Iulie 1926.